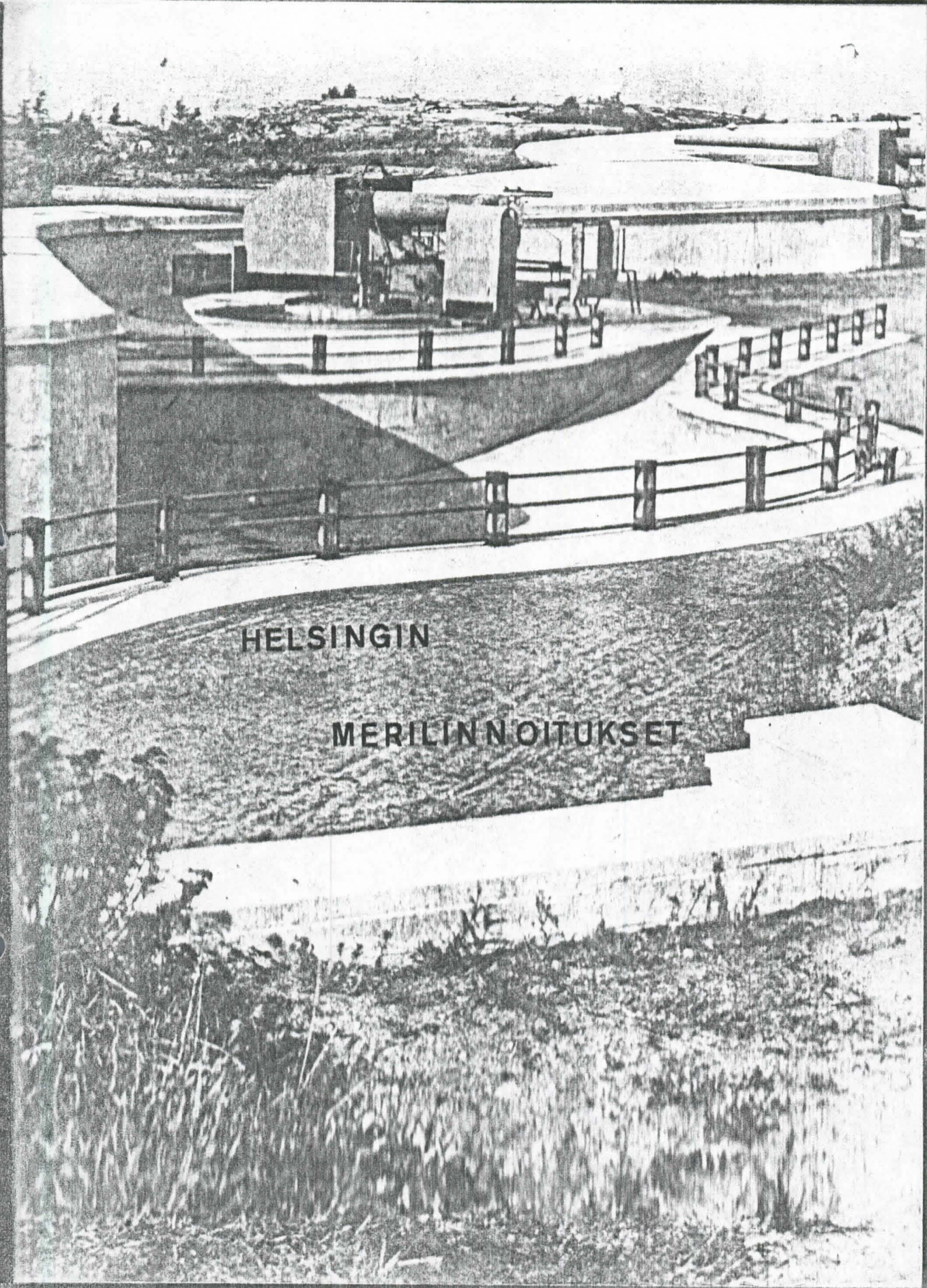

Luett. inreen

HELSINGIN

MERILIN NOITUKSET

Kaj - Erik Löfgren

HELSINGIN MERILINNOITUSTEN

INVENTOINTI

kesällä 1972

Kaj - Erik Löfgren

S I S Ä L T Ö

1. Yleistä	1
2. Linnoituslaitteiden rakenteesta	11
3. Inventointikertomus	24
3.1. Selityksiä	24
3.2. Etummaislinjan saaret	25
3.2.1. Miessaari	25
3.2.2. Rysäkari	29
3.2.3. Katajaluoto	34
3.2.4. Harmaja	40
3.2.5. Kuivasaari	43
3.2.6. Isosaari	48
3.2.7. Santahaminan Itäniemi	55
3.2.8. Itä Villinki	59
3.2.9. Vuosaaren Skatanniemi	64
3.3. Sisemmän linjan saaret	66
3.3.1. Melkki	66
3.3.2. Pihlajasaaret	69
3.3.3. Harakka	73
3.3.4. Vallisaari	77
3.3.5. Kuninkaansaari	89
3.3.6. Nuottasaari	96
3.3.7. Vasikkasaari	97
3.3.8. Teerisaari	100
3.3.9. Lehmäsaari	101
3.3.10. Santahamina	102
3.3.11. Santahaminan Isosaari	108
3.4. Muistomerkit ja haudat	110
3.4.1. Ruotsinvallan aikaiset	110
3.4.2. Venäläisajan muistomerkit	112

3.4.3. Itsenäisyyden ajan muistomerkit	116
4. Yhteenveto	120
4.1. Patterit	120
4.1.1. Itämaisen sodan aikaiset	120
4.1.2. 1860- 1880-luvuilla rakennetut	120
4.1.3. 1890-luvulla rakennetut	120
4.1.4. 1914 - 1917 rakennetut	121
4.2. Mittaus- ym. asemat	121
4.2.1. Hiekkakumpareelle rakennetut	121
4.2.2. Kivestä rakennetut	121
4.2.3. Betonista rakennetut	122
4.2.4. Panssaritorneissa olleet	122
4.3. Valonheittinasemat	122
4.3.1. Hissillä varustetut	122
4.3.2. Ratakiskoilla varustetut	123
4.3.3. Ratakiskoilla ja hissillä varustetut	123
4.4. Miehistösuojat, ammusvarastot ja koneasemat	123
4.4.1. Puusta rakennetut	123
4.4.2. Tiilestä ja kivistä rakennetut	123
4.4.3. Betonista rakennetut	124
4.4.4. Kallioon louhitut	124
4.5. Muut kohteet	124
4.5.1. Kaapelikaivot	124
4.5.2. Rautatiet	125
4.5.3. Suojavallit ja tiet	125
4.5.4. Laiturit	125
4.5.5. Makeanvedenaltaat ja pumppaamot	125
4.5.6. Rakennukset	126
4.5.7. Ikonien paikat	126
4.5.8. Ryhmittämättömät	126
4.6. Saaret kokonaisuutena	126

5. Viitteitä	127
5.1. Lähteet	127
5.2. Kirjallisuus	127

Liitteet

1. Suojeluarvot	129
2. Käytetyt lyhenteet ja merkit	130
2.A. Käytetyt lyhenteet saarien nimistä	130
2.B. Käytetyt tykkien lyhenteet	131
2.C. Kartoissa ja tekstissä käytetyt merkit	131
3. Saarten venäjänkieliset nimet	133
4. Kuvaluettelo	135

1. Y L E I S T Ä

Ensimmäiset linnoituslaitteet Helsingin seudulla ovat peräisin 1550-luvulta ja ne rakennettiin Vallisaareen. Ennen v. 1748 rakennetuista linnoituslaitteista ei ole mitään jäljellä, sillä ne purettiin Augustin Ehrensvärdin aloittaessa Susiluotojen linnoittamisen em. vuonna. Vartiokylän muinaislinnaa ei ole otettu huomioon, koska se ei liity Helsingin kaupungin puolustukseen.

Suunnitelmien mukaan piti linnoituslaitteita rakentaa sekä maan että meren puolelle: SILTAVUORELLE, jossa työt olivat täydessä vauhdissa heinäkuussa 1748 laskettaessa ULLANLINNAN peruskiveä. Viimeisenä ryhdyttiin SUSILUOTOJEN linnoittamiseen. Rahapulan takia jätettiin sittemmin maalinnoitukset rakentamatta ja pääpaino siirrettiin Susiluotoihin. Heinäkuun 17. pnä 1750 koko linnoitus sai nimen S V E A B O R G, josta suomen kielessä alettiin käyttää muotoa Viapori.

Ruotsin vallan lopulla Viaporin linnoitus käsitti nykyisen Suomenlinnan, Särkän ja Vallisaaren. Päälinnoitus oli Susisaarella ja Isossa Itämustasaarella. Särkässä, Länsi Mustasaarella, Pienessä Itämustasaarella, Kustaanmiekalla ja Vallisaarella oli itsenäisiä ulkolinnakkeita.

Venäjän vallan aikana (1808 - 1917) Viaporin linnoitus laajeni siten, että sen alueeseen kuuluivat Harakka, Särkkä, Lonna, Länsi Mustasaari, Pieni Itämustasaari, Iso Itämustasaari, Susisaari, Kustaanmiekka, Vallisaari, Kuninkaansaari, Vasikka-saari, Santahamina, Itä Villinki, Isosaari, Kuivasaari, Harmaja, Katajaluoto, Rysäkari, Miessaari, Melkki, Lauttasaari ja Pihlajasaari.

Tämä Viaporin linnoituksen laajentaminen voidaan käytännöllisesti katsoen jakaa kahteen osaan:

- ensimmäinen kausi 1854 - 1856, eli Itämaisen sodan aika
- toinen kausi 1914 - 1917, eli ensimmäisen maailmansodan aika.

Itämaisen sodan riehussa Mustalla merellä ja vihollislain vaston liikkussa Suomenkin vesillä päätettiin vahvistaa Viaporia, joka rauhan aikana oli saanut rappeutua. Tällöin rakennettiin pattereita Viaporin saarille ja lähiympäristöön. Vuonna 1854 oli pattereita valmiina Kustaanmiekalla, Susisaarissa, Länsi Mustasaarissa, Särkässä, Vallisaarissa ja Santahaminassa. Elokuussa 1855 linnoitus oli jaettu kolmeen lohkoon:

- keskimmäinen (Viapori)
- vasen (Viaporista itään)
- oikea (Viaporista länteen).

Taulukossa 1 on esitetty Itämaisen sodan aikana rakennettujen pattereiden sijainti. Nämä patterit ovat säilyneet siellä, missä kasvanutta kaupunkia ja myöhempiä linnoituslaitteita ei ole rakennettu niiden päälle.

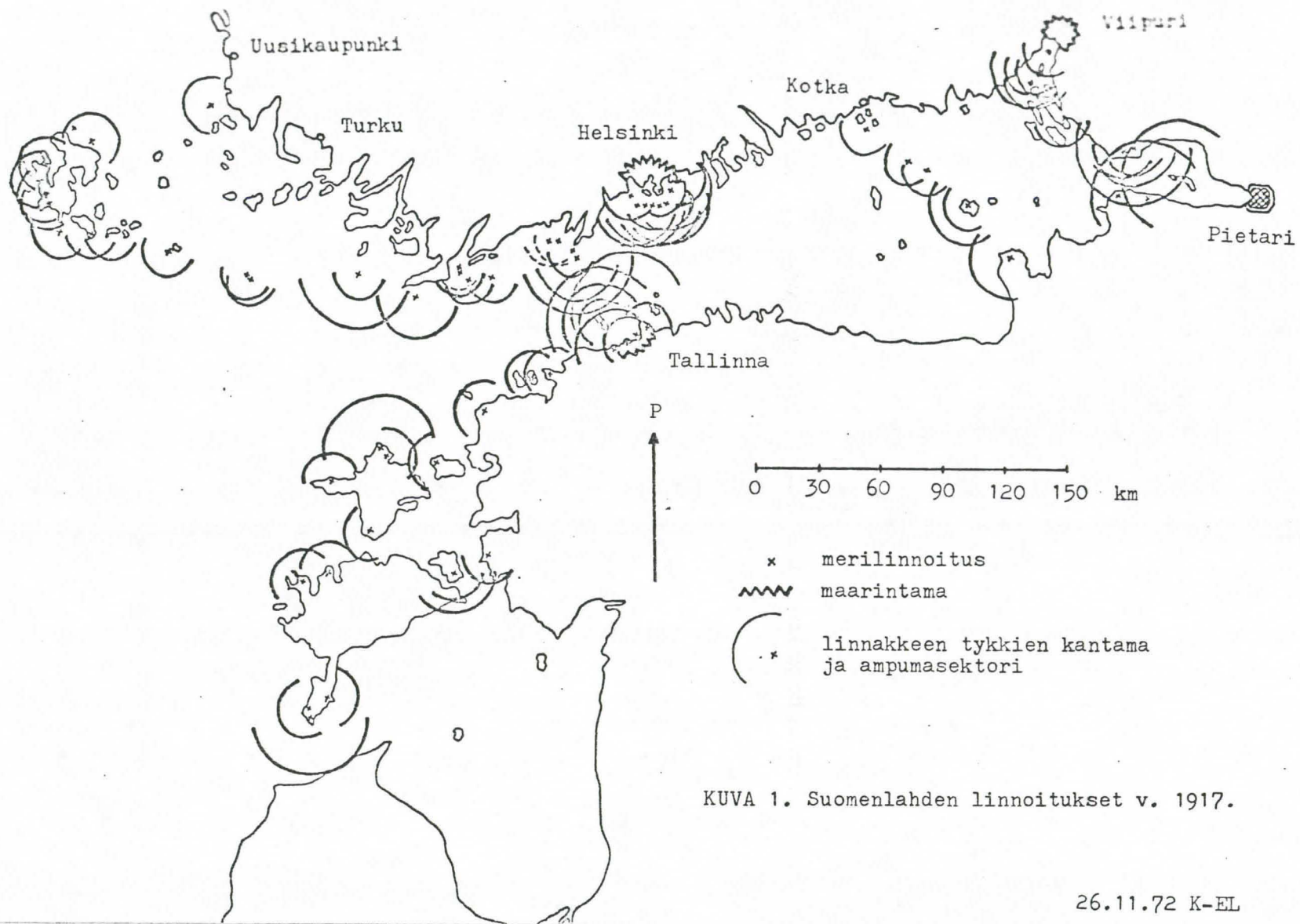
TAULUKKO 1. Itämaisen sodan aikana (v. 1854-56) rakennettujen patterien sijainti Viaporin saarten ulkopuolella. Suluissa on ilmoitettu tykkien lukumäärä niiltä osin kuin se on tiedossa. (1,2)

Munkkiniemi	(6)	Kaivopuisto	(4 kpl, 2 jäänyt kesken?)	(8 + 6)
Lehtisaari	(4)	Harakka		(28)
Karhusaari	(4)	Katajanokka		(6)
Rigsviksudden (Vaskiniemi?)	(8)	Vallisaari	(8 kpl)	
Särkiniemi (2 kpl)	(7 + 7)	Kuninkaansaari	(4 kpl)	
Veijarivuoren niemi	(9)	Santahamina	(8 kpl)	
Hietaniemi		Santahaminan Isosaari	(3 kpl)	(4 + 4 + 4)
Ruoholahti		Nuottasaari		(4)
Jätkäsaari (2 kpl)		Lehmäsaari		
Punavuori		Matosaari	(2 kpl)	(8 + 4)
Merisatama	(2 kpl)	Teeviisari		
Hernesaari (2 kpl)	(6 + 2)			

Tilanteen jälleen kiristytessä Venäjän, Turkin ja Englannin välillä 1870- ja 1880-luvuilla parannettiin Itämaisen sodan aikaisia pattereita ja rakennettiin joitakin uusia. Viaporin linnoitusalue ei laajentunut tässä vaiheessa, mutta jo 1890 pakkolunastettiin Lauttasaaren eteläosia ja määrättiin Melkki ja Rysäkari kuuluviksi linnoitusalueeseen.

Maaillmansodan kynnyksellä ruvettiin kiireesti suunnittelemaan Venäjän silloisen pääkaupungin Pietarin puolustusta ja laivaston puuttuessa päädyttiin rannikkolinnoituksiin. Venäjän laivasto oli hävitetty v. 1905 Tschushiman meritaistelussa. Tällöin syntyi vahva puolustusvyöhyke joka peitti koko Suomenlahden siten, että Suomenlahti v. 1917 yleismaailmallisenkin mitapuun mukaan oli mitä vahvimmin varustettu (kuva 1):

- päätukikohtana oli nk. Pietari Suuren merilinnoitus, jonka ydin oli Tallinnan maa- ja merilinnoitus käsittäen kolmion kärkipisteinä Tallinnan, Porkkalan ja Hangon,
 - edellisen länsipuolella olivat Turun ja Ahvenanmaan saaristoaseman ja Viron saarten linnoitukset,
 - päätukikohdan itäpuolella oli taaempi puolustusasema Lavan saaren tasalla ja
 - Pietarin varsinaisena lukkona oli Kronstadtin linnoitus.
- Näiden lisäksi olivat täysin irrallisina yksikköinä
- Viaporin linnoitus ja
 - Viipurin linnoitus.

KUVA 1. Suomenlahden linnoitukset v. 1917.

26.11.72 K-EL

TAULUKKO 2. Suomenlahden merilinnoitukset ensimmäisen maailmansodan lopussa. (3,4,5,6)

I. Pietarin välittömänä suojana

Seraja Loshadj	}	aseistuksesta ei ole tietoja			
Krasnaja Gorka					
Kronstadt					
Ino	8/305	6/280	6/254	12/152	
Puumola	6/152				

II. Viipurin maa- ja merilinnoitus

Humaljoki	8/152	4/57		
Härkölä	6/152	4/57		
Tuppura	4/152	3/57		
Suonionsaari	4/152	2/57		
Uuraansaari	6/229	4/152		
Ravansaari	4/152			

III. Taaempi etuasema

Rankki	4/152			
Kilpisaari	4/152			
Someri	2/152	(ei ehditty asettaa paikoilleen)		
Lavansaari	4/254	4/152		
Kurkola			aseistuksesta ei ole tietoja	

IV. Helsingin maa- ja merilinnoitus

Katso taulukkoa 3

V. Pietari Suuren merilinnoitus

a) Tallinnan maa- ja merilinnoitus

Wiiksi	3/120	4/75 it		
Aegnasaar	2/305			
Paljassaar	4/75 it			
Kakumäe	3/120	4/75 it		
Suurupi	4/238	3/57 it		
Naissaar	4/305	4/238	4/203	4/152
	3/120	3/75 it	4/57 it	
Paldiski	3/120			
Väike Pakri	3/120			

b) Porkkalan ryhmä

Mäkiluoto	6/305	4/203		
Stora Träskö	4/152			

c) Hangon saaristoasema

Långörn	4/152			
Hästö-Busö	4/152			
Mellanlandet	4/152			
Russarö	6/234	4/75		

VI. Ulompi etuasema

Örö	4/305	10/152	3/120	4/75 it
Tahkona	4/305	4/75 it		

Taulukko 2 (jatkoa)

VII. Sivusta-asetat

a) Turun ja Ahvenanmaan saaristoasema

Utö	8/152	4/57
Enskär	2/152	
Kökar	4/152	
Storklobb	4/152	
Herrö	4/57	
Korsö	3/152	
Kungsö	4/152	
Mellantorp	4/152	
Frebbenby	4/152	
Sålis	4/152	
Hamnö	4/57	
Boxö	4/203	
Lypertö	4/152	4/57

b) Viron saaristo

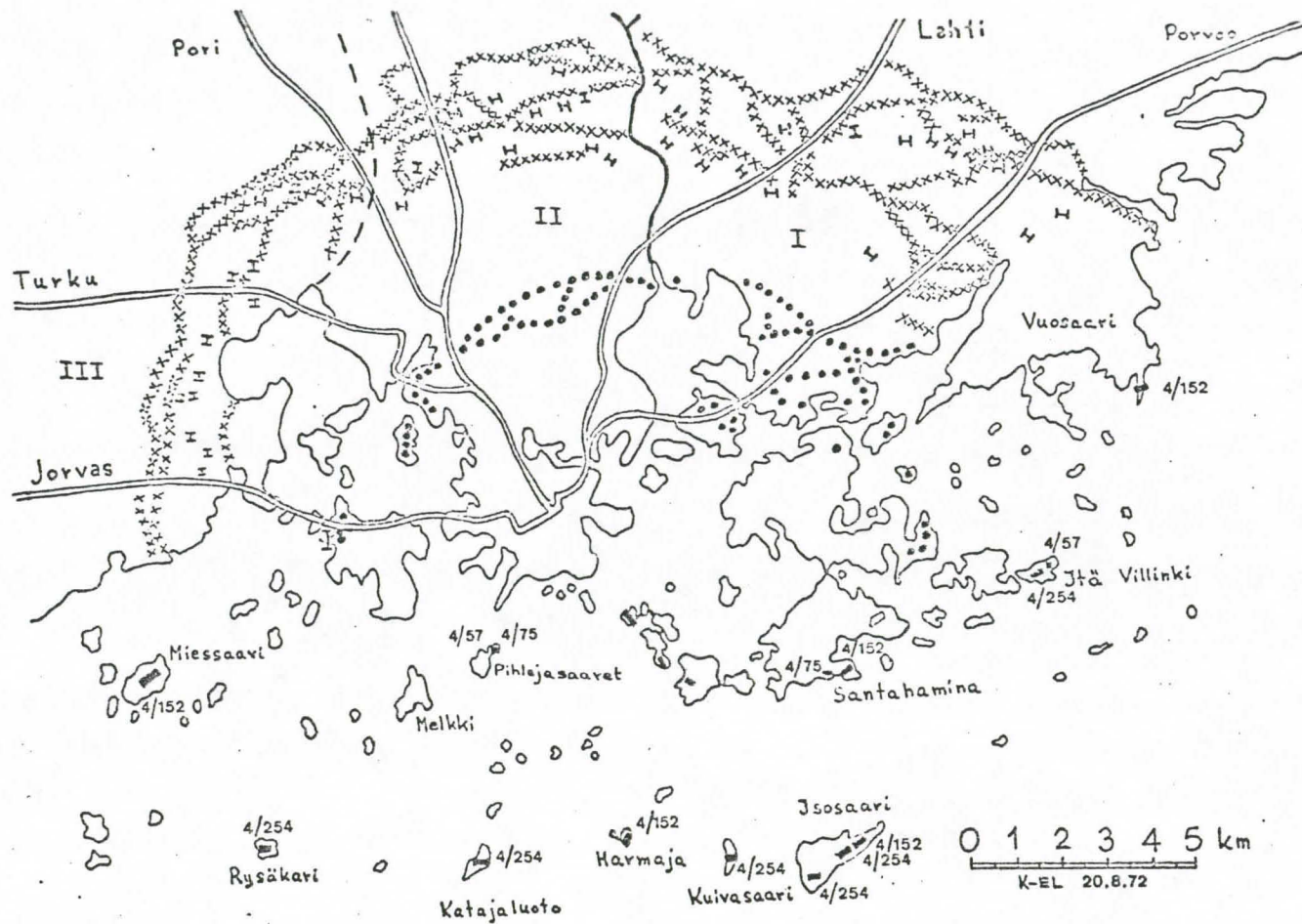
Dirham	4/152			
Hirmus	4/152			
Worms	4/152			
Lehtma	4/152			
Tahkona	4/305	4/75 it	(samalla ulom-	
			man etuaseman eteläisin piste)	
Wirtsu	4/152	3/75 it		
Mhusaar	4/254	4/152	2/75 it	
Rohukylä	2/75 it			
Sôru	4/120			
Undvan	4/152			
Ninas	4/152			
Sôrven niemellä	4 kpl	3/75 it	3/57 it	4/47 it
Sääre	4/305			
Mõntu	4/130			
Karuste	3/120			

Suunnitteluvaiheessa Viaporin tehtävä oli vähäpätöinen sen toimiessa Itämerenlaivaston torpeedoveneiden tukikohtana. Tämä johtui siitä, että odotettiin saksalaisten nousevan maihin voimakkaan laivastonsa tukemana jossakin Suomenlahden pohjukassa, lähellä Pietaria, käyttäen hyväksi Venäjän hidasta liikokannallepanoa. Tätä tehtävää varten laadittiin Viaporille linnoittamissuunnitelma, jonka mukaan rakennettiin uusia pattereita Itä Villinkiin, Isosaareen ja Kuivasaareen sekä maan puolelle kenttälinoitettuja laitteita Lauttasaaresta Pasilan,

Käpylän ja Herttoniemen kautta Kulosaareen ja Laajasaloon. Sodan syttyessä Saksa keskitti voimiaan länteen eikä aikonutkaan hyökätä itään. Tällöin Venäjä ehti sulkea Suomenlahden miinottein. Sodan venyessä ja odotettaessa Saksan hyökkäystä suunniteltiin Pietarin puolustus uudelleen.

Todennäköisinä hyökkäyssuuntina pidettiin Viron rannikkoa ja Pohjanlahtea, joista hyökkäys jatkuisi Pietaria kohti. Uudessa puolustussuunnitelmassa Viaporin tehtävä muuttui oleellisesti. Linnoituksen tuli pysyä puolustajan hallussa ja täten toimia sivustauhkana ja toisena leukana vihollisjoukkoja saarrettuissa.

Ennenkuin Viapori soveltui tähän tehtävään, se oli pakko varustaa vahvaksi linnoitukseksi sekä maan että meren puolelta. Näin ryhdyttiin sitten loppuvuodesta 1914 suunnittelemaan Viaporin laajentamista, ja heti suunnitelmien valmistuttua ryhdyttiin töihin. Vanhan suunnitelman mukaiset laitteet olivat liian lähellä suojeltavaa kohdetta, joten linnoitustyöt siirrettiin kauemmaksi. Kestolaitteita rakennettiin alueelle, joka kulki Tapiolasta Kaarelan, Pakilan ja Myllypuron kautta Vartiokylän lahden pohjukkaan. Itäinen sivusta jäi kuitenkin suojatta, joten v. 1915 loppupuolella suunniteltiin laitteet uudestaan siten, että niitä rakennettiin Pakilasta Malmin kautta Porvarinlahden rantaan. Meren puolelle rakennettiin patteita Miessaaresta aina Vuosaaren Skatanniemelle asti (kuva 2). Sodan loppuvaiheessa Viaporin linnoitus tai oikeammin Helsingin maa- ja merilinnoitus (venäjäksi Крепость Свеаборг) käsitti kaksi merenpuoleista puolustuslinjaa ja kolme maarintaman puolustuslohkoa (taulukko 3).

KUVA 2. Helsingin maa- ja merilinnoitus ensimmäisen maailmansodan lopussa.

- vuoden 1914 suunnitelmien mukaiset linnoituslaitteet
- × v. 1915-17 rakennetut linnoituslaitteet
- H maarintaman tykkiasema (yhteensä 49 kpl)
- meririntaman tykkiasema.

TAULUKKO 3. Helsingin maa- ja merilinnoitus ensimmäisen maailmansodan lopussa.

I. Maarintama

a) Itäinen puolustuslohko

I ryhmä	4 patteria, yhteensä	18/152		
II ryhmä	5	4/280	12/152	3/112
III ryhmä	4	10/152	3/107	
IV ryhmä	5	8/228	12/152	

b) Pohjoinen puolustuslohko

V ryhmä	5 patteria, yhteensä	8/228	10/152	
VI ryhmä	5	10/152	4/127	4/112
VII ryhmä	5	4/228	16/152	

c) Läntinen puolustuslohko

VIII ryhmä	5 patteria, yhteensä	4/228	10/152	4/107
IX ryhmä	5	4/228	14/152	
X ryhmä	4	4/228	11/152	
Miessaari	1 patteri	6/152		
Lauttasaari	1	4/228		

sekä ainakin 6 patteria joiden aseistuksesta ei ole tietoja.

II. Meririntama

a) Etummainen puolustuslinja

Miessaari	4/152-C ja 57 mm:n patteri
Rysäkari	4/254-D
Katajaluoto	4/254-D
Harmaja	4/152-C
Kuivasaari	4/254-D
Isosaari	2 kpl 4/254-D ja 4/152-C
Santahamina	4/152-C 4/75
Itä Villinki	4/254-D 4/57
Vuosaari	4/152-C

b) Sisempi puolustuslinja

Melkki	4/75 it
Pihlajasaaret	4/75 4/57
Länsi Mustasaari	3/280 3/57
Kustaanmiekka	2 kpl 4/280 ja 4/75
Vallisaari	4/280
Vasikkasaari	4/75

Maailmansodan loputtua ja Suomen itsenäistyttyä nämä valtavat linnoituslaitteet tykkiasemineen, betonisine suojahuoneineen ja varastoineen, valonheitin- ja voima-asemineen ja muine tarpeineen jäivät Tarton rauhansopimuksen perusteella v. 1920

Suomen omaisuudeksi. Itsenäisyyden ajan alkupuolella laitteita käytettiin nuoren rannikkotykistömme tarpeisiin. Myöhemmin niiden päälle on rakennettu uusia ajanmukaisia laitteita.

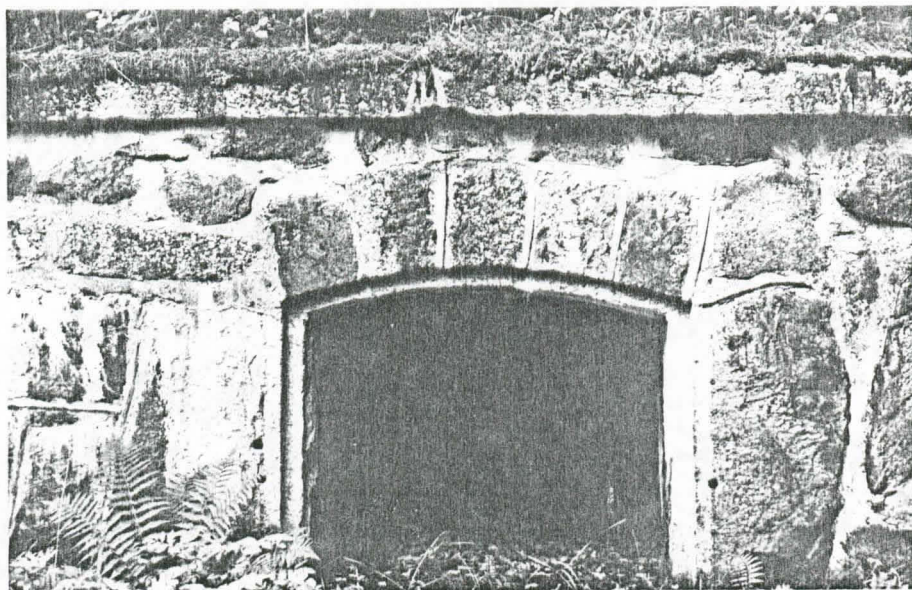
2. LINNOITUSLAITTEIDEN RAKENTEESTA

Ruotsin vallan aikaiset linnoituslaitteet on yleensä rakennettu muuratuista kivistä. Hyviä esimerkkejä tämän ajan rakennustavasta näkee vielä tänään Suomenlinnan saarilla.

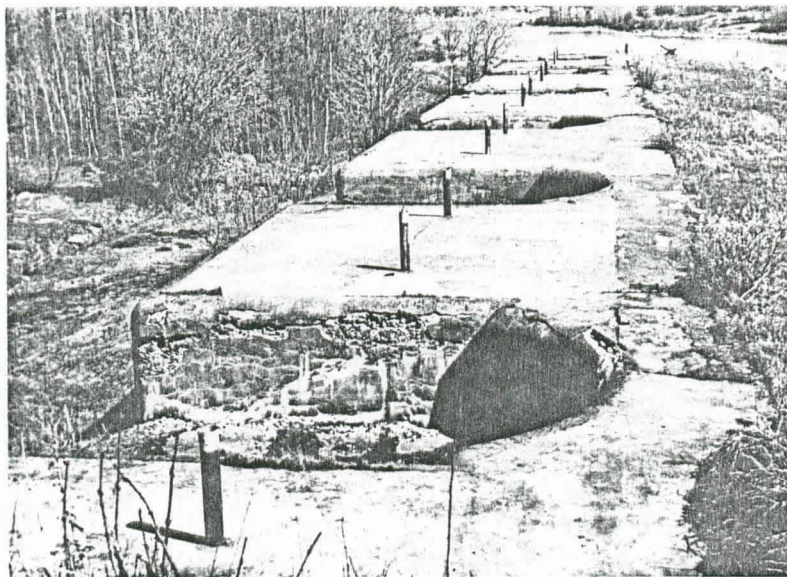
Venäjän vallan alkupuolella nämä vanhat laitteet saivat rauhassa rappeutua. Vasta vaaran uhatessa Suomenlahdella ryhdyttiin kiireellisesti linnoitustöihin. Kun Itämaisen sodan aikana ei ollut riittävästi aikaa kestolaitteiden rakentamiseen, rakennettiin laitteet pääasiassa puutavaraa, maata ja kiveä hyväksikäyttäen. Tykit sijoitettiin suoraan valleille. Rintasuojana oli pelkkä maavalli (irtomaa tuotiin mm. Santahaminasta), jossa oli syvennyksiä vastaamassa tykkien ampumasektoria. Tälle ajalle tyypillisiä pattereita näkee Teerisaassa, Lehmäsaassa ja Matosaassa. Muualla ne ovat joko sortuneet tai ne on uusittu.

Englannin ja Venäjän välien kiristyessä 1800-luvun loppupuolella ryhdyttiin Viaporissa jälleen linnoitustöihin. Tämän ajan laitteet peitettiin hienolla hiekalla, jotta räjähtävät ammuksot eivät pääsisi tunkeutumaan kivistä muurattuihin valleihin saakka. Samaan aikaan Suomenlinnankin linnoituslaitteet peitettiin hiekalla. Rakennusaineena käytettiin joko hakattua kiveä, punatiiltä, rautaa tai betonia.

a) Patterit sijoitettiin yleensä seudun korkeimmalle paikalle rintasuojanaan useimmiten hakatuista kivistä tehty muuri, jossa oli ampumatarvikekomero (kuva 3). Tykit sijoitettiin avonaisiin aseisiin 20 - 30 m välein hakatuista kivistä valmistetuille perustoille. Myöhemmin alettiin käyttää rakennusaineena betonia (kuva 4).

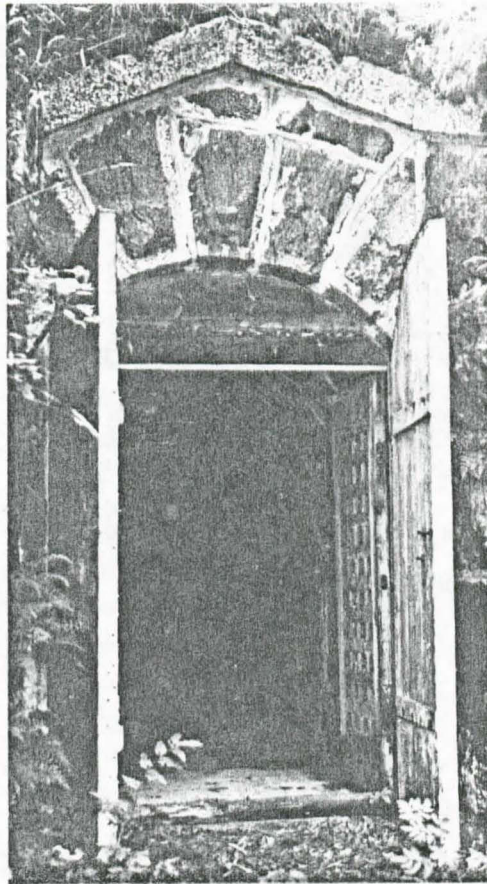
KUVA 3. Kivistä tehty rintasuoja ampumatarvikekomeroineen
(Kuninkaansaari, patteri Kun II). (S 7112)

KUVA 4. 1890-luvulla betonista rakennettu patteri
(Vallisaari, patteri Val VI). (S 3762)

- b) Ammus- ja panoskellarit rakennettiin kivistä ja punatiilestä muuraamalla siten, että varaston keskiosa on tiilestä ja uloin puoli kivistä. Katto on usein holvattu. Myöhemmin

otettiin käyttöön betoni. Katon ja seinän paksuus vaihtelee 1 - 1,5 m välillä. Missä maaperä sen salli, louhittiin varastot kallioon, kuten Lauttasaarella (v. 1885) ja Melkissä (v. 1892-93) (kuva 60). Kalliovarastojen ovet ovat mahtavia lujin lukkolaittein varustettuja, kulmaraudoin ja kiskoin vahvistettuja rautaovia. Kivestä ja tiilestä rakennettujen varastojen ovet ovat kupari- tai sinkkilevyillä vahvistettuja puovia. Varastot sijoitettiin yleensä patterin välittömään läheisyyteen samaan tasoon patterin kanssa (kuva 5). Kallioon louhitut varastot sijaitsevat yleensä patterin alapuolella ja sieltä johtaa ammushissi patterille.

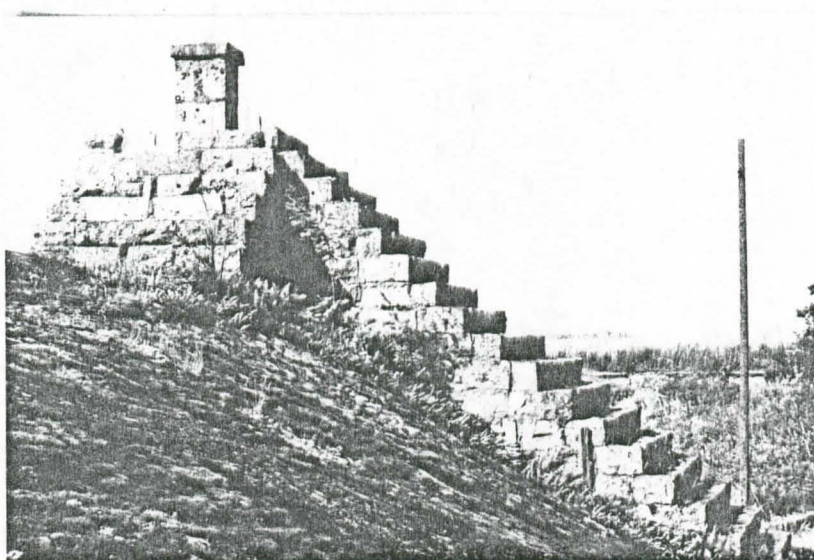
KUVA 5. Tiilisen varaston uloskäynti patterille (Kuninkaansaari, patteri Kun III).
(S 7116)

otettiin käyttöön betoni. Katon ja seinän paksuus vaihtelee 1 - 1,5 m välillä. Missä maaperä sen salli, louhittiin varastot kallioon, kuten Lauttasaassa (v. 1885) ja Melkissä (v. 1892-93) (kuva 60). Kalliovarastojen ovet ovat mahtavia lujin lukkolaittein varustettuja, kulmaraudoin ja kiskoin vahvistettuja rautaovia. Kivestä ja tiilestä rakennettujen varastojen ovet ovat kupari- tai sinkkilevyillä vahvistettuja puovia. Varastot sijoitettiin yleensä patterin välittömään läheisyyteen samaan tasoon patterin kanssa (kuva 5). Kallioon louhitut varastot sijaitsevat yleensä patterin alapuolella ja sieltä johtaa ammushissi patterille.

KUVA 5. Tiilisen varaston uloskäynti patterille (Kuninkaansaari, patteri Kun III).
(S 7116)

- c) Ennen tätä aikakautta ei tarvittu mittaustorneja, koska ammunta oli yleensä suorasuuntausammuntaa. 1880-luvulla kaaritulista ampuvia pattereita rakennettaessa tarvittiin maalin etäisyyden ja suunnan määrittämiseksi erilaisia torneja, joista mittaukset voitiin suorittaa. Silti ei rakennettu varsinaisia mittausasemia, vaan tähystys- ja mittauspisteen muodosti yksinkertainen kivi- tai tiilipilari (kuva 6), jonka sateensuojaksi rakennettiin peltikatos.

KUVA 6. Tähystys- ja mittauspiste (Vallisaari, kohde Val 5). (S 6988)

Tämän rakennuskauden tyypillisimmät linnoituslaitteet sijaitsevat Vallisaarella ja Kuninkaansaarella.

Venäjän vallan lopussa käytettiin rakennusaineena yksinomaan betonia tai teräsbetonia.

- a) Patterit rakennettiin vanhojen perinteiden mukaisesti siten, että tykit olivat 20 - 30 m välein avoasemissa valeduilla betonisilla perustoilla (kuva 7).

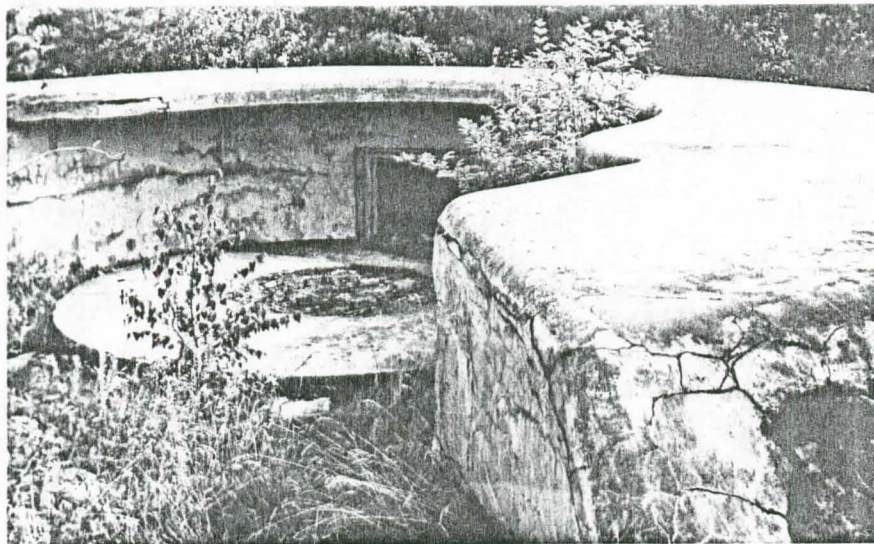

KUVA 7. Tyypillinen ensimmäisen maailmansodan aikainen suora-ammunta patteri (Rysäkari, patteri Rys 254). (S 6896)

Suorasta suuntaustavasta johtuen patterit sijoitettiin korkealle kohdalle, joten ne näkyivät myös mereltä käsin. Ajan ajattelutavan mukaisesti katsottiin taistelu hävityksi, jos vihollinen pääsi selustaan, joten selkäsuojaa pidettiin turhana. Rintasuoja oli betoninen ja useimmiten maalla suojattu. Tyypillistä tämän kauden pattereille on niiden yksilöllisyys (kuvat 42, 44 ja 46) ja säännöllisyys maastosta riippumatta (kansikuva). Helsingin seudulla yksikään patteri ei ole toisensa näköinen, vaikka periaatteessa olisi voitu käyttää kahta tai kolmea päämallia. Ainoastaan Miessaarella ja Rysäkarissa on otettu huomioon maaston korkeuserot. Tätä ei voida pitää pelkästään vanhoista tavoista kiinnipitämisestä, sillä

- Pihlajasaareen on rakennettu neljän tykin hajaryhmitetty patteri (kuva 8) ja
- linnoituksen maarintama on maailman ensimmäisiä hajoitetun linnoitusjärjestelmän mukaisesti rakennettuja linnoituksia.

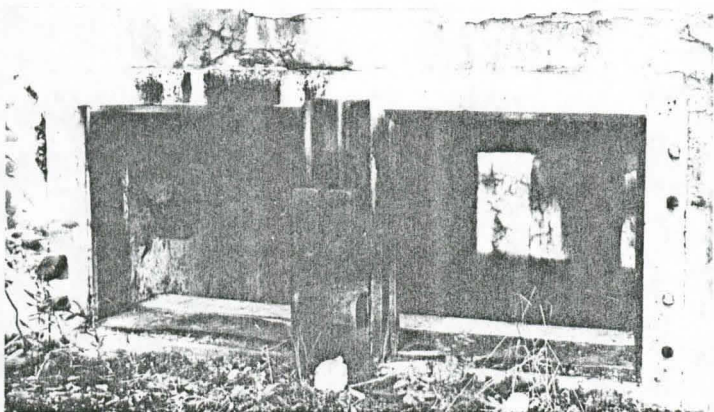
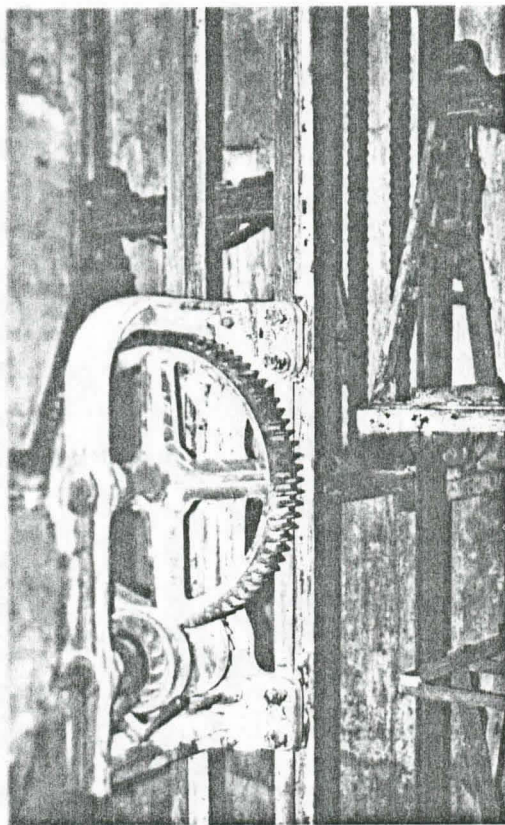
Nämä linnoittamistavat yleistyivät vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeisenä kautena!

KUVA 8. Hajaryhmitetyn patterin tykkiasema (Itäinen Pihlajasaari, tykki Pih IC). (S 7805)

- b) Aikaisemmasta tavasta poiketen ammus- ja panoskellarit rakennettiin rintasuojan yhteyteen. Betonikaton paksuus saattoi nousta peräti 3 m:iin ja tukena on käytetty joko rautakiskotusta tai kaariraudoitusta. Kattojen vedenpitävyyttä ei otettu lainkaan huomioon, joten yleensä katot vuotivat. Patterit oli yleensä rakennettu suoraan maan päälle ilman varsinaista pohjaa, mikä johti siihen, että vesi tuli sisään sitäkin tietä. Kellarit ovat rintasuojassa ja ne on rakennettu joko patterin alle tai tykkien väliin.

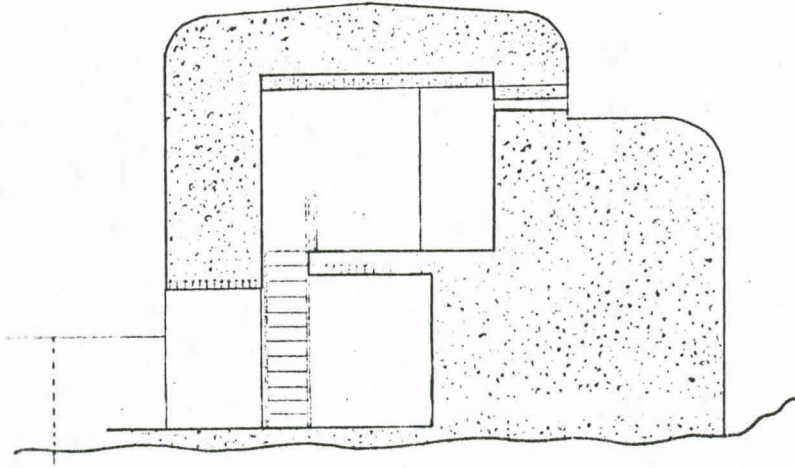
Kellareista ammuksent ja panokset nostettiin suoraan tykeille käsikäyttöisillä hisseillä (kuvat 9).

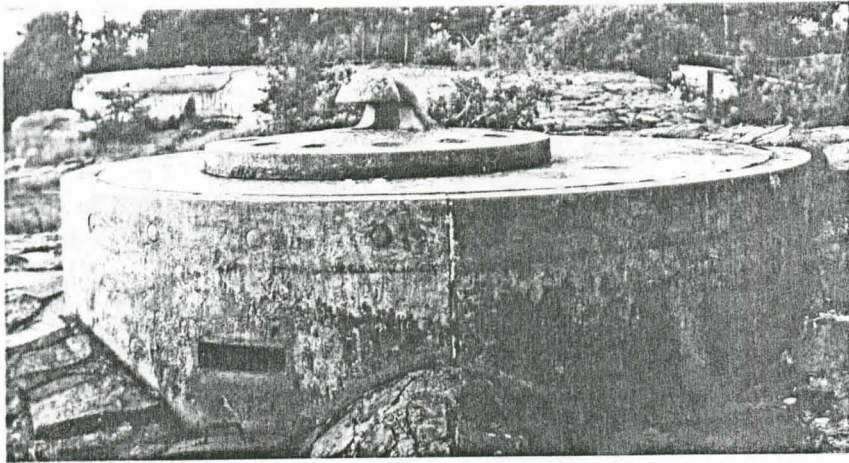
KUVA 9.

- (a) Käsikäyttöinen ammuksent (Isosaari, patteri Iso 254B). (S 6831)
- (b) Rintasuojassa oleva ammuksentarin aukko, josta luukut on poistettu (Vuosaaren Skatanniemi, patteri Vuo 152). (S 7770)

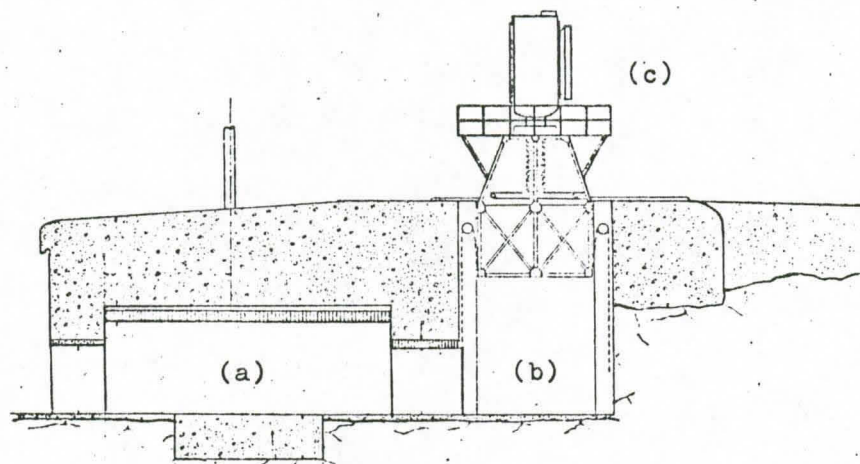
- c) Mittaus- ja tulenjohtoasemat olivat vahvoja betonisia matalia torneja rakenteeltaan joko yksi- tai kaksikerroksisia (kuva 10). Joissakin saarissa on käytetty paksusta raudasta tehtyjä lieriömäisiä periskooppitorneja (kuva 11). Eräillä saarilla nämä asemat ovat kaksipisteisestä mittaustavasta johtuen vierä vieressä.
- d) Valonheittinasemat olivat kolmeosasia: voima-asema, valonheittimen suoja-asema ja valonheittimen valaisuasema (kuva 12).

KUVA 10. Mittausaseman läpileikkaus. (SlRtR, venäläinen piirros no. 272)

KUVA 11. Periskooppitorni (Rysäkari, kohde Rys 2).
(S 6928)

KUVA 12. Valonheittinaseman läpileikkaus (Isosaari, kohde Iso 8):

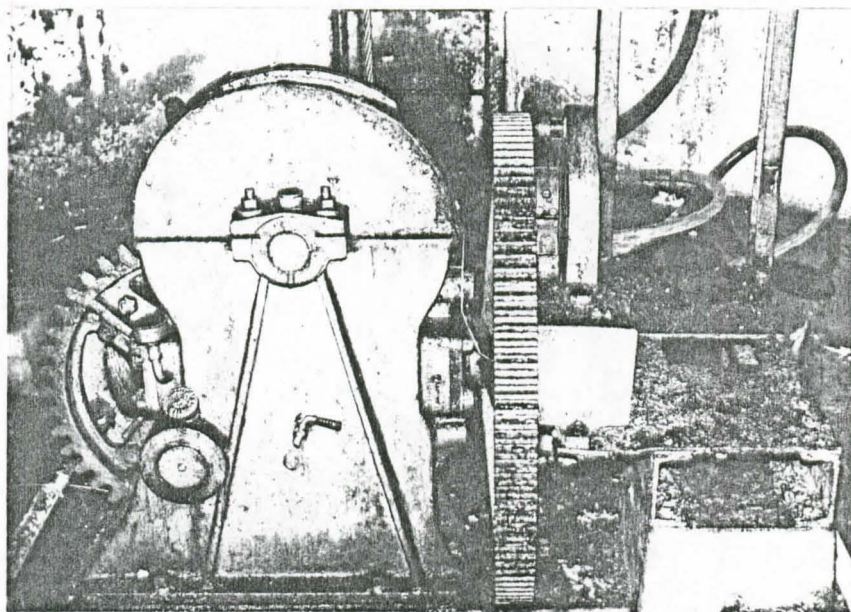
- (a) voima-asema
- (b) suoja-asema
- (c) valaisuasema.

(SlRtR, venäläinen piirros no. 276, v. 1915)

Voima- ja suoja-asetat sijaitsivat yleensä saman katon alla. Rakennusaineena käytettiin jopa 3 m:n vahvuista betoni-seinämää tai asema louhittiin kallioon (esim. Itä Villinki, kohde Vil 2).

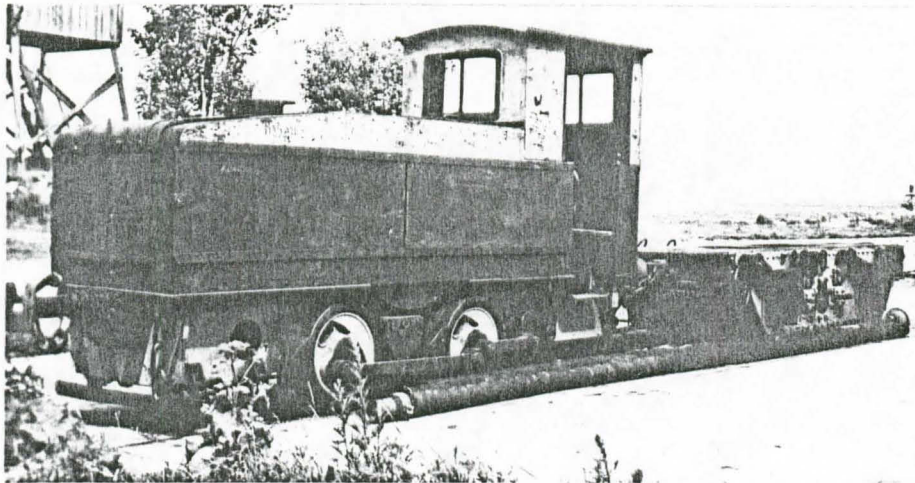
Suoja-asetastaan valonheitin siirrettiin valaisuasemaansa joko

- rataisikoja pitkin (esim. Kuivasaari, kohde Kui 1),
- sähkökäyttöisellä hissillä (esim. Isosaari, kohde Iso 8, kuva 13) tai
- edellisten yhdistelmällä (esim. Rysäkari, kohde Rys 3, kuva 24).

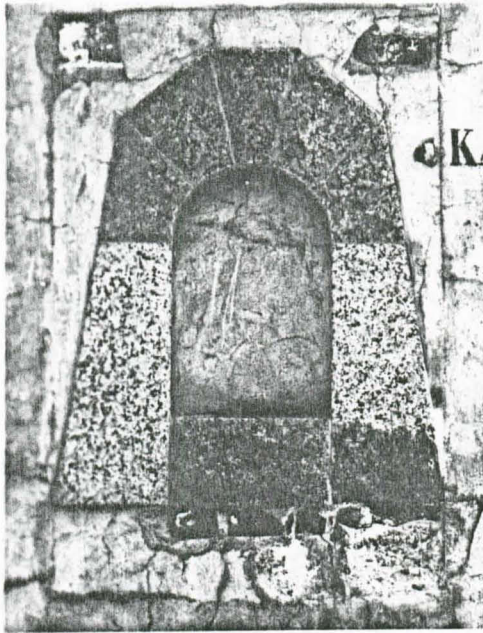

KUVA 13. Valonheittimen tason nostomoottori (Isosaari, kohde Iso 8). (S 6820)

- e) Patterille johtavat tiet tehtiin huolellisesti ja koko tienpinta peitettiin mukulakivillä, jotta tie olisi käyttökunnossa kelirikonkin aikana. Teiden hyvää laatua osoittaa myös se seikka, että ne vielä lähes 60 vuoden jälkeen ovat täysin käyttökelpoisia ja hyväkuntoisia.
- f) Saariin rakennettiin tarpeelliset laivalaiturit puusta silta-arkkujen ollessa kivisiä (esim. Santahamina, kohde San E 5).
- g) Laiturilta rakennettiin patterille ja varastoille kapearaiteinen rautatie linnakkeen tarvikkeiden junalla kuljettamista varten (kuva 14).
- h) Venäläisten rakentamien linnoituslaitteiden yhteyteen on useimmiten rakennettu jonkinlainen ikonin paikka:
- kiviPilari varustettu ristillä tai ilman ristiä (esim. Vallisaari, patteri Val III)
 - betoniin upotettu syvennys ilman reunusta tai reunustettu kivillä (esim. Itä Villinki, patteri Vil 254, kuva 15).

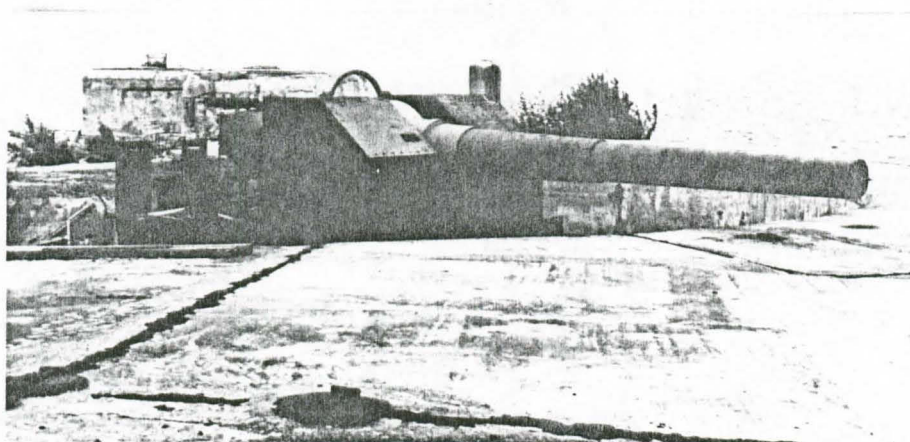

KUVA 14. Linnakkeella käytössä ollut veturi ja vaunu (Isosaari, kohde Iso E 1). (S 6816)

KUVA 15. Punagraniitilla ympäröity betoniin upotettu ikonin paikka (Itä Villinki, patteri Vil 254). (S 7315)

Taulukosta 3 (s. 9) ilmenee, että yleisimpänä aseistuksena Helsingin edustalla maailmansodan aikana 1914-17 oli järeitä 254 mm:n (kuva 16) (yhteensä 24 kpl) ja raskaita 152 mm:n (yhteensä 20 kpl) tykkejä. Nämä tykit edustivat aikansa korkeinta teknillistä tasoa (taulukko 4).

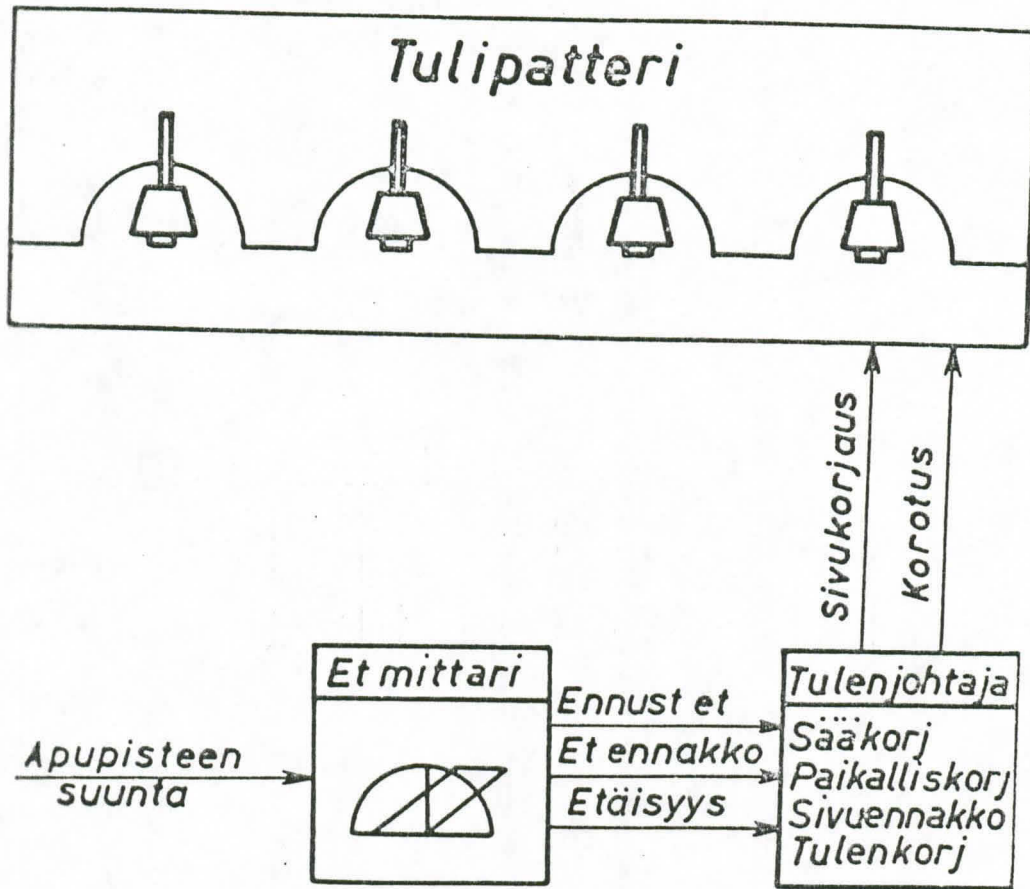
KUVA 16. Järeä tykki (254 mm) tuliasemassaan (Katajalaoto, patteri Kat 254). (S 7641)

TAULUKKO 4. 152 mm:n ja 254 mm:n tykkien eräitä ominaisuuksia. (7)

ominaisuus	152 mm 45 kaliiperin pituinen canet-tykki (152/45-C)	254 mm 45 kaliiperin pituinen durlacher-tykki (254/45-D)
korotuskulma	-10° - +30°	-5° - +20°
panssarikranaatin		
- paino	41,5 kg	225,5 kg
- lähtönopeus	793 m/s	778 m/s
- kantama	12,8 km	20,2 km

Ryhmityksestä johtuen tykkien ampumasektori oli noin 120° ja patterilla oli usein vain yksi rajoitettu tehtävä.

Venäläisten käyttämät ampumamenetelmät olivat puhtaasti meri-ampumamenetelmiä. Järeille ja raskaille pattereille oli olemassa erilaiset ampumamenetelmät. Johtavana ajatuksena oli pyrkimys huolellisesti suunnattuun ja valmistettuun ammuntaan. Ampumamenetelmiä voidaan pitää korkeatasoisina.

KUVA 17. Venäläisten ampumamenetelmien mukainen patterin järjestely. (5)

3. I N V E N T O I N T I K E R T O M U S

3.1. Selityksiä

Tässä esityksessä käsitellään linnoitussaarilla olevat laitteet saarittain. Kappaleessa 3.2 käsitellään etummaislinjan saaret Miessaaresta Rysäkarin, Katajaluodon, Harmajan, Kuiva- saaren, Isosaaren, Santahaminan Itäniemen ja Itä Villingin kautta Vuosaaren Skatanniemelle. Kappaleessa 3.3 käsitellään sisemmän linjan saaret: Melkki, Pihlajasaaret, Harakka, Vallisaari, Kuninkaansaari, Nuottasaari, Vasikkasaari, Teerisaari, Lehmäsaari, Santahamina ja Santahaminan Isosaari. Kappaleessa 3.4 esitetään saarilla olevat muistomerkit aikajärjestyksessä saaresta riippumatta.

Etummaislinjan saaret linnoitettiin kaikki v. 1914-17. Sisemmän linjan saarilla on taas linnoituslaitteita aina Itämaisen sodan ajoilta (Suomenlinnan saarilla peräti vanhempiaakin) ensimmäisen maailmansodan aikaisiin saakka.

Jokaisen saaren kohdalla aineisto on jaettu siten, että yleisten tietojen jälkeen käsitellään patterit ja muut linnoituslaitteet. Lopuksi käsitellään itsenäisyyden ajan laitteet sekä mahdolliset muut kohteet. Kaikki mitat ovat silmämääräisiä arvioita. Itsenäisyyden ajan laitteita ei ole inventoitu määrätietoisesti, vaanniitä on lueteltu siellä missä ne ovat tulleet eteen inventointikäynnin yhteydessä. 1960-luvulla ja myöhemmin rakennettuja laitteita ei ole otettu huomioon.

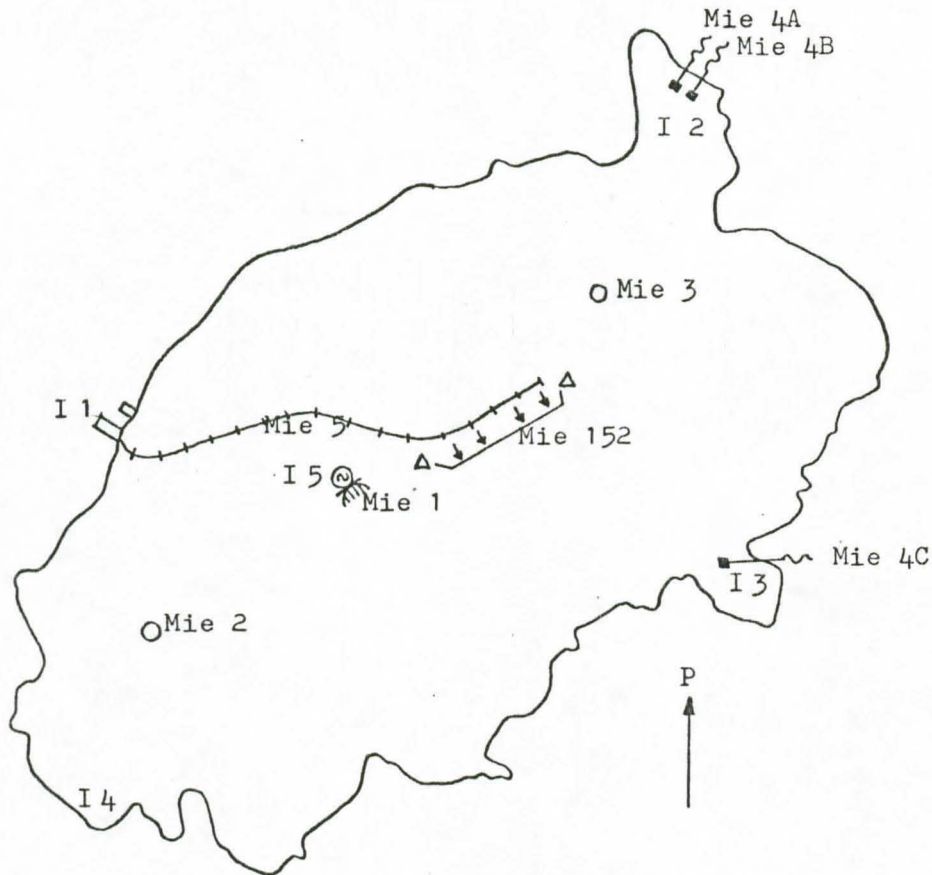
Tämän inventointikertomukseen ei ole otettu Suomenlinnan saaret, Särkkä, Pormestarinluodot ja Lonna sekä seuraavilla alueilla olleita Itämaisen sodan aikaisia linnoituslaitteita: Mankkiniemi, Lehtisaari, Karhusaari, Lauttasaari, Helsingin

keskusta ja Matosaari.

3.2. Etummaisien linjan saaret

3.2.1. MIESSAARI

(KARLÖ, CTYP - KAPJI - 9)

KUVA 18. Miessaari (inventoitu 14.7 ja 4.8.72).

A. Yleistä

V. 1915 heinäkuun jälkeen rakennettiin saareen 152 mm:n ja 57 mm:n patterit. 14.3 1917 ja sodan jälkeen mainitaan saarella olleen patteri, jossa oli 6 kpl 152 mm:n raskasta kanuunaa, mallia 1877 (152K/77R). Tämä patteri oli alistettu maarinta-

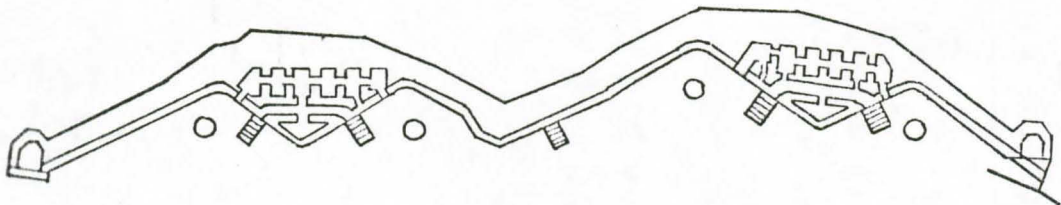
man läntiselle puolustuslohkolle.

Inventointikäyntien yhteydessä 57 mm:n ja maarintaman pattereita ei löytynyt, eikä saaren vartiomies ollut tietoinen niistä. 57 mm:n patteri on voinut sijaita Pyöräsaassa, joka siihen aikaan oli siltayhteydessä Miessaareen. Pyöräsaassa ei ole käyty.

Miessaari on ollut puhelinyhteydessä Rysäkariin, Melkkiin ja maarintaman Tapiolan toimistoon.

B. Patteri

Mie 152

KUVA 19. Miessaaren 152 mm:n patteri.

Patterin rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella on jaosta kohden 2 hissihuonetta, keskushuone ja 4 suojahuonetta (kuvassa 19 vasemmalta: $15 + 16 + 16 + 10 + 16 + 16 + 15 \text{ m}^2$). Hissi- ja keskushuoneiden katto on rautakiskotettu ($h = 3 \text{ m}$) ja muiden huoneiden kaariraidoitettu ($h = 4 \text{ m}$).

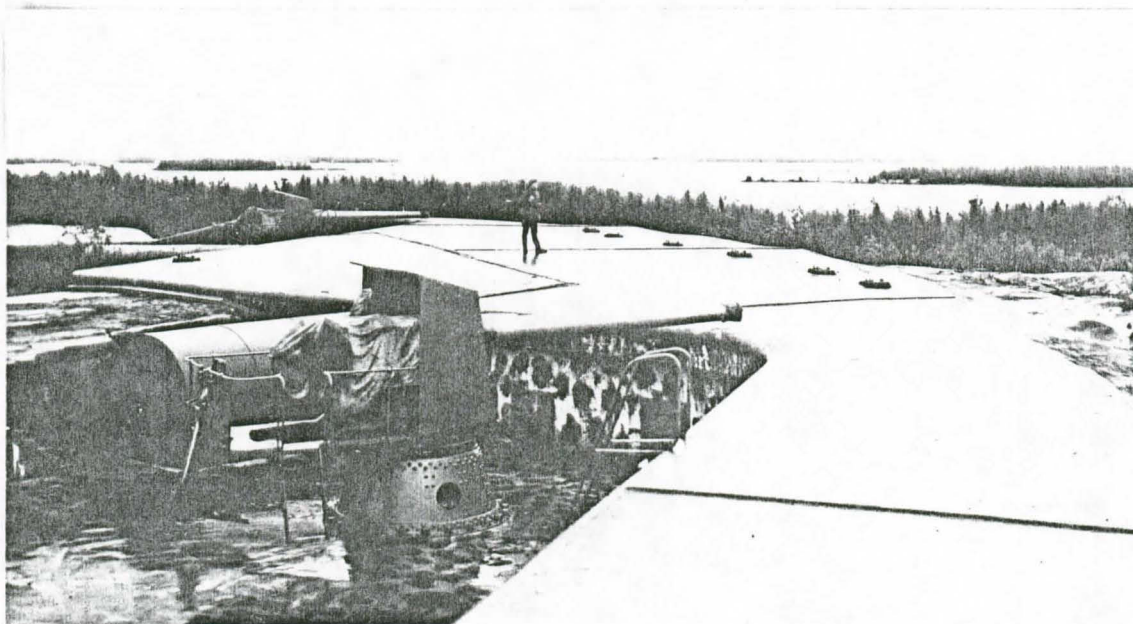
Jaokset yhdistää 215 m pitkä käytävä ($h = 2,5 \text{ m}$ ja leveys 1 m), joka päättyy patterin molemmissa päissä oleviin mittautorneihin. Käytävään pääsee 5 kaaripellillä suojatusta sisäänkäynnistä (kuva 20) sekä tornien kautta.

Mittautornit ovat sisätiloiltaan identtisiä, kaksikerroksisia ($\text{à } 4,5 \text{ m}^2$, $h = 2 \text{ m}$). Torniin johtaa ulkopuolelta ovi molempiin kerroksiin, jotka vielä on yhdistetty keskenään tik-

kailla.

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekome-
roa (à 2 m³).

Aseistuksena on ollut 4 kpl 152/45-C tykkiä (kuva 20), joi-
den ampumasektori on ollut suuntimien 105° ja 225° välillä.

KUVA 20. Miessaaren 152 mm:n patteri lounaasta katsottuna. Käytävän sisäänkäynti näkyy tykin takana ja tykin oikealla puolella on ampumatarvikekomerot. (PE kuvakeskus, kuva no. 725)

SUOJELUARVO: 4. Patteri on hyväkuntoinen. Alkuperäistä pat-
teria on jonkun verran muutettu. Käytävära-
kenne on erikoinen ja alkuperäisessä muodos-
saan. Tämä on ainoa 152 mm:n patteri, jossa
maaston korkeuserot on otettu huomioon.

C. Muut linnoituslaitteet

Kallioon louhittu valonheitinasema. Valonheitin on hissillä Mie 1

nostettu valaisuasemaansa n. 2,5 m lähiympäristön yläpuolelle.

SUOJELUARVO: 2. Työt jäivät venäläisiltä kesken ja niitä on myöhemmin jatkettu (katso Mie I 5).

Kallioon louhittu miehistösuoja. 2 huonetta (à 50 m²) sekä Mie 2 eteinen (16 m²). Huoneet on kaariraidoitettu (h= 2,5 m). Suojan ulkopuolella on avoin tila (10 m²), jonka betoniseinien korkeus on 3 - 5 m. Tästä johtaa kaksihaarainen käytävä (h= 1,9 m) ulos (kuva 21).

KUVA 21. Miehistösuojasta (Mie 2) johtava käytävä, joka levenee ylöspäin. (S 7288)

Pohjoisessa haarassa on sortunut huone (16 m²).

SUOJELUARVO: 3. Ainoa tämänkaltainen suojaratkaisu. Huonossa kunnossa.

Kallioon louhittu keskuskasematti. Yhteensä 3 huonetta (125 + Mie 3 6 + 25 m²) ja käytävä (5 m²). Kahdessa huoneessa katto on kaariraidoitettu (h= 4 m) ja yhdessä rautakiskotettu (h= 3 m).

SUOJELUARVO: 2. Ratkaisu ei ole erikoinen. Melko huonossa

kunnossa.

3 betonista kaapelikaivoa Mie 4

SUOJELUARVO: 1.

Kapearaiteinen rautatie laiturilta patterille (n. 600 m) Mie 5

SUOJELUARVO: 0. Purettu.

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Vanha laituri uusittu. I 1

Maahautoja, betoninen miehistökorsu (20 m²), 2 betonista I 2
konekivääripesäkettä sekä 9 kaivettua poteroa.

Avoin betoninen viiden konekiväärin asema ja 2 tykkiasemaa I 3
(Nordenfelt rannikkopikatykki). Rintasuojassa kolme ampuma-
tarvikekomeroa.

Avoin betoninen kahden konekiväärin asema. Rintasuojassa am- I 4
puskatarvikekomero.

Toraksinen valonheitintorni rakennettu vanhan venäläisen tor- I 5
nin (Mie 1) katolle.

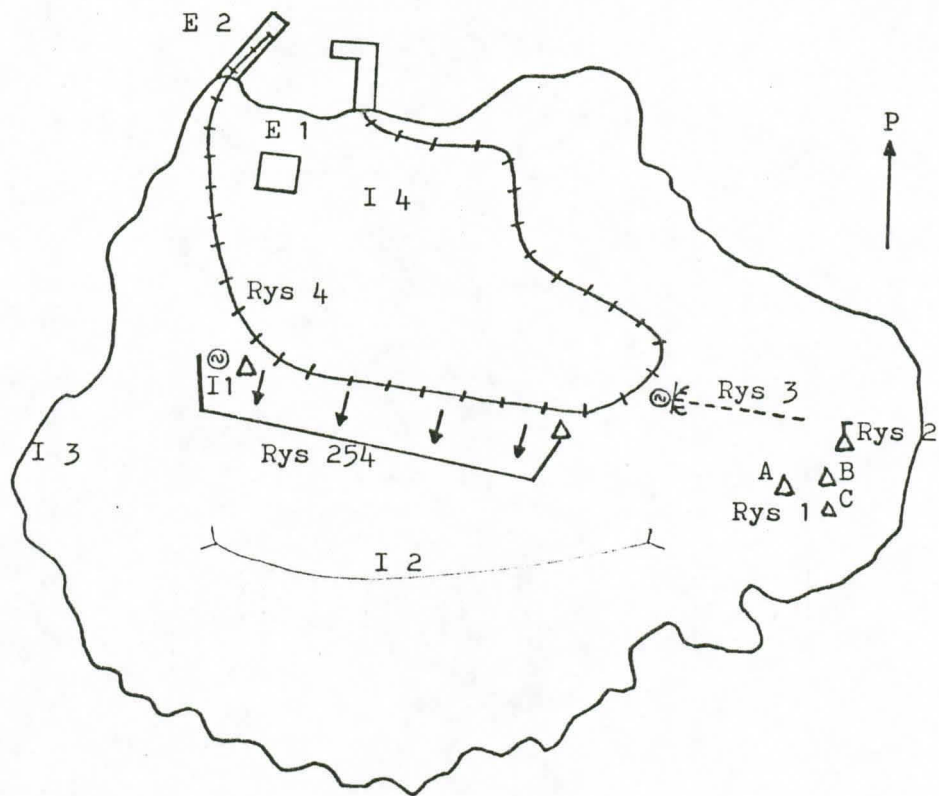
3.2.2. RYSÄKARI

(RYSÄNKARI, RYSSKÄR, РИСС - ШАР)

A. Yleistä

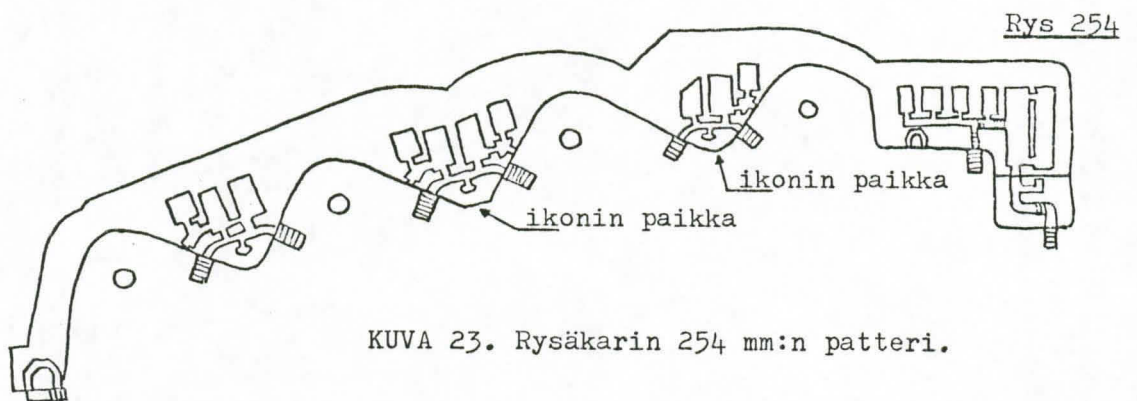
1800-luvun loppupuolella saari pakkolunastettiin puolustustar-
koitukseen. Ensimmäiset linnoituslaitteet rakennettiin kuiten-
kin vasta 1914-15 ja 9.6 1915 mainitaan saarella olleen 4 254
mm:n tykkiä, 4 patterikanuunaa ja valonheitin.

Rysäkari oli puhelinyhteydessä Miessaareen, Suomenlinnaan ja
Latajaluotoon.

KUVA 22. Rysäkari (inventoitu 5 ja 14.7.72).

B. Patteri

KUVA 23. Rysäkärin 254 mm:n patteri.

Patterin rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella on tykkien välissä ammus- ja panoskellarit, kaikki erilaisia. Kuvassa 23 vasemmalta: $20 + 30 + 30 \text{ m}^2$, $20 + 30 + 30 + 20 \text{ m}^2$, $23 + 30 + 20 \text{ m}^2$, 4 hissihuonetta ($\text{à } 10 \text{ m}^2$) ja 3 keskushuonetta (à

4 m²). Kellareihin johtavat portaat on suojattu kaaripellistä valmistetuilla katoksilla (kuva 7 s. 15). Hissi- ja keskuhuoneiden katto on rautakiskotettu (h= 3 m) ja muualla katto on kaariraudoitettu (h= 4 m).

Patterin länsipäässä (kuvassa 23 oikealla) on mm. puhelin-keskus ja voimakoneet. Ylemmässä tasossa on 3 huonetta (à 15 m²), joissa on rautakiskotettu katto (h= 2,5 m). 1,5 m näiden alapuolella on huone (15 m²), jonka katto on kaariraudoitettu (h= 3 m). Vielä 1,5 m tämän alapuolella on 2 konehallia, joissa on kaariraudoitettu katto (60 m², h= 6 m ja 40 m², h= 4 m). Pienemmän konehallin päässä on 9 m²:n suuruinen kaariraudoitettu huone (h= 4 m). Näihin tiloihin pääsee sekä ylimmän että alimman tason kautta.

Rintasuojan molemmissa päissä on kaksikerroksisia betonisia torneja, joista läntisin on patterin taistelukeskus (2 x 3 m²) ja itäisin komentotorni (2 x 6 m²). Ylempään kerrokseen pääsee tikkaita pitkin.

Rintasuoja on jokaista tykkiä kohden 3 ampumatarvikekome-roa (2 x 2 m³ ja 0,2 m³).

Aseistuksena on ollut 4 kpl 254/45-D tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 120° ja 240° välillä.

SUOJELUARVO: 4. Patteri on ulkopuolelta hyväkuntoinen, mutta maanalaiset tilat ovat tukkeutuneiden viemärien takia veden vallassa (0,3 - 0,7 m).

Ainoa 254 mm:n patteri, jossa maaston korkeuserot on otettu huomioon.

C. Muut linnoituslaitteet

a) Patterin peruspiste. Betoninen yksikerroksinen mittaus- Rys 1
torni (6 m^2) betonisella pöydällä. Katto on rautakisko-
tettu ($h = 2 \text{ m}$).

SUOJELUARVO: 3.

b) Patterin apupiste. Kuten edellinen.

SUOJELUARVO: 3.

c) Betoninen mittauspöytä kalliolla, ilman suojaa.

SUOJELUARVO: 2.

Periskooppitähtäimellä varustettu panssaritorni (kuva 11 s. Rys 2
18). Panssarin paksuus on n. 0,3 m ja tornin ulkohalkaisija
3 m. Torni on kaksikerroksinen. Ylemmän kerroksen ($h = 2 \text{ m}$)
lattia on puusta ja sinne pääsee tikkaita pitkin. Tornin ala-
kerrokseen ($h = 3 \text{ m}$) pääsee betonisesta muotoisesta
käytävästä, jonka keskiosan perällä torni on.

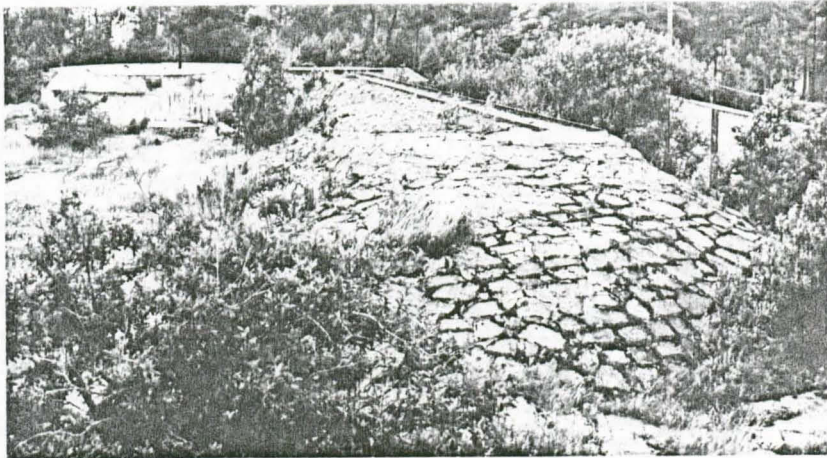
SUOJELUARVO: 5. Ainoa ehyt panssaritorni.

Betoninen valonheittinasema. Asemassa on 3 huonetta ($18 + 20$ Rys 3
 $+ 25 \text{ m}^2$), konehalli (20 m^2) ja valonheittimen suojahuone
(15 m^2). Katto on rautakiskotettu ($h = 3 \text{ m}$) ja yhdessä huo-
neessa on kaakelilattia. Valonheitin nostettiin hissillä
ylös suojastaan ja se oli sijoitettu lavalle, jota voitiin
liikuttaa kiskoja pitkin n. 20 m länsi-itä suunnassa (kuva
24).

SUOJELUARVO: 5. Ainoa valonheittinasema, jossa on yhdistetty
hissi ja ratakiskoja.

Kapearaiteinen rautatie laiturilta patterin ja valonheitin- Rys 4
aseman kautta rantaan (n. 1300 m).

SUOJELUARVO: 0. Purettu.

KUVA 24. Valonheitinasema. Edustalla valaisuaseman ratakiskot ja taustalla suojahuoneen rautaluukut ja voimasema. (S 7688)

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Rikaman- mallinen betoninen tulenjohtotorni. Rakennettu patterin voimakonehallin päälle. I 1

Erimallisia tykinperustoja ilman rintasuojaa. Kaksi konekivääriasemaa, viisi ilmatorjuntakonekivääriasemaa ja kolme tykkiasemaa. I 2

Avoin konekivääriasema. Betonissa päivämäärä 10.10 1939. I 3

Uusi rautatie. I 4

E. Muut kohteet

Vanha puinen komentajan talo, jonka julkisivussa pilarit. E 1

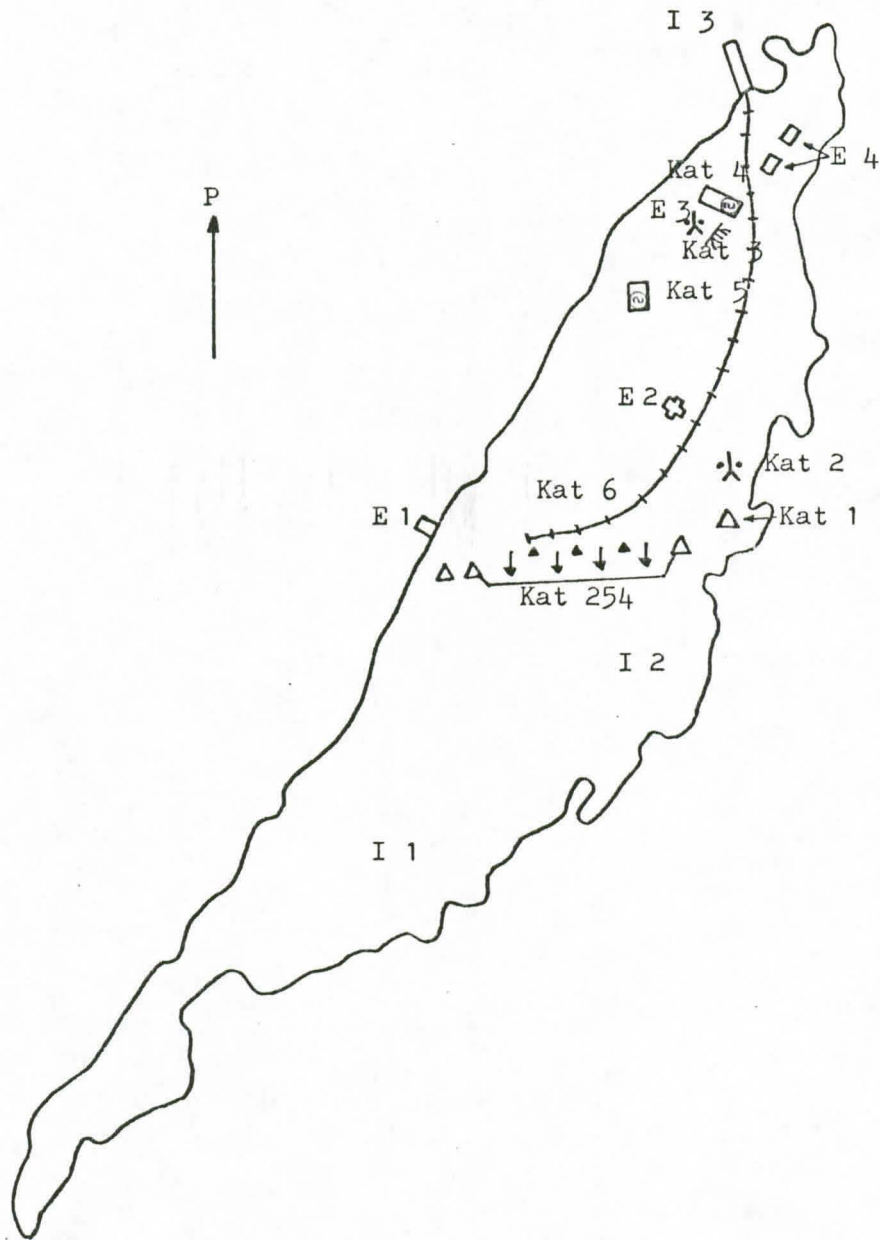
SUOJELUARVO: 3. Melko hyväkuntoinen.

Vanha venäläismallinen laituri. Vanhan rautatien kiskot näkyvät laiturilla. E 2

SUOJELUARVO: 1. Pahasti sortunut.

3.2.3. KATAJALUOTO

(STORA ENSKÄR, МОЖЖЕВЁЛОВЫЙ, СТУРА - ЭН - ШЭР)

KUVA 25. Katajaluoto (inventoitu 13.7 ja 4.8.72).

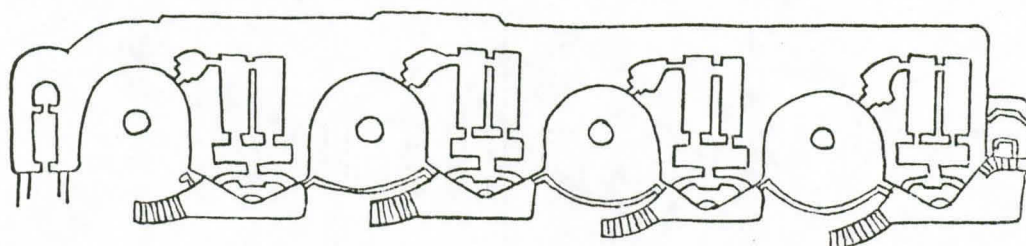
A. Yleistä

Linnoituslaitteita esiintyy saarella ensimmäisen kerran 5.6 1915 päivätyssä asiakirjassa ja siinä mainitaan saarella olleen 4 254 mm:n tykkiä ja valonheitin.

Katajaluoto on ollut puhelinyhteydessä Harmajaan, Rysäkariin ja Suomenlinnaan.

B. Patteri

Kat 254

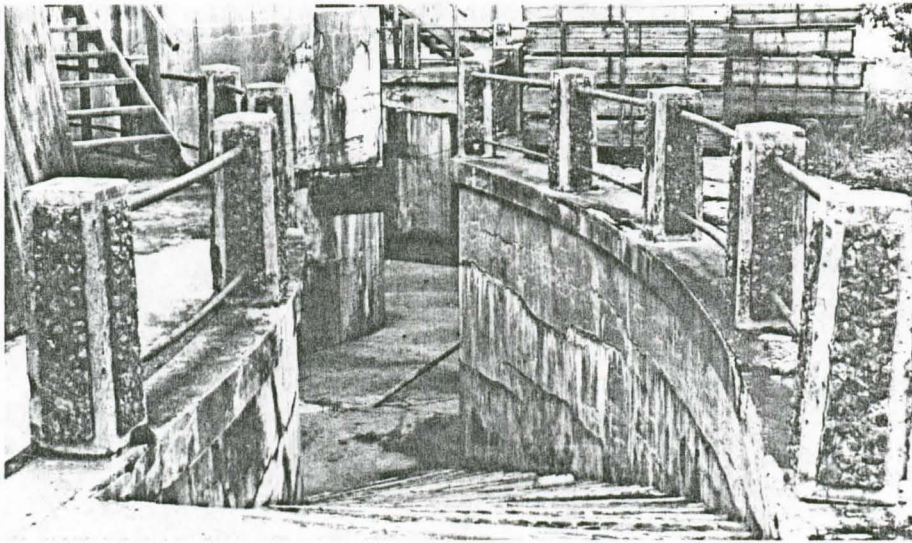

KUVA 26. Katajaluodon 254 mm:n patteri.

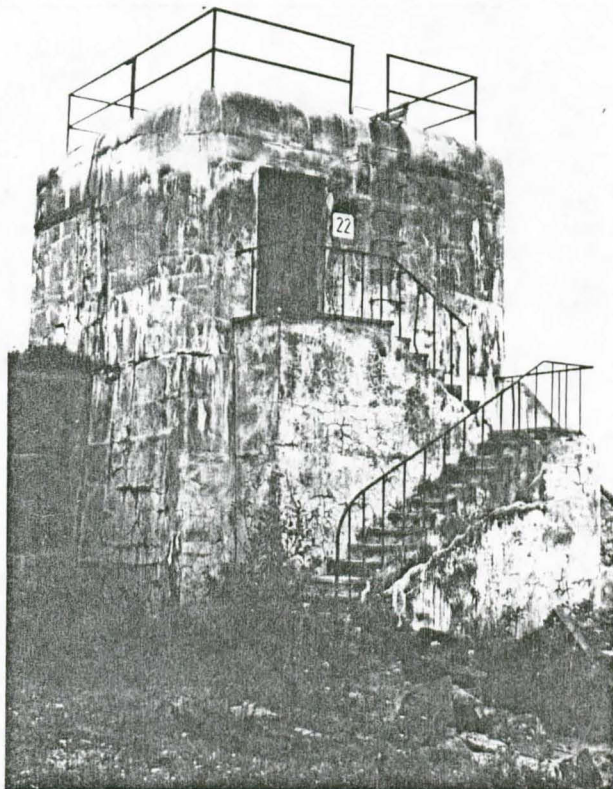
Patterin rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella on jokaista tykkiä kohden samanlainen huoneyhdistelmä: $2 \times 27 \text{ m}^2$ ($h=3 \text{ m}$), $1 \times 24 \text{ m}^2$ ($h=3 \text{ m}$) ja hissihuone (12 m^2 , $h=5 \text{ m}$). Katot ovat rautakiskotettuja. Tykkiperustan alapuolella kulkee holvikattoinen käytävä ($h=2 \text{ m}$, leveys $0,8 \text{ m}$) yhdistäen kellarit keskenään. (Kuva 27).

Itäpäässä on pieni varasto ($5 + 20 \text{ m}^2$), jossa on rautakiskotettu katto ($h=3 \text{ m}$).

Patterin rintasuojan yhteydessä on 3 mittaustornia. Läntisin on kaksikerroksinen ($h=6 \text{ m}$) betoninen torni, joka on toiminut Rysäkarin apupisteenä (kuva 28). Mittaus tapahtui ylemmästä kerroksesta (10 m^2), jonka alapuolella on huone ($h=4 \text{ m}$,

KUVA 27. Kellariin johtava porras. (S 7628)

KUVA 28. Rysäkarin apupiste. (S 7631)

pinta-ala n. 3 m²). Sen ainoa uloskäynti on tikkaita pitkin

ylempään huoneeseen (kaapelihuone ?).

Edellisen vieressä on monihuoneinen mittaustorni, joka on ollut Katajaluodon peruspiste. Tulenjohto, mittaus ym. toiminta on tapahtunut kahdessa tasossa (ylempi: 4 m^2 , $h=2 \text{ m}$ ja alempi: 9 m^2 , $h=3 \text{ m}$). Mittaushuoneiden alapuolella on ollut puhelinkeskus (5 m^2) ja eteinen (3 m^2). Kaikkien huoneiden katto on rautakiskotettu.

Patterin itäpäässä on yksi huoneinen mittaustorni (9 m^2), joka on ollut Kuivasaaren apupisteenä (kuvassa 16 s. 22 etumainen torni). Katto on rautakiskotettu ($h=3 \text{ m}$).

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekammeroa ($1,5$ ja $0,2 \text{ m}^3$). Lisäksi rintasuojaan on upotettu jonkinlainen avoin tähystyspaikka tykkien väliin.

Aseistuksena on ollut 4 kpl 254/45-D tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 120° ja 240° välillä.

SUOJELUARVO: 5. Itäpäässä olevassa tykkiasemassa on kunnossa oleva alkuperäinen 254 mm:n tykki (kuva 16 s. 22) ja sen yhteydessä on käyttökelpoinen käsikäyttöinen ammushissi. Tykkiasemien ympärille on myöhemmin rakennettu sementtiseiniä. Rintasuojassa olevia avonaisia tähystyspaikkoja ei ole muissa pattereissa.

C. Muut linnoituslaitteet

Kaksikerroksinen betoninen mittaustorni, joka on toiminut Kat 1 Isosaaren apupisteenä (kuvassa 16 s. 22 taaempi torni). Samanlainen kuin patterin länsipäässä.

SUOJELUARVO: 3. Kuuluu läheisesti patteriin.

Ilmatorjuntatykin paikka.

Kat 2

SUOJELUARVO: 1. Betoniperusta valettu, mutta panssarilevyt jätetty perustan viereen.

Kallioon louhittu valonheittinasema (kuva 29). Valonheittimen Kat 3 suojahuoneeseen johtaa betonikäytävä (n. 10 m pitkä), jonka katto on rautakiskotettu (h= 3 m). Voima-asema on ilmeisesti ollut kohteessa Kat 4. Valonheitin on hissillä nostettu valaisuasemaansa.

SUOJELUARVO: 5. Kaikki laitteet, paitsi valonheitin, ovat paikallaan.

Betonista rakennettu koneasema (kuva 29). 6 huonetta (yhteensä n. 150 m²), joiden katto on rautakiskotettu (h= 3 m).

SUOJELUARVO: 5. Katon koristereuna ja työn laatu hyvä. Ainoa laatuaan.

KUVA 29. Koneasema. Aseman katon yläpuolella näkyy valonheittimen valaisuasema ja sen oikealla puolella on ilmatorjunta-asema. (S 7660)

Betonista rakennettu dieselkoneasema, jossa on kaariraudoitettu katto. Keskimmäisen huoneen (50 m²) korkeus on 4,8 m ja sivuhuoneiden (25 + 40 m²) 3 m. Näiden huoneiden ulkopuo-

Kat 5

lella on eteinen (10 m²) ja pieni konehuone (6,5 m²). Katto on ulkopuolelta muodoltaan kaareva ja korkein piste on n. 8 m sisäänkäynnin maanpinnasta.

SUOJELUARVO: 5. Ainoa tämän mallinen rakennus.

Kapearaiteinen rautatie laiturilta patterille. (n. 400 m). Kat 6

SUOJELUARVO: 0. Purettu

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Kahden ilmatorjuntatykin paikka kalliassa. I 1

Betonista rakennettu konekivääripesäke. I 2

Vanha laituri uusittu. I 3

E. Muut kohteet

Vanha laituri. E 1

SUOJELUARVO: 0. Sortunut.

Puusta rakennettu kappeli (kuva 30). Purettu n. 1973! E 2

SUOJELUARVO: 2. Esimerkki venäläistyylistä.

KUVA 30. Katajaluo-
don venäläisaikai-
nen kappeli. (S 7278)

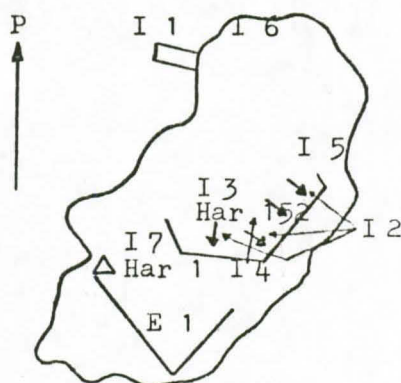
Ilmatorjuntapesäke kohteen Kat 3 länsipuolella. Rakennettu E 3
venäläisajalla ?

Kaksi vanhaa puista taloa. E 4

SUOJELUARVO: 2. Esimerkkejä venäläistyylistä.

3.2.4. HARMAJA

(GRÅHARA, ГРОХАРА)

KUVA 31. Harmaja (inventoitu 28 ja 30.6.72)

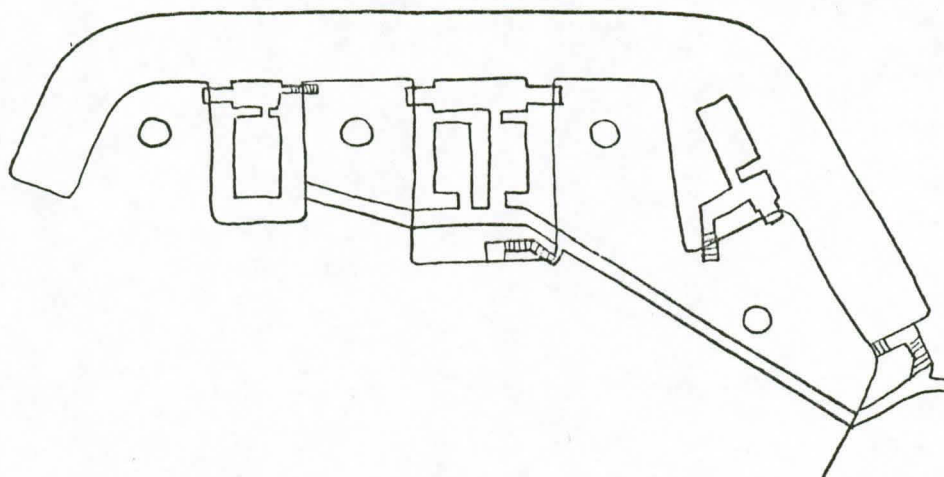
A. Yleistä

V. 1914-15 rakennettiin 152 mm:n patteri, jossa 9.6 1915 oli
4 152 mm:n tykkiä.

Harmaja on ollut puhelinyhteydessä Katajaluotoon, Kuivasaa-
reen, Vallisaareen ja Suomenlinnaan.

B. Patteri

Patterin rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella on 3 Har 152
erimallista kellaria. Itäisimmässä on kaariraidoitettu hu-
one ($h= 2,5$ m, 30 m²) ja ammusten nostolaitteet 10 m²:n suu-
ruisessa huoneessa, josta nouseaan rappuja pitkin tykille.
Läntisin on samantyylinen ($h= 3$ m, $25 + 7$ m²). Keskimmaisessä

KUVA 32. Harmajan 152 mm:n patteri.

kellarissa on 2 huonetta (à 25 m², h= 3 m) ja 2 ammusten nostolaitetta 25 m²:n suuruisessa huoneessa. Huoneisiin pääsee käytävästä (pituus 55 m, h= 2 m, leveys 1,5 m), jonka sisäänkäynnit ovat patterin keskellä (kuva 34) ja länsipäässä (kuva 33)

KUVA 33. Patterin alapuolella sijaitsevan tunnelin sisäänmeno. (S 6788)

Jokaista tykkiä kohden on rintasuojassa 2 ampumatarvikekome-
roa (à 2 m³).

Aseistuksena on ollut 4 kpl 152/45-C tykkiä, joiden ampumasek-
tori on ollut suuntimien 120° ja 240° välillä.

SUOJELUARVO: 4. Patteri on melko hyvässä kunnossa. Toisen
maailmansodan aikana patterin päälle on ra-
kennettu uusi patteri (katso kohtaa D). Län-
tisimmässä kellarissa on n. 0,7 m vettä.

C. Muut linnoituslaitteet

Betonista rakennettu mittaustorni (h= 7 m, 15 m²). Har 1

SUOJELUARVO: 3.

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Vanha laituri uusittu. I 1

Kolme 75/50-C ilmatorjuntatykin paikkaa. Saarella oli toi- I 2
sen maailmansodan aikana 1. RKvItPtri.

Kivellä suojattu betoninen, katettu komentopaikka. I 3

Kivellä suojattu betoninen avoin tulenjohtopaikka (kuva 34). I 4

Puinen katos rakennettu myöhemmin.

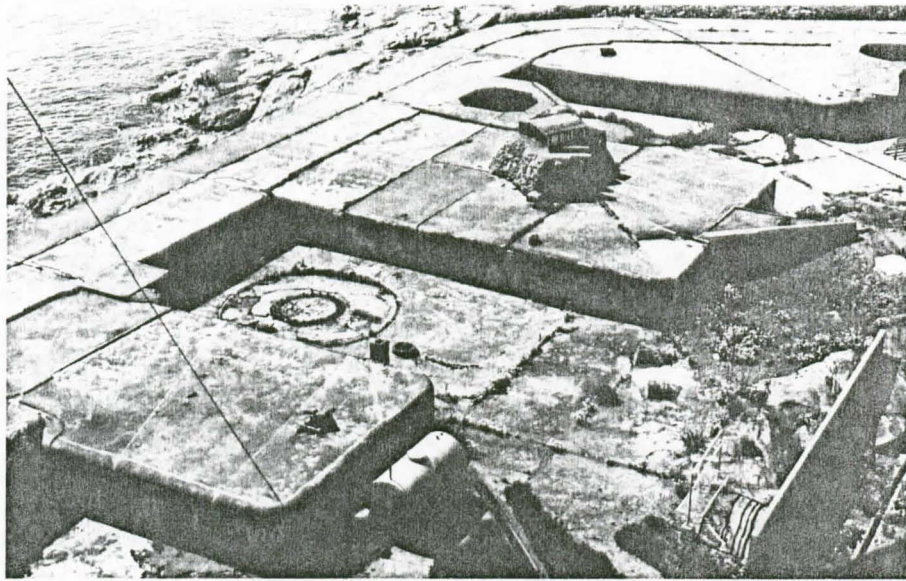
Ilmatorjuntakonekiväärin pesäke. I 5

Taisteluhauta ja konekivääripesäke. I 6

Mittausasema, rakennettu kohteen Har 1 katolle. I 7

E. Muut kohteet

Betonista rakennettu aallonmurtaja (?). 1 - 2 m korkea, 2,5 m E 1
leveä ja 60 m pitkä.

KUVA 34. Harmajan vanha patteri (Har 152) ja ilmatorjuntapatterin (1. RKvItPtri) osia. Kuvassa näkyy tulenjohtopaikka ja yhden ilmatorjuntatykin asema. (S 6778)

3.2.5. KUIVASAARI

(TORRA MJÖLÖ, TOPP - МБЕЛБ - 3)

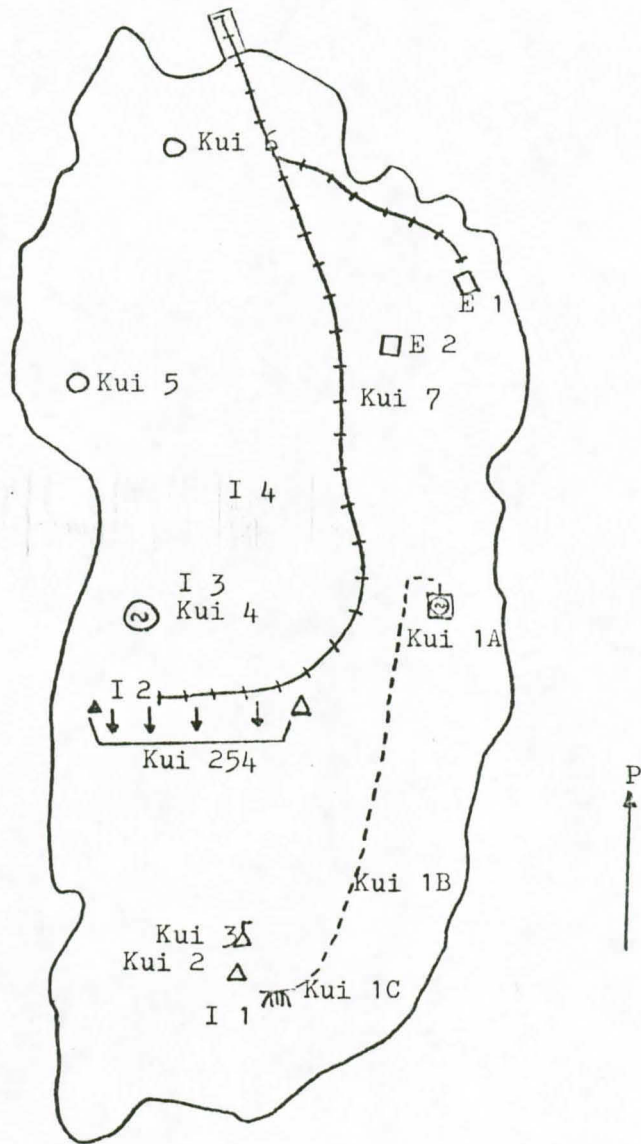
A. Yleistä

Syksyllä 1914 saarelle suunniteltiin 4/152 - patteri mutta 9.6 1915 saarella oli 4 254 mm:n tykkiä.

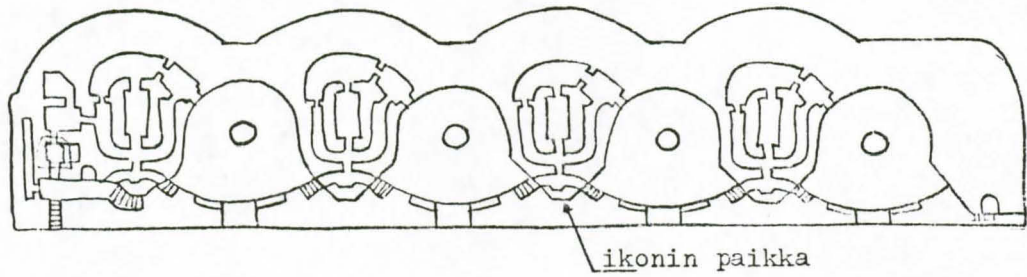
Kuivasaari on ollut puhelinyhteydessä Harmajaan, Isosaareen ja Suomenlinnaan.

B. Patteri

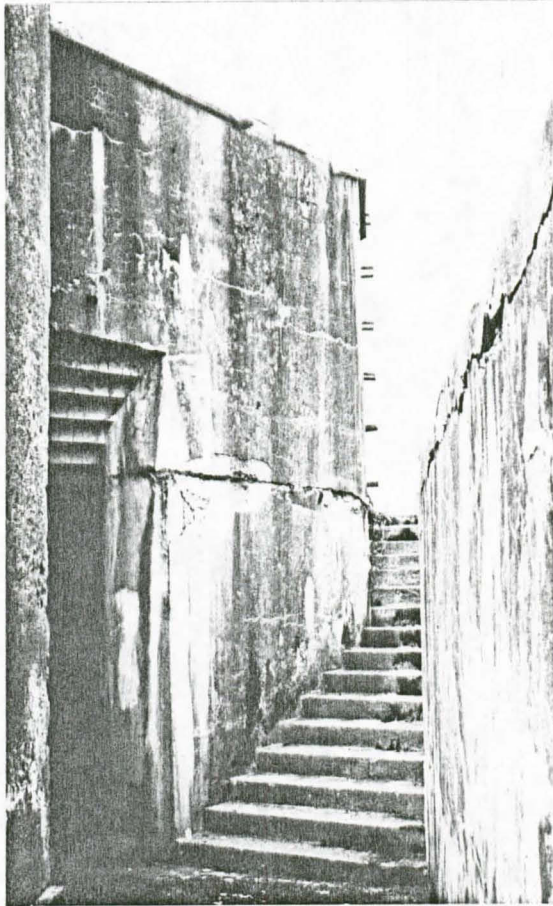
Rintasuojan sisässä ja maanpinnan alapuolella on jokaista tyk-Kui 254 kiä kohden ammushissihuone (12 m^2) ja 2 huonetta ($16 + 19 \text{ m}^2$), jotka on yhdistetty keskenään käytävällä (kuva 36). Käytävän ovelle johtaa tykkien puolelta 2 rappua (kuva 37). Katot ovat rautakiskotetut ($h = 2,5 \text{ m}$).

KUVA 35. Kuivasaari (inventoitu 4. ja 17.7.72).

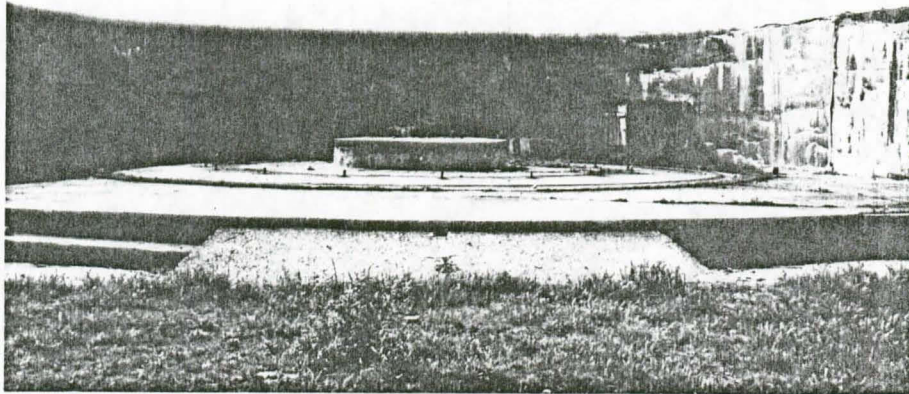
KUVA 36. Kuivasaaren 254 mm:n patteri.

KUVA 37. Ammuskellariin johtavat raput. (S 6308)

Patterin itäpäässä on betonista rakennettu mittaustorni (4 m^2 , $h = 2 \text{ m}$), jonka alapuolella on 3 huonetta ($10 + 12 + 13 \text{ m}^2$). Tornista pääsee tikkaita pitkin alakertaan. Katto on rautakiskotettu ($h = 2,7 \text{ m}$). Länsipäässä on rintasuojassa avoin tähtystyspaikka, joka tikkaita pitkin on yhteydessä alla olevaan huoneeseen (5 m^2).

Jokaista tykkiä kohden on ampumatarvikekomero (2 m^3) rintasuojassa (kuva 38).

KUVA 38. Tykin perusta. Vasemmalla ammushissin ovi ja oikealla ampumatarvikekomero. (S 6807)

Aseistuksena on ollut 4 kpl 254/45-D tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 123° ja 243° välillä.

SUOJELUARVO: 1. Sisäpuolelta rakennettu täysin uudestaan. Alkuperäisestä ei saa minkäänlaista kuvaa edes ulkopuolelta.

C. Muut linnoituslaitteet

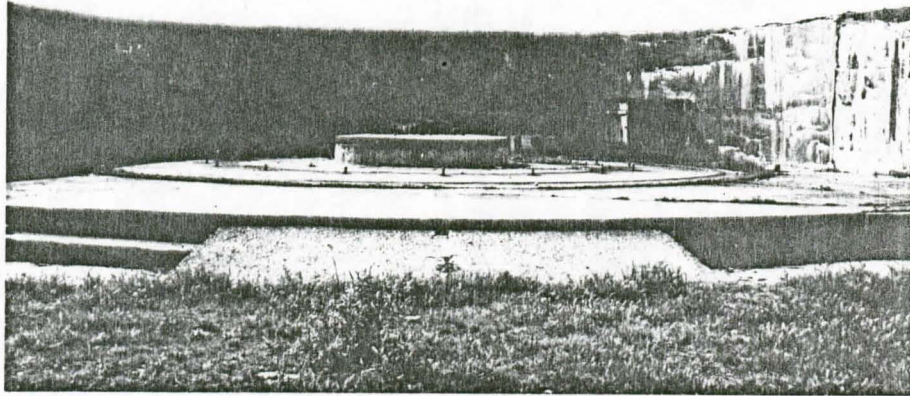
Valonheitinasema:

Kui 1

(a) Betonista rakennettu suojahuone (30 m^2) ja voima-asema (35 m^2). Katto on rautakiskotettu ($h = 5 \text{ m}$) ja lattia

Patterin itäpäässä on betonista rakennettu mittaustorni (4 m^2 , $h = 2 \text{ m}$), jonka alapuolella on 3 huonetta ($10 + 12 + 13 \text{ m}^2$). Tornista pääsee tikkaita pitkin alakertaan. Katto on rautakiskotettu ($h = 2,7 \text{ m}$). Länsipäässä on rintasuojassa avoin tähtystyspaikka, joka tikkaita pitkin on yhteydessä alla olevaan huoneeseen (5 m^2).

Jokaista tykkiä kohden on ampumatarvikekomero (2 m^3) rintasuojassa (kuva 38).

KUVA 38. Tykin perusta. Vasemmalla ammushissin ovi ja oikealla ampumatarvikekomero. (S 6807)

Aseistuksena on ollut 4 kpl 254/45-D tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 123° ja 243° välillä.

SUOJELUARVO: 1. Sisäpuolelta rakennettu täysin uudestaan. Alkuperäisestä ei saa minkäänlaista kuvaa edes ulkopuolelta.

C. Muut linnoituslaitteet

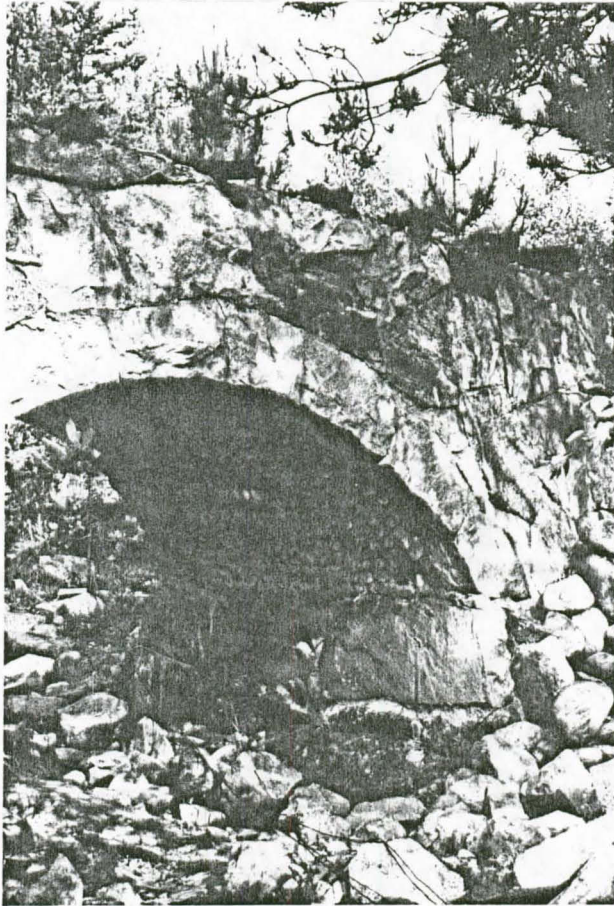
Valonheitinasema:

Kui 1

(a) Betonista rakennettu suojahuone (30 m^2) ja voima-asema (35 m^2). Katto on rautakiskotettu ($h = 5 \text{ m}$) ja lattia

kaakeloitu,

(b) etelään johtavat ratakiskot (n. 500 m) valonheittimen siirtoa varten (kuva 39)

KUVA 39. Valonheittimen radan silta. (S 6801)

(c) valonheitinkoppi.

SUOJELUARVO: 4. Ratakiskot poistettu, muuten alkuperäisessä kunnossa.

Betonista rakennettu kaksikerroksinen mittaustorni. Ylemmän kerrokseen (40 m^2 , $h = 2 \text{ m}$) pääsee tikkaita pitkin.

Kui 2

SUOJELUARVO: 2.

Periskooppitähtäimellä varustettu panssaritorni, jota on käytetty Kuivasaaren komentopaikkana.

Kui 3

SUOJELUARVO: 0. Hävitetty.

Betonista rakennettu kaksihuoneinen voima-asema. Kui 4
SUOJELUARVO: 0. Rakennettu täysin uudestaan (kohde Kui I 3).
Kallioon louhittu ammusvarasto (10 m², h= 2 m). Kui 5
SUOJELUARVO: 0. Uusittu.
Betonista rakennettu kaksihuoneinen varasto. Kui 6
SUOJELUARVO: ?. Lukittu.
Kapearaiteinen rautatie laiturilta patterille (n. 650 m). Kui 7
SUOJELUARVO: 0. Purettu.

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Betoninen asema, v. 1941. I 1
305 mm:n tornitykki. I 2
Betoninen voima-asema (katso kohdetta Kui 4). I 3
Rikaman-mallinen mittaustorni, paikalla on ehkä ollut I 4
venäläinen mittaustorni.

E. Muut kohteet

Tornilla varustettu rakennus (nyk. sauna). E 1
SUOJELUARVO: 3.
Puinen komentajan talo. E 2
SUOJELUARVO: 2.

3.2.6. ISOSAARI

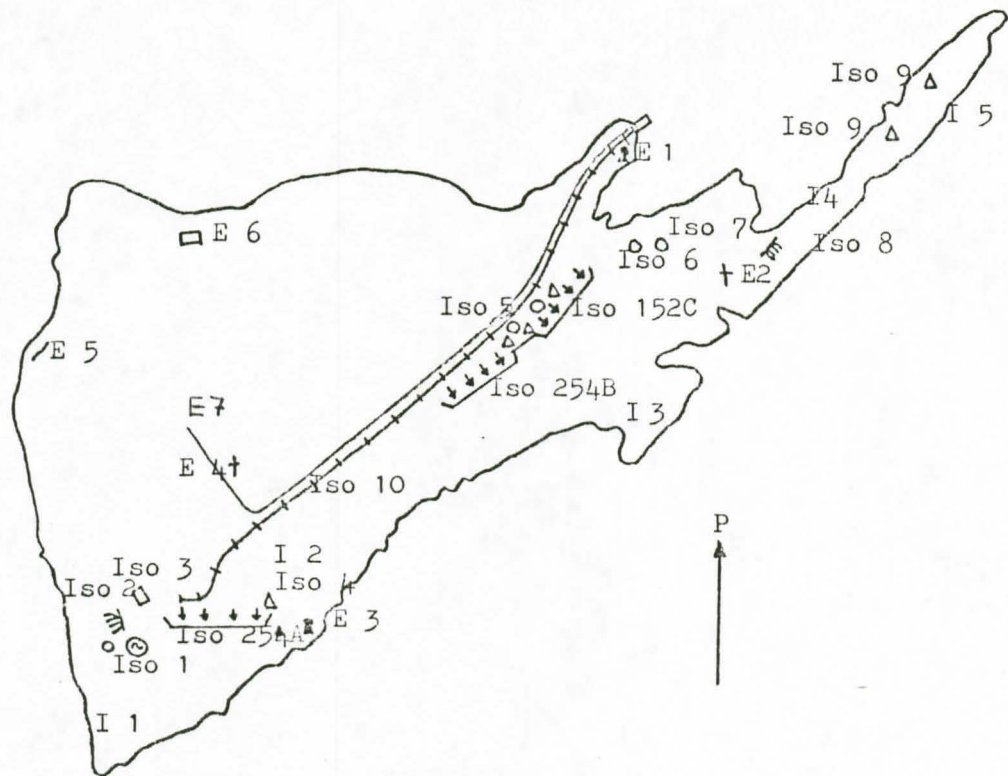
(STORA MJÖLÖ, MJÖLÖ, СТЪР - МБѢЖБ - 9)

A. Yleistä

Kymmenvuotissuunnitelmassa v. 1914-23 on Isosaaren kohdalla mainittu 3/76, 4/152, 4/254 ja 4/280 mm:n patterit. 9.6 1915 saarella oli em. 152, 254 ja 280 mm:n patterit. Myöhemmin 280 mm:n tykit korvattiin uudenaikaisilla 254 mm:n tykeillä.

Isosaari oli puhelinyhteydessä Kuivasaareen, Suomenlinnaan

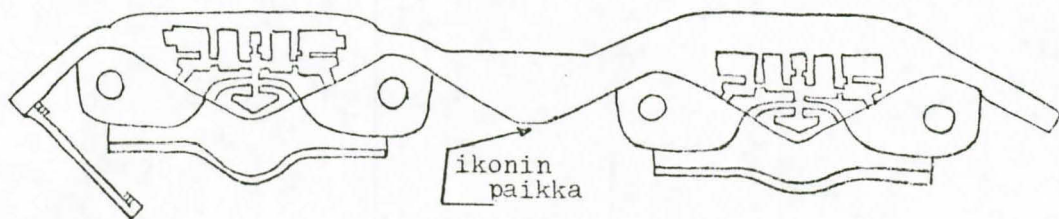
ja Itä Villinkiin.

KUVA 40. Isosaari (inventoitu 4.7.72).

B. Patterit

Iso 254A

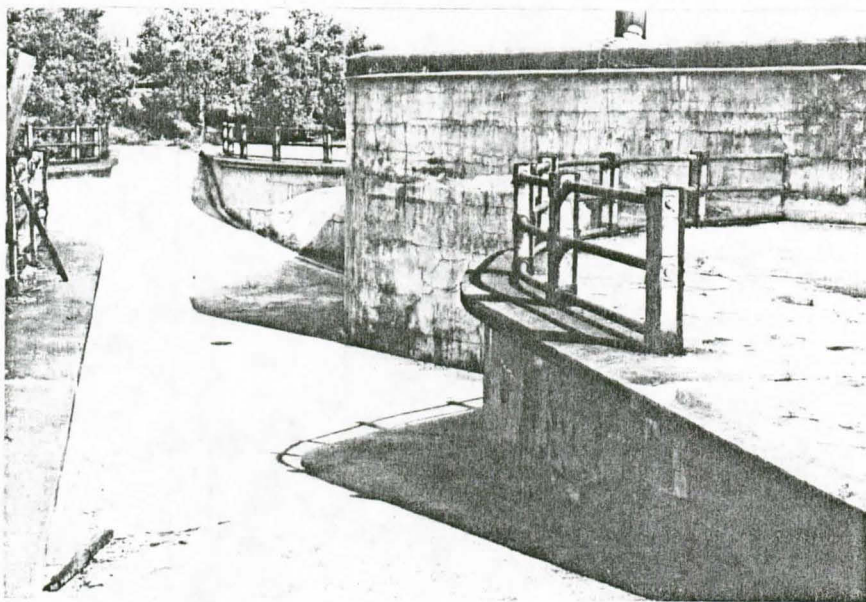
KUVA 41. Isosaaren 254 mm:n patteri (A-patteri).

Patterin rintasuojan sisällä ja maanpinnan alapuolella on jokaista jaosta varten kellari, jossa on 6 huonetta ($2 \times 30 + 2 \times 35 + 20 + 10 \text{ m}^2$) sekä 2 hissihuonetta ($\text{à } 15 \text{ m}^2$). Hissi- ja keskushuoneiden katto on rautakiskotettu ($h = 2,5 \text{ m}$) ja muiden huoneiden kaariraudoitettu ($h = 2,5 \text{ m}$).

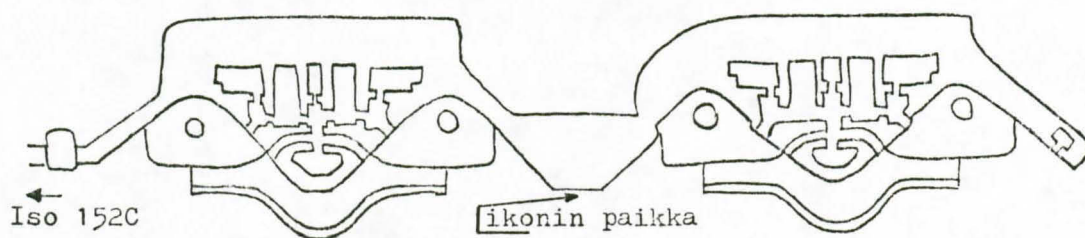
Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 4 ampumarivikokeroa ($2 \times 2 \text{ m}^3$ ja $2 \times 1 \text{ m}^3$).

Aseistuksena on ollut 4 kpl 254/45-D tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 120° ja 240° välillä.

SUOJELUARVO: 4. Patteri on hyvässä kunnossa, mutta ulkopuolelta jonkin verran uusittu. Kellariratkaisu olisi säilytettävä (kansikuva ja kuva 42).

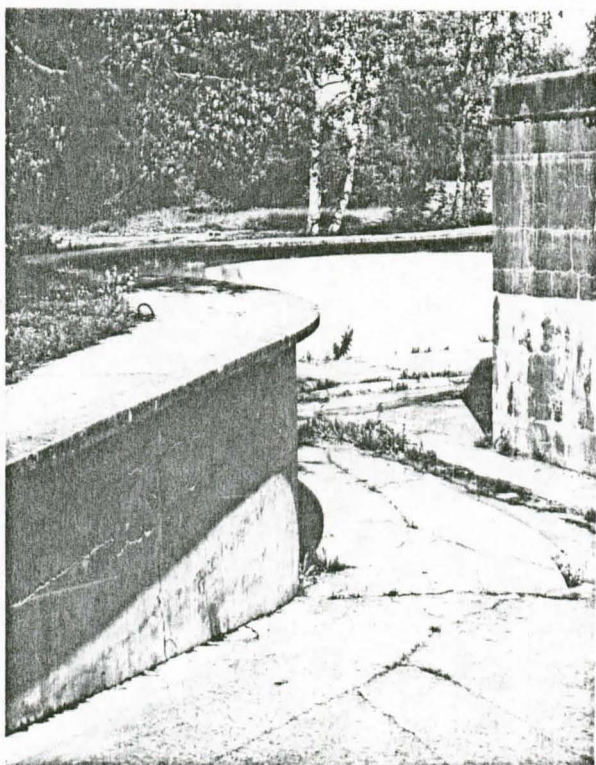

KUVA 42. Isosaaren A-patterin ajoluiskat. (S 6843)

KUVA 43. Isosaaren 254 mm:n patteri (B-pattereri).

Pattereri on pääpiirteissä samanlainen kuin A-pattereri (kellarien huoneet vähän suurempia). Kellarien ajoluiskat poikkeavat A-pattererin vastaavista (kuva 44).

KUVA 44. Isosaaren B-pattererin ajoluiskat. (S 6830)

Pattererin koillispäässä on betonista rakennettu mittautorni

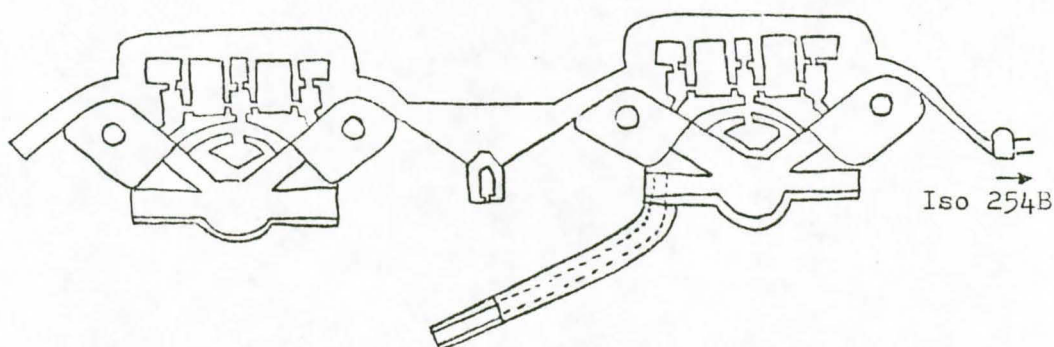
(lukittu) betonivallin päässä.

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekome-
roa (\dot{a} 1 m³).

Aseistuksena on ollut 4 kpl 254/45-D tykkiä, joiden ampumasek-
tori on ollut suuntimien 81° ja 201° välillä.

SUOJELUARVO: 4. Kuten A-patterilla.

Iso 152C

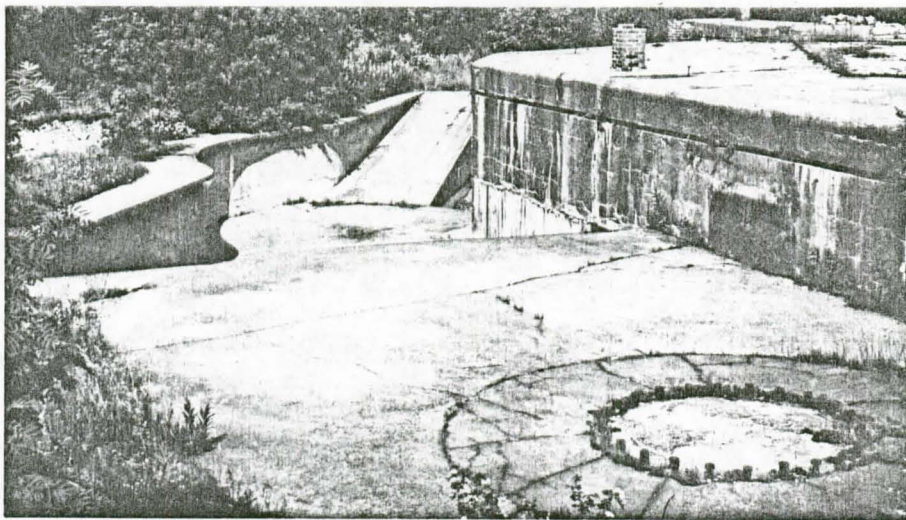

KUVA 45. Isosaaren 152 mm:n patteri (C-patteri).

Patteri on pääpiirteissään samanlainen kuin A-patteri. Kel-
lareiden huoneet ovat lähes samansuuruiset kuin A-patterissa.
Patterin lounaispäässä on lisäksi miehistösuoja (30 m² ?, nyk.
öljysäiliö). Ajoluiskat poikkeavat sekä A- että B-patterin
vastaavista (kuva 46).

Patteri on yhdistetty B-patteriin 20 m pitkällä betonivallilla,
jonka molemmissa päissä on mittaustorni. C-patterin puoleinen
torni on lukittu. Patterin keskellä on betonista rakennettu
kaksikerroksinen mittaustorni. Ylempään kerrokseen pääsee tik-
kaita pitkin. Tornin rappaus on pudonnut.

Jokaista tykkiä kohden on 2 ampumatarvikekomeroa (\dot{a} 1 m³) rin-
tasuojassa.

KUVA 46. Isoaaren C-patterin ajoluiskat. (S 6827)

Aseistuksena on ollut 4 kpl 152/45-C tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 78° ja 198° välillä.

SUOJELUARVO: 4. Kuten A-patterilla.

C. Muut linnoituslaitteet

Betonista rakennettu kaksihuoneinen voima-asema ($2 \times 30 \text{ m}^2$), Iso 1 jonka luoteispuolella on betonirakennus kaarevalla betonikatolla (n. 15 m^2 , lukittu). Voima-aseman katto on rautakiskotettu ($h = 4 \text{ m}$).

SUOJELUARVO: 2.

Betonista rakennettu valonheitintorni ($h = 6 \text{ m}$). Voima-asema Iso 2 on ollut kohteessa Iso 1. Valonheitin on nostettu valaisuasemaansa hissillä.

SUOJELUARVO: 3. Kaikki laitteet paitsi valonheitin paikalla.

Betoninen ja punatiilinen rakennus. Käyttö ei ole tiedossa. Iso 3

SUOJELUARVO: 1. Keskenrääinen.

(a) Vanhoista valokuvista päätellen paikalla on ollut mit- Iso 4
taustorni.

SUOJELUARVO: 0. Purettu.

(b) Edellisen rantapuolella on betoninen rakennus, jonka takasivussa on avoin tähytyspaikka.

SUOJELUARVO: ?. Lukittu.

Betonista rakennettu varasto. Iso 5

SUOJELUARVO: ?. Lukittu.

Betonista rakennettu koneasema (30 m²) suojattu maalla. Iso 6

SUOJELUARVO: 2.

Betonista rakennettu varasto, jossa on kaareva betonikatto. Iso 7

Ulkomitat 6 x 8 m².

SUOJELUARVO: ?. Lukittu.

Betonista rakennettu valonheittinasema, jossa on kaakelilattia Iso 8

(kuva 12 s. 19). Rakennuksessa on koneasema (20 m², h= 4 m), eteinen (20 m², h= 4 m) ja valonheittimen suoja-huone (20 m², h= 8 m). Valonheitin on nostettu valaisuasemaan hissillä (kuva 13 s. 20).

SUOJELUARVO: 3. Ulkopuolelle on rakennettu lisätiloja.

2 betonista rakennettua mittaustornia (à 10 m²). Iso 9

SUOJELUARVO: 2.

Kapearaiteinen rautatie laiturilta saaren keskiosiin (n. Iso 10

1300 m).

SUOJELUARVO: 0. Purettu. Veturi ja yksi vaunu on säilytetty

(kohde Iso E. 1, kuva 14 s. 21).

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Neljä 105/58-0 tykin perustaa. I 1

Tulenjohtotorni rakennettu kohteen Iso 4 päälle. I 2

Kaksi 105/58-0 tykin perustaa, juoksuhauta ja suojahuoneita. I 3

Louhittu kallioon.

"Meripatteri, 1944" viisine tykkiasemineen, mittaus-, tulen- I 4

johto- ja komentopaikkoinen (ehkä 7. RRsiTPtri:n paikka).

V. 1935 valmistetun torpedokocaseman betoninen rakennus. I 5

E. Muut kohteet

Saaren kuljetuksiin käytetty veturi ja vaunu (kuva 14 s. 21). E 1

SUOJELUARVO: 5. Kunnostettu.

Itämaisen sodan aikana kaatuneen englantilaisen hauta (katso kappaletta 3.4 kuva 86). E 2

Rikaman muistomerkki (katso kappaletta 3.4). E 3

V. 1918 muistohauta (katso kappaletta 3.4 kuva 89). E 4

Maavalli (h= 2 m, pituus 30 m). Käyttö tuntematon. E 5

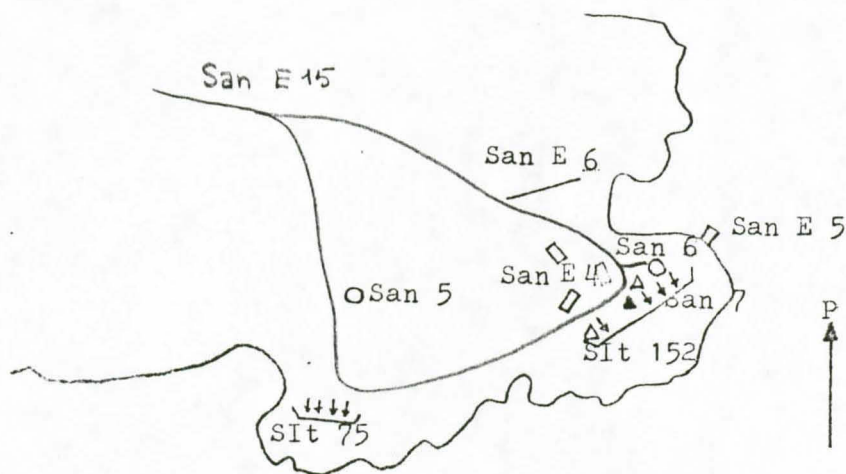
Vanha puurakennus, jonka länsipäässä on ollut kirkko. Ullakkokerros on toiminut vankilana. E 6

SUOJELUARVO: 0. Puretaan.

Mukulakivillä peitetty tie laiturilta pattereille. E 7

3.2.7. SANTAHAMINAN ITÄNIEMI

(SANDHAMNS ÖSTERUDD, ЯАГЕРНИЙ, САНД - ГАМН)

KUVA 47. Santahaminan Itäniemi (inventoitu 25.7.72).

A. Yleistä

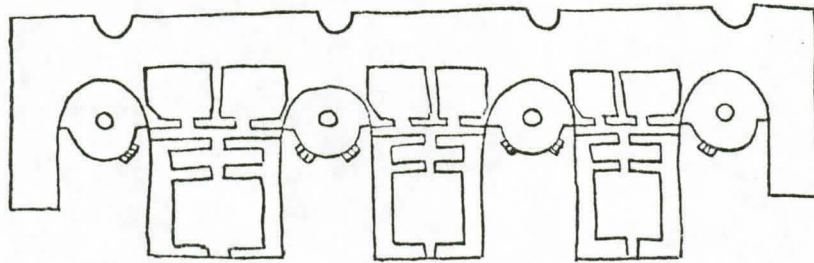
Santahaminan vanhimmat patterit ovat vuodelta 1854. Ensimmäisen maailmansodan alussa suunniteltiin Santahaminaan useita

152 mm:n pattereita, mutta 9.6 1915 päivätyssä asiakirjassa mainitaan saarella olleen vain 152 mm:n ja 75 mm:n patteri, 4 patterikanaunaa ja 3 valonheitintä. Valonheitinasemia ei ole löydetty inventointikäynnin yhteydessä.

Santahamina oli v. 1916 puhelinyhteydessä Vallisaareen, Suomenlinnaan ja Itä Villinkiin.

B. Patterit

Sit 75

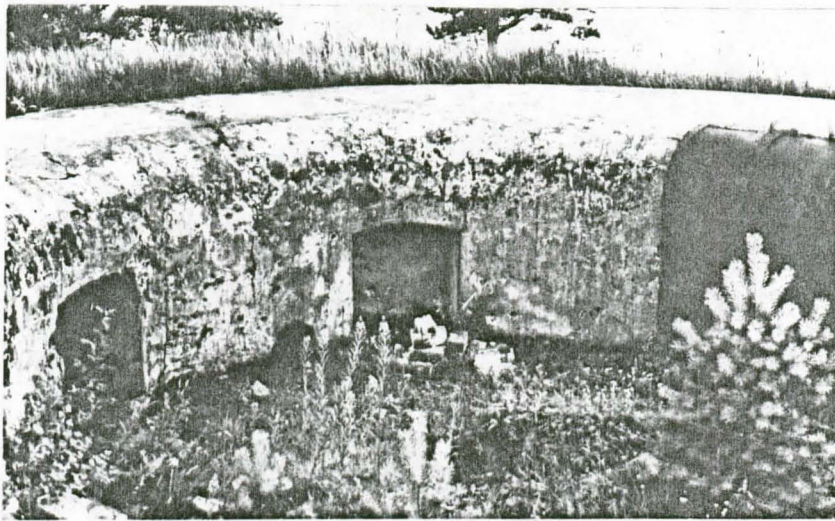
KUVA 48. Santahaminan Itäniemen 75 mm:n patteri.

Patterin rintasuojassa maanpinnan yläpuolella on 3 samanlaisia kellaria ($2 \times 20 \text{ m}^2 + 2 \times 10 \text{ m}^2$). Katto on rautakiskotettu ($h = 3 \text{ m}$). Kellarien tykkien puoleiset sivut on peitetty rautalevyillä (kuva 49).

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekome-
roa ($\text{à } 0,5 \text{ m}^3$) (kuva 49).

Tykkien perustat ovat n. 2 m maanpinnan yläpuolella ja rinta-
suoja on n. 1,5 m korkea.

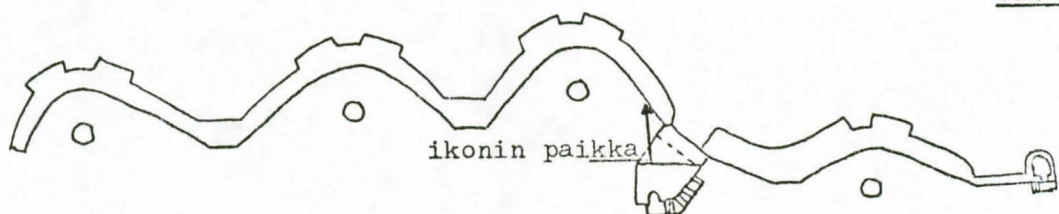
Aseistuksena on ollut 4 kpl 75 mm:n tykkiä, joiden ampuma-
sektorista ei ole tietoa, mutta niiden kantama lienee ollut
7,5 km.

KUVA 49. Santahaminan 75 mm:n patterin rintasuoja. (S 7407)

SUOJELUARVO: 4. Patteri on hyvässä kunnossa. Jälkeenpäin kellarikäytävien tykkien puoleiset päät on muurattu umpeen.

SIt 152

KUVA 50. Santahaminan Itäniemen 152 mm:n patteri.

Patteri on rakennettu vanhan patterin päälle, eikä sen rintasuojassa ole minkäänlaista kellarirakennetta. Patterin alapuolella on aikaisemmin louhittu kallioon ammuskellari (katso kappaletta 3.3.10).

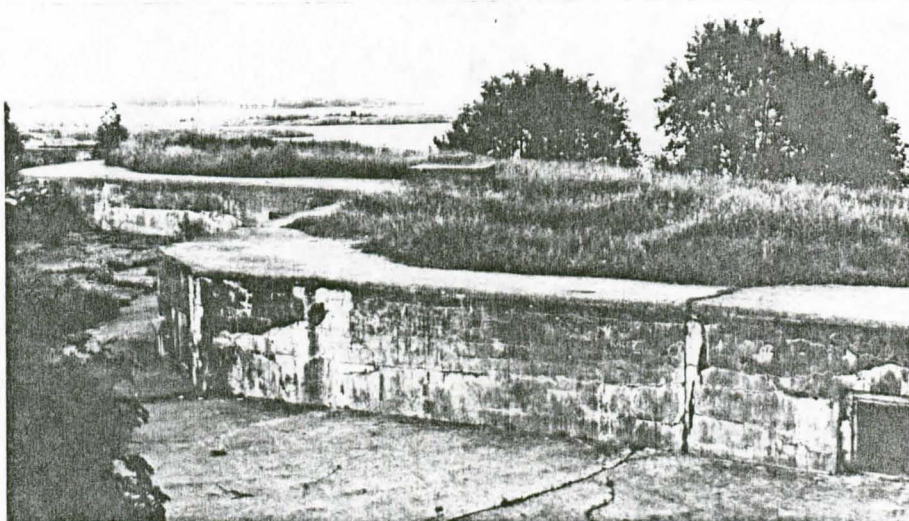
Patterin länsipäässä on betonista rakennettu mittaustorni (4 m^2), jossa on rautakiskotettu katto ($h = 2,2 \text{ m}$). Patterin

keskellä ammuskellarin hissien takasivussa on lisäksi avoin tähtäyspaikka.

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekome-
roa (à 2 m³) sekä tykkien välissä samanlainen komero (yhteens-
sä 3 kpl).

Aseistuksena on ollut 4 kpl 152/45-C tykkiä, joiden ampuma-
sektori on ollut suuntimien 82° ja 202° välillä.

SUOJELUARVO: 3. Ainoa patteri, jolla ei ole rintasuojassa
ammuskellareita (kuva 51). Patteri on hy-
vässä kunnossa.

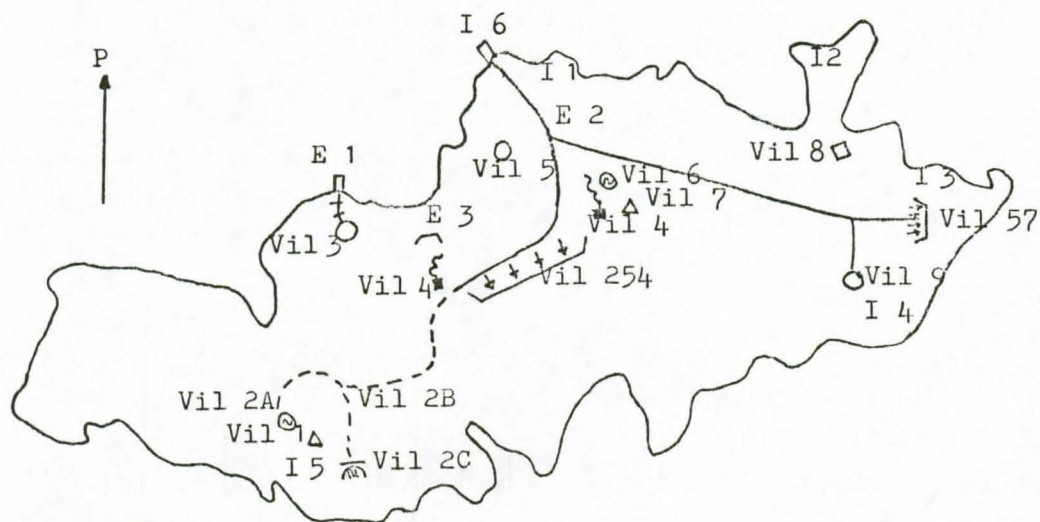
KUVA 51. Santahaminan Itäniemen 152 mm:n patteri. (S 7444)

C. Muut linnoituslaitteet

Itäniemen muut linnoituslaitteet on kaikki rakennettu ennen
v. 1914, joten niitä käsitellään Santahaminan muitten lait-
teiden kanssa kappaleessa 3.3.10.

3.2.8. ITÄ VILLINKI

(ÖSTRA VILLINGE, МАЛЕНЬКИЙ ВИЛЛИНГЕ)

KUVA 52. Itä Villinki (inventoitu 17.7.72).

A. Yleistä

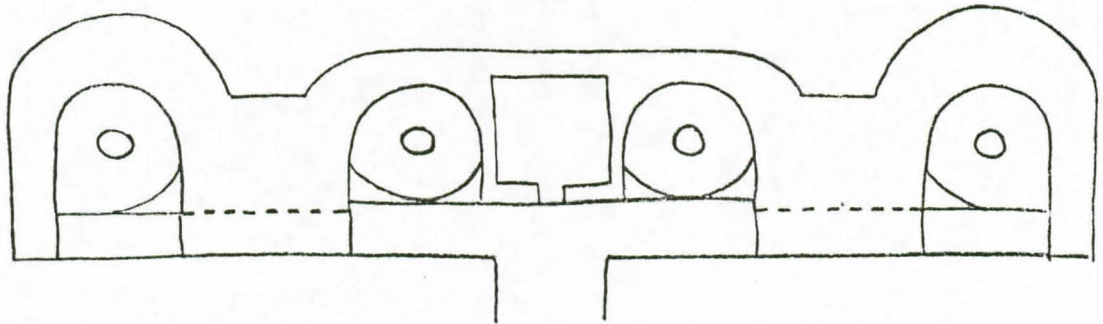
Syksyllä 1914 suunniteltiin saarelle kuuden 152K/77R tykin patteri. Tästä suunnitelmasta poikettiin kuitenkin, sillä 5.6 1915 saarella oli 280 mm:n ja 57 mm:n patterit. Myöhemmin vanhat 280 mm:n tykit vaihdettiin uudenaikaisiin 254 mm:n tykkeihin.

Itä Villinki oli puhelinyhteydessä Santahaminaan, Isosaaren ja Vuosaaren Skatanniemeen.

B. Patterit

Rintasuojaan patterin keskelle on rakennettu suojahuone Vil 57 (6 m^2), jossa on rautakiskotettu katto ($h=2 \text{ m}$).

Rintasuojaan on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekome-

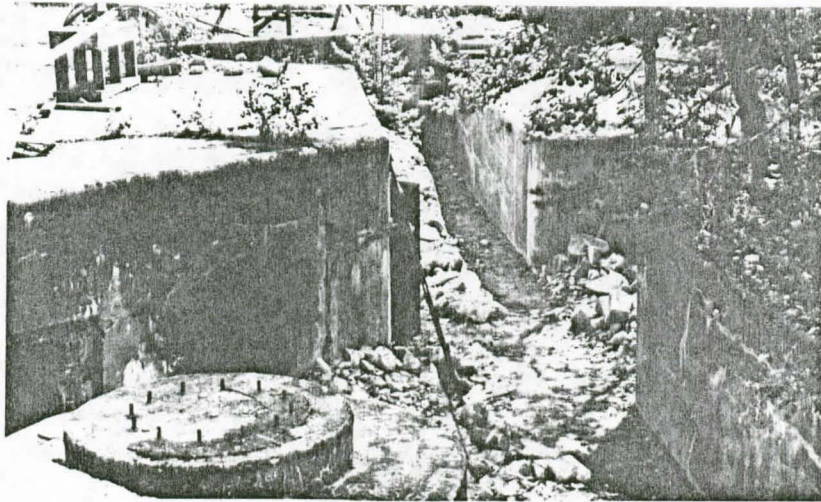

KUVA 53. Itä Villingin 57 mm:n patteri.

roa (à 0,15 m³).

Patterin keskeltä johtaa molempiin päihin käytävä (pituus 5 m, h= 2 m), jossa on 2 komeroa (à 1 m³).

Patterin selustassa on betonivalli (h= 1,6 m), joka on peitetty maalla. Patteriin johtaa vallin keskeltä ajoluiska alas suojahuoneeseen (kuva 54).

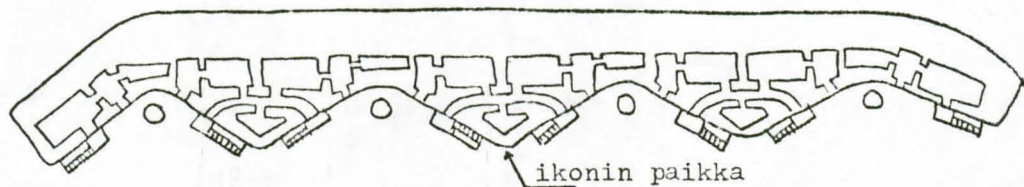

KUVA 54. 57 mm:n patterin tykin perusta, suojahuone, ajoluiska ja taustalla päähän johtava tunneli. (S 7298)

Aseistuksena on ollut 4 kpl 57 mm:n tykkiä, joiden ampumasektorista ei ole tietoa. Tykkien kantama lienee ollut 7,5 km.

SUOJELUARVO: kokonaisuutena: 1, eteläosa: 3. Patteria on myöhemmin muutettu, mutta eteläosasta saadaan korjaamalla näyte siitä minkälainen 57 mm:n patteri on ollut.

Vil254

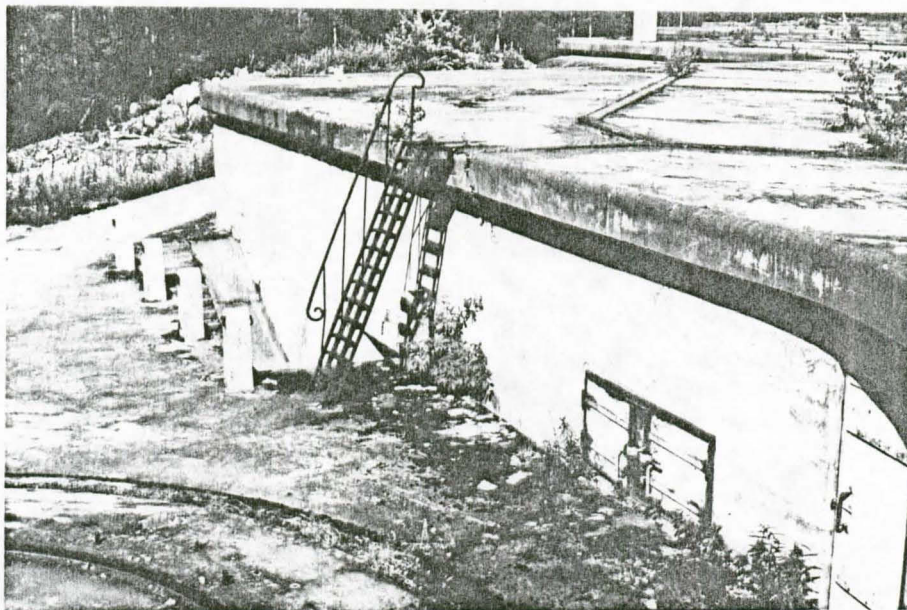
KUVA 55. Itä Villingin 254 mm:n patteri.

Patterin rintasuojan sisään ja maanpinnan alapuolelle on rakennettu miehistö- ja ammussuojia. Kuvassa 55 vasemmalta: $40 + 15 \text{ m}^2$, $30 + 40 + 15 \text{ m}^2$, $30 + 40 + 15 \text{ m}^2$, $30 + 40 \text{ m}^2$ ja $15 + 40 \text{ m}^2$. Päissä olevissa kellareissa on 1 hissihuone ja keskimmissä 2. Hissi- ja keskushuoneiden ($3 \text{ à } 15 \text{ m}^2$) katto on rautakiskotettu ($h = 2 \text{ m}$). Muiden huoneiden katto on kaariraudoitettu ($h = 3 \text{ m}$), paitsi ovien kohdalla, jossa on rautakiskotus. (Kuva 56).

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekammeroa ($\text{à } 2 \text{ m}^3$).

Aseistuksena on ollut 4 kpl 254/45-D tykkiä, joiden ampumasektori on ollut suuntimien 101° ja 221° välillä.

SUOJELUARVO: 5. Hyvässä kunnossa. Ainoa patteri, jossa on käytetty graniittia (punaista ja valkoista) suuremmassa määrin.

KUVA 56. Itä Villingin 254 mm:n patterin kellariin johtava porras ja hissihuoneen ovi. Portaан suojana on ollut valkograniittipilareista riippuva rautaketju. (S 7321)

C. Muut linnoituslaitteet

Betonista rakennettu mittaustorni, jossa katto on rautakis- Vil 1
kotettu.

SUOJELUARVO: 0. Hävitetty.

Valonheittinasema: Vil 2

(a) voima-asema ja valonheittimen suojahuone on louhittu kallioon (ovi lukittu). Saaren vartijan ilmoituksen mukaan pinta-ala on n. 30 m^2 ja $h = 3 \text{ m}$. Kalliokaton vahvuus on 5 m.

(b) kalliosuojasta johtavat rataiskot, joita pitkin valonheitin on siirretty valaisuasemaansa. Ratapenger on 1,5 m maanpinnan yläpuolella ja se on lujitettu kivillä.

(c) betonista rakennettu valaisuasema, jonka suojavallin korkeus on 1 m. 3 m pohjoiseen on kaapelikaapit.

SUOJELUARVO: 5. Ainoastaan rataiskot poistettu.

Kallioon louhittu kaksihuoneinen varasto ($2 \times 80 \text{ m}^2$), jossa Vil 3
on kaariraidoitettu katto ($h= 3,5 \text{ m}$). Huoneet on keskenään
yhdistetty holvatulla betonikäytävällä (pituus 6 m , $h= 2,5$
 m). Varastosta johtavat rataiskot rantaan sortuneelle lai-
turille.

SUOJELUARVO: 3.

(a) kaapelikaivo. Vil 4

(b) kaapelikaivo.

SUOJELUARVO: 1.

Kallioon louhittu eteisellä (5 m^2) varustettu betoninen am- Vil 5
muskellari (45 m^2). Katto on kaariraidoitettu ($h= 3,5 \text{ m}$).

SUOJELUARVO: 3.

Voima-asema kallioulouhoksessa. Vil 6

SUOJELUARVO: 0. Ainoastaan koneiden perustat ovat jäljellä
betonisella pohjalla.

Panssarilevyistä betonijalustalle rakennettu kaksikerrok- Vil 7
sinen mittaustorni ($h= 6 \text{ m}$).

SUOJELUARVO: 5. Kohde antaa hyvän kuvan panssaritornin raken-
teesta.

Kaakelilattialla varustettu betonista rakennettu 3 huonetta Vil 8
käsittävä rakennus ($30 + 10 + 20 \text{ m}^2$), jossa katto on rauta-
kiskotettu ($h= 3 \text{ m}$). Alkuperäinen käyttö tuntematon.

SUOJELUARVO: 3.

Kallioon louhittu betoninen miehistö- ja ammussuoja ($25 +$ Vil 9
 25 m^2). Suojasta johtaa mukulakivetty upotettu tie (reuno-
jen korkeus n. 1 m) pohjoiseen patterin Vil 57 yhdystielle.

SUOJELUARVO: 4.

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Kivillä ympäröity asema, jossa ei ole aseiden perustoja.	<u>I 1</u>
Korsu ja kaksi konekivääriasemaa.	<u>I 2</u>
Taisteluhauta, joka on louhittu kallioon ja kaivettu maahan.	<u>I 3</u>
Molemmissa päissä on konekivääriasema.	
Taisteluhauta ja lounaassa konekivääriasema.	<u>I 4</u>
Kahden ilmatorjuntatykin perustaa ja kaapelilaatikko.	<u>I 5</u>
Vanha laituri on uusittu.	<u>I 6</u>

E. Muut kohteet

Vanha sortunut laituri.	<u>E 1</u>
Mukulakivillä peitetty tie laiturilta pattereille.	<u>E 2</u>
Neljä metriä pitkä muurattu kiviaita. Keskikohdalla on alaosassa pieni reikä, mahdollisesti viemäriä tai kaapelia varten. Käyttö tuntematon.	<u>E 3</u>

3.2.9. VUOSAAREN SKATANNIEMI

(NORDSJÖ SKATAUDD, НОРД - ШБЁ SKATAУДД)

(Inventoitu 6.6.72)

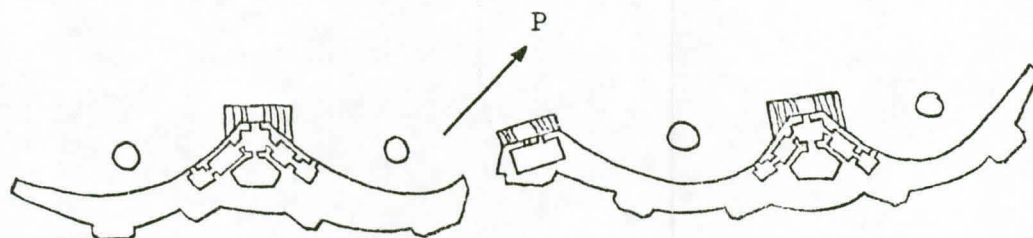
A. Yleistä

Patterin rakentamisesta niemelle ei ole löydetty varsinaisia tietoja. 29.2 1916 päivätyssä puhelinkaapelikartassa niemelle ei tule kaapelia, mutta 1.11 1916 päivätyssä niemi on kaapelilyhteydessä Itä Villinkiin. Tämä sopii hyvin yhteen maarintaman koillisen laajentamisen kanssa, jolloin Vuosaari liitettiin maalinnoituksen piiriin.

B. Patteri

Rintasuojaan, puoleksi maanpinnan alapuolelle on rakennettu Vuo 152 miehistösuoja (25 m²) ja 2 ammuskellaria. Miehistösuoja ja ammuskellareissa on rautakiskotettu katto (h= 2,2 m).

Ammuskellareissa on 4 huonetta ($2 \times 30 + 25 + 10 \text{ m}^2$) ja 2 hissihuonetta.

KUVA 57. Vuosaaren Skatanniemen 152 mm:n patteri.

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekome-
roa ($\text{à } 3 \text{ m}^3$).

KUVA 58. Vuosaaren Skatanniemen patterin rintasuoja, jossa ulkonemat ovat ampumatarvikekome-
roita. (S 7779)

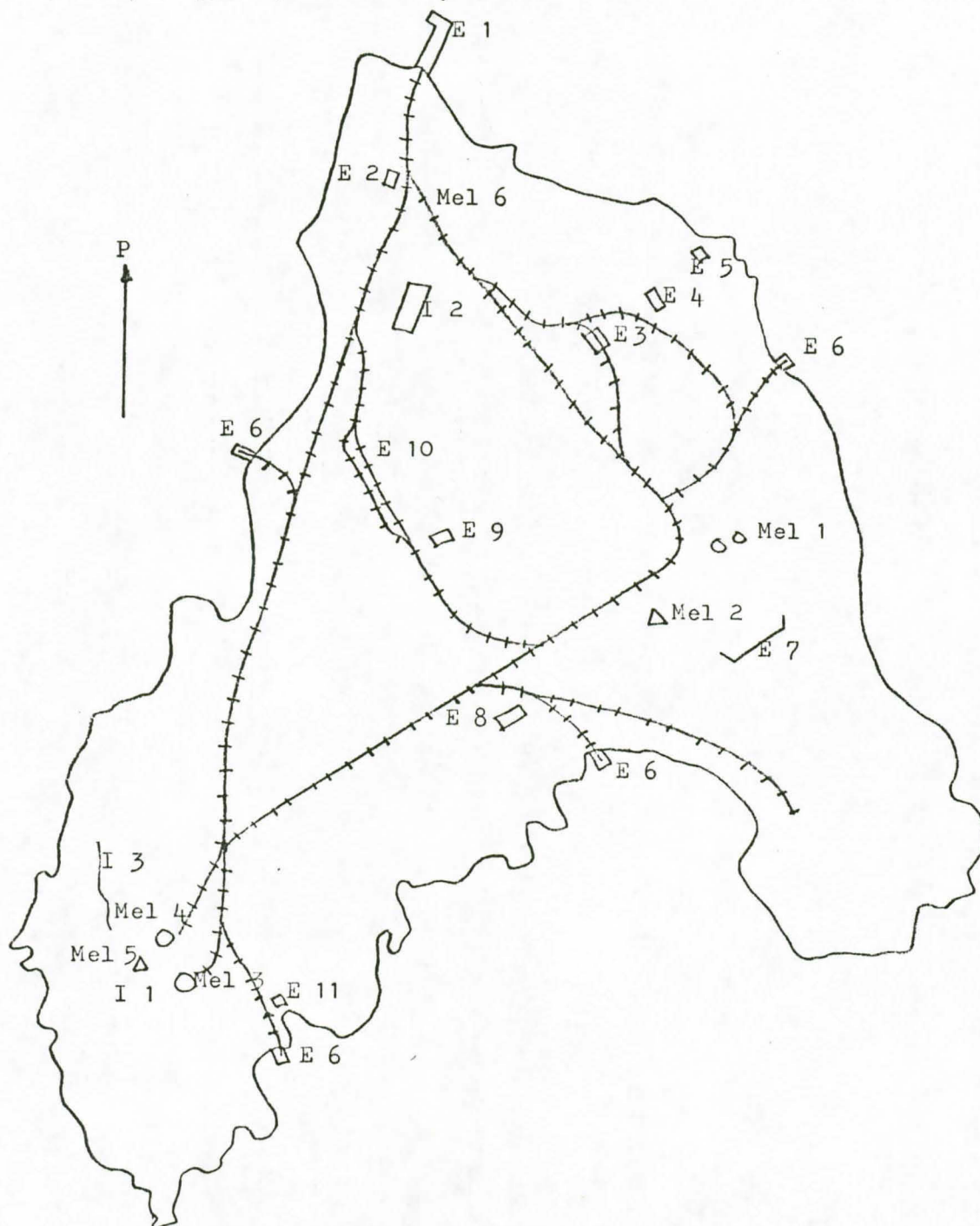
Aseistuksena on ollut 4 kpl 152/45-C tykkiä, joiden ampuma-
sektorista ei ole löytynyt tietoja.

SUOJELUARVO: 4. Patterista on poistettu katon rautakiskotus
betonia vaurioittaen. Patterin suurin arvo on
se, että se on ainoa meririntaman patteri,
joka ei ole saarella.

3.3. Sisemmän linjan saaret

3.3.1. MELKKI

(МЕЛКӢ, ПЕРЕДОВОЙ, МЭЛЬК - 3)

KUVA 59. Melkki (inventoitu 28.7.72).

A. Yleistä

Saari oli jo v. 1884 pakkolunastettu ja v. 1886 saareen suunniteltiin 4/203 ja 2/152 patterit. V. 1914-23 kymmenvuotissuunnitelman mukaan piti saareen rakentaa 4/280 ja 4/152 patterit. Syksyllä 1914 näistä oli jäljellä vain 4/152 patteri. Tästäkin luovuttiin, sillä 9.6 1915 saarella oli ainoastaan 75 mm:n ilmatorjuntapatteri ja valonheitin.

B. Patterit

Saarella mahdollisesti sijainneista pattereista ei ole löytynyt selviä merkkejä. Ilmatorjuntapatterin mahdollisia paikkoja ovat kohteet I 1, E 7 ja I 3. Näistä E 7 on todennäköisin paikka.

C. Muut linnoituslaitteet

Kaksi betonista varastorakennusta (à 20 m²), joissa on kaari-Mel 1 riraudoitettu katto (h= 1,9 m). Suojattu kalliolla ja maalla. Varastojen välinen etäisyys on n. 15 m. Varastojen eteläpuolella (kohteessa E 7) on mahdollisesti ollut ilmatorjuntapatteri.

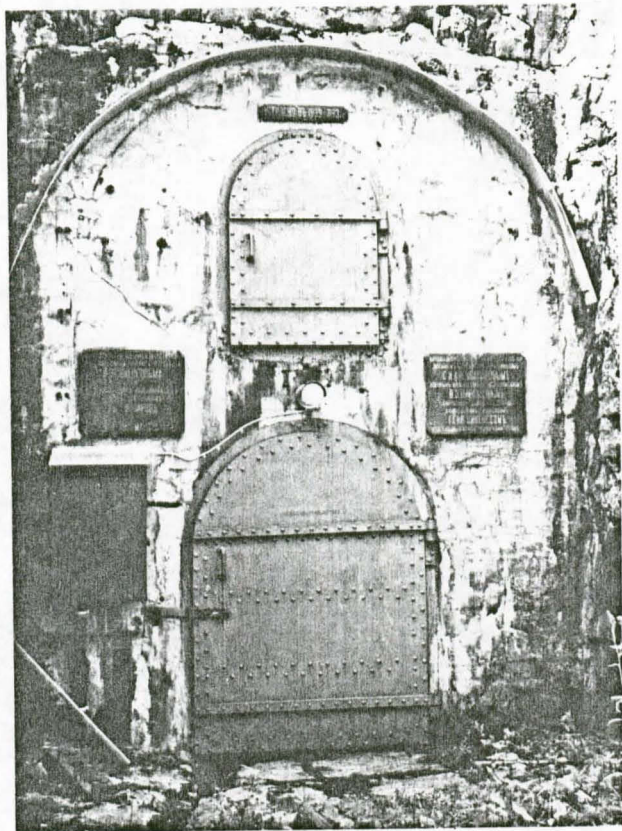
SUOJELUARVO: 3.

Kivistä rakennettu torni (h= 3 m, läpileikkaus n. 4 m²). Jon-Mel 2 kinlainen tähytystorni.

SUOJELUARVO: 3.

Kallioon louhittu 2betonista varastoa (10 ja 150 m²). Kat-Mel 3 to on rapattu holvikatto (h= 7 m suuremmassa ja 3 m pienemässä). Suurempi varasto on kaksikerroksinen (kuva 60) ja sen ulkoseinällä on 4 tekstillä varustettua kilpeä. Tekstit esitetään kappaleessa 3.4. Varasto on yhdistetty viereiseen varastoon (kohde Mel 4) avonaisella kallioon louhitulla käytävällä (pituus 10 m).

SUOJELUARVO: 5. Lähinnä kilpien takia.

KUVA 60. Melkin kal-
liovarasto. (S 7499)

Kallioon louhittu betoninen varasto (45 + 35 + eteinen 15 Mel 4
m²), jossa on rapattu holvikatto (h= 3 m).

SUOJELUARVO: 3.

Kivinen torni (h= 3 m). Ilmeisesti tähyystorni. Mel 5

SUOJELUARVO: 2.

Kapearaiteinen rautatie laiturilta (kohde E 1): ympäri koko Mel 6
saaren (n. 3000 m).

SUOJELUARVO: 1. Purettu miltei kokonaan

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Saaressa oli v. 1944 ilmatorjuntapatteri (3. RRSItPtri). Tämä I 1
on todennäköisin sijainti: 3 tykinperustaa, 2 betonista pe-
rustaa ja teräksinen vartiotorni.

Rapattu tiilinen rakennus. Varasto. I 2

Rannan tuntumassa on 2 konekivääripesäkettä ja ylempänä 3 I 3
tykinperustaa, joiden välissä on maavalli. Ilmeisesti toi-
sen maailmansodan ajoilta.

E. Muut kohteet

Melkin antama vaikutelma on hyvin sekava. Siellä on erilaisia
rakennelmia, puisia ja betonisia, joita ilman lähempiä tieto-
ja ei voitu luokitella eikä ajoittaa.

Vanha laituri, jota on pidetty kunnossa. E 1

Puinen komentajan talo. E 2

Puinen sulattimo. E 3

Rapattu tiilinen höyrykeskus. E 4

Pumppuasema (25 m²). E 5

4 betonista laituria, jotka ovat vaurioituneet kiskoja pois- E 6
tettaessa.

Venäläisten ilmatorjuntapatterin (4/75) todennäköisin paikka. E 7

4 ympyränmuotoista kuoppaa ilman tykinperustaa. Pohjoisessa
on 2 varastoa (Mel 1) ja lännessä tähystystorni (Mel 2).

SUOJELUARVO: 2.

Tiilinen kaksikerroksinen rakennus. Ehkä sotilaskoti 1930- E 8
luvulta.

Hirsinen varastorakennus, jonka eteläsivu on peitetty maalla. E 9

Varastorakennus, jossa on ollut kaksi kiskoparia. Purettu, E 10
ainoastaan betoniperusta on jäljellä.

Betoninen rakennus (4 m², h= 2 m). Käyttö tuntematon. E 11

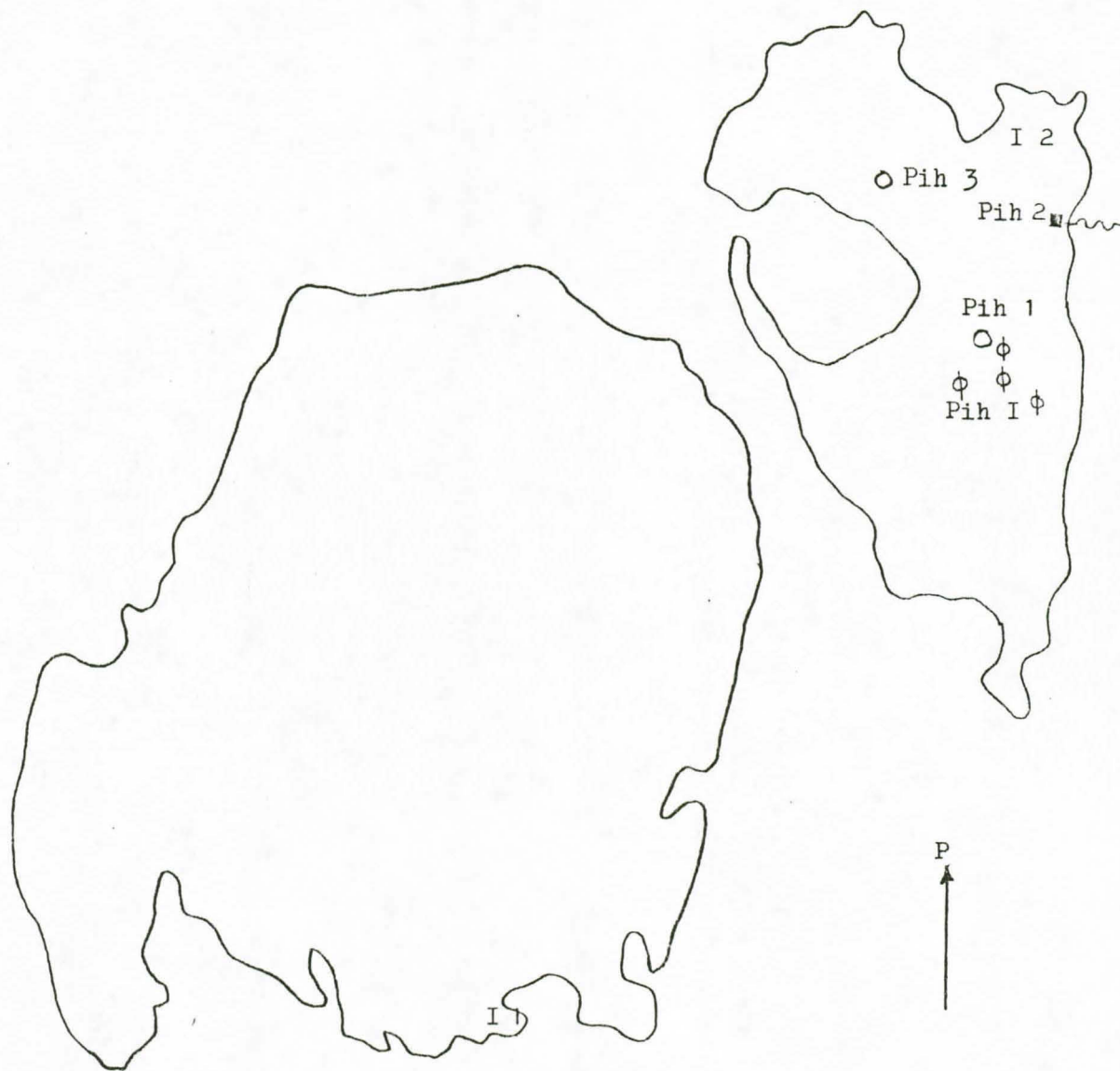
3.3.2. PIHLAJASAARET

(РѢМНСКЪРЕН, РЯБИНОВЛІЙ, РЕНН - ШЕР)

A. Yleistä

Ainoa tieto saarten linnoittamisesta on 9.6 1915 päivätty
asiakirja, jossa mainitaan, että saarissa oli 4/75 ja 4/57

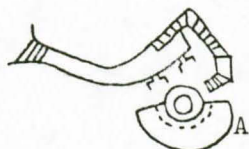
patterit ja valonheitin.

KUVA 61. Pihlajasaaret (inventoitu 19.8.72).

B. Patteri

Pih I

KUVA 62. Itäisen Pihlajasaaren patteri Pih I.

Rintasuojassa on jokaisella tykillä 2 ampumatarvikekomeroa (à 1 m³).

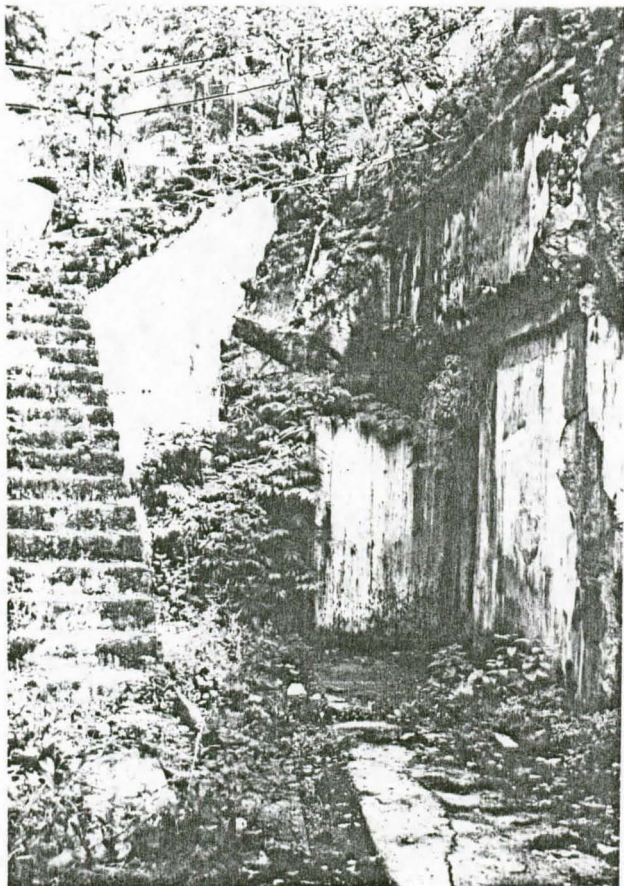
Patterin miehistö- ja ammussuoja on pohjoisessa (kohde Pih 1).

Aseistuksena on todennäköisesti ollut 4 kpl 57 mm:n tykkiä, joiden ampumasektorista ja kantamasta ei ole tietoja. Luultavasti samanlaisia tykkejä kuin Villingin patterissa Vil 57 (s. 59).

SUOJELUARVO: 5. Patteri on ainoa venäläisten rakentama haja-ryhmitetty patteri Helsingin alueella (kuva 8 s. 16)

C. Muut linnoituslaitteet

Kallioon louhittu betoninen miehistö- ja ammussuoja. Suoja Pih 1 on kaksiosainen ($10 + 25 \text{ m}^2$, $h = 2,5 \text{ m}$ ja $24 + 10 + 10 + 60 \text{ m}^2$, $h = 2,5 \text{ m}$), katto aaltopeltinen ja kaareva. Suojasta nousee portaita pitkin patterille (kuva 63)

KUVA 63. Itäisen Pihlajasaaren suoja.
(S 7813)

SUOJELUARVO: 3.

Betoninen kaapelikaivo.

Pih 2

SUOJELUARVO: 1.

Kellari (10 m^2), jossa on holvattu tiilikatto ($h = 2 \text{ m}$). Peitetty maalla. Pih 3

SUOJELUARVO: 2.

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Tähystys- tai valvonta-asema kivistä ja betonista.

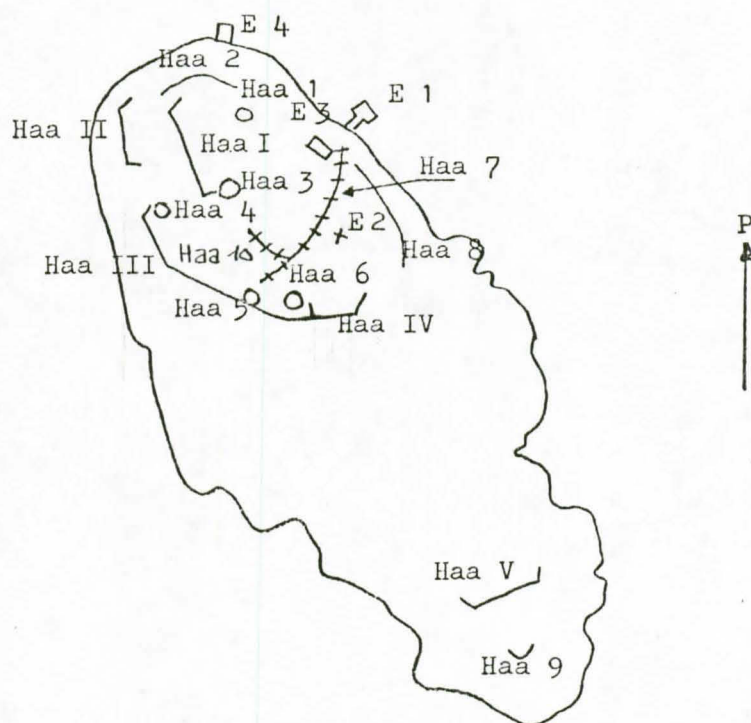
I 1

Öly-yhtiö Nobel-Standardin rakentamat öljynsäilytystilat.

I 2

3.3.3. HARAKKA

(STORA RÄNTAN, НИКОЛАЕВСКИЙ, РЕНТАН, ХАРАККА)

KUVA 64. Harakka (inventoitu 27.6 ja 28.7.72).

A. Yleistä

Saaren vanhimmat linnoituslaitteet ovat 1800-luvun alkupuolelta. V. 1811 saarella oli kuuden ja kahdentoista tykin patterit. Itämaisen sodan aikana, v. 1854-55, saarella oli 28 tykkiä (pattereiden lukumäärää ei ole tiedossa). 1880-luvulla laitteita parannettiin ja vuoden 1910 suunnitelmassa saarella on 2 patteria. V. 1914 karttaan on merkitty 4/152K/77R pat-

teri, mutta 9.6 1915 saarta ei mainita aseistettujen saarien joukossa.

B. Patterit

Rintasuoja (h= 3 m) on rakennettu kulmikkaista kivistä ja Haa I peitetty maalla.

Patterissa on viisi kivistä tehtyä tykinperustaa ja jokaista perustaa kohden on rintasuojassa 2 ampumatarvikekomeroa (à 0,25 m³). (Kuva 65).

Rintasuojan eteläpäässä on tiilinen varasto (kohde Haa 3, kuva 65).

1880-luvulla aseistuksena oli 5 kpl 229 mm:n mörssäriä.

SUOJELUARVO: 5. Hyvässä kunnossa. Rakennettu 1880-luvun alussa.

Tyyliltään verrattavissa Lauttasaaren 1880-luvulla rakennettuihin pattereihin.

Maavalli (h= 1 m), jossa on 4 mahdollista tykinpaikkaa. Haa II

SUOJELUARVO: 1. Huonossa kunnossa. Rakennettu ilmeisesti Itämaisen sodan aikana.

Rintasuojoissa on näkyvissä kaksi eri aikakautta: Haa III

(a) pelkkä maakerros ja

(b) kulmikkaita kiviä/betoni.

Rintasuoja on peitetty maalla.

(a) 4 tykin paikkaa ja näiden välissä rintasuojassa 7 ampumatarvikekomeroa (à 1,5 m³),

(b) Rintasuojoissa on ampumatarvikekomero (1,5 m³) sekä kivistä muurattu varasto (kohde Haa 5). Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.

Patterin molemmissa päissä on tiilestä rakennettu varasto

(kohteet Haa 4 ja Haa 6). Itään johtavat tiilestä rakennetut portaat alas jyrkännettä.

1880-luvulla aseistuksena oli 6 kpl 229 mm:n rannikkorihlatykkiä ja 2 kpl 9,8 kg:n tykkiä.

SUOJELUARVO: 2. Eri aikakausina rakennetut osat antavat patterille sekavan ulkonäön. Nykyinen muoto on v. 1880.

Pelkästään maavalli, jossa on syvennys tykkiä varten.

Haa IV

SUOJELUARVO: 1. Ei anna kuvaa alkuperäisestä. Ilmeisesti Itämaisen sodan ajoilta. Patterin Haa III itäisin osa (?).

Maavalli, jonka suojuvuoli on kivistä.

Haa V

Aseistuksena on ollut 4 tykkiä joiden pultit näkyvät maassa.

SUOJELUARVO: 3. Vähäpätöinen, mutta hyvässä kunnossa. Ilmeisesti Itämaisen sodan ajoilta.

C. Muut linnoituslaitteet

Kivistä rakennettu varasto (9 m²). Peitetty maalla.

Haa 1

SUOJELUARVO: 3.

Maa- ja kivivalli. Ehkä tykkiasema.

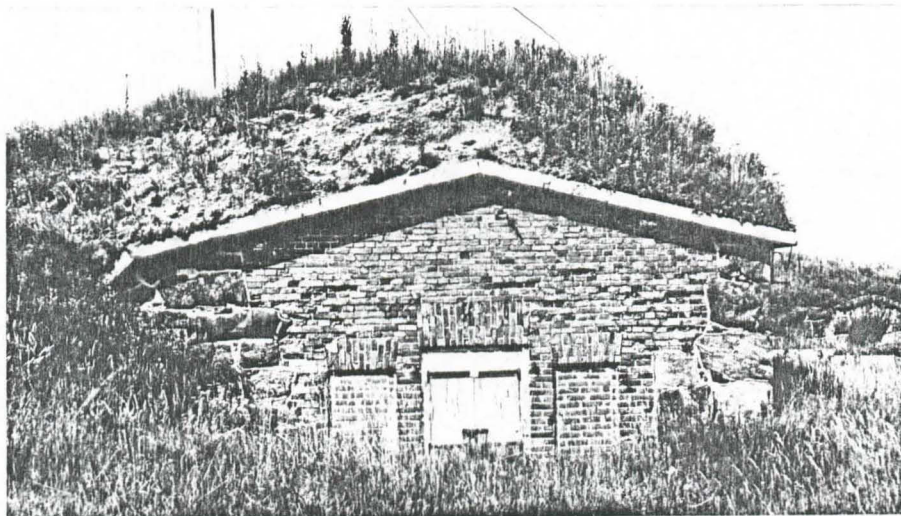
Haa 2

SUOJELUARVO: 1.

Tiilinen -muotoinen varasto patterin Haa I eteläpäässä Haa 3

(kuva 65). Peitetty maalla. Varaston katto on rapattu ja hollattu (h= 2,5 m). Varastosta on 2 uloskäyntiä, siinä on 3 huonetta (15 + 50 + 15 m²) ja käytävä (15 m²).

SUOJELUARVO: 3.

KUVA 65. Varaston ulkosivu. Oikealla näkyy patterin Haa I rintasuoja. (S 6748)

Tiilinen -muotoinen varasto patterin Haa III pohjois- Haa 4
päässä. Peitetty maalla. Katto on rapattu ja holvattu (h=
3 m). Varastosta on 2 uloskäyntiä, 3 huonetta (10 + 25 + 15
m²) ja käytävä (30 m²).

SUOJELUARVO: 3.

Kivistä muurattu käytävä (24 m²) patterin Haa III keskellä. Haa 5
Käytävästä on 2 uloskäyntiä.

SUOJELUARVO: 2.

Tiilinen -muotoinen varasto (60 m²) patterin Haa III Haa 6
eteläpäässä. Peitetty maalla. Katto on rapattu ja holvattu
(h= 2,5 m) ja päässä on käytävä (30 m², h= 2,5 m), josta on
2 uloskäyntiä.

SUOJELUARVO: 3.

Maavalli (h= 2 m), joka on suojannut laiturille menevää rau- Haa 7
tatietä ja tietä.

SUOJELUARVO: 1. Täysin verrattavissa Vallisaaren vastaaviin

valleihin (kohde Val 19).

Kivivalli (h= 0,5 - 1 m, leveys 0,5 m) laiturista kaakkoon Haa 8
(n. 100 m pitkä). Käyttö tuntematon.

SUOJELUARVO: 1.

Kivi- ja maavalli. Käyttö tuntematon. Haa 9

SUOJELUARVO: 1.

Kapearaiteinen rautatie laiturilta patterille (n. 300 m). Haa 10

SUOJELUARVO: 1. Lähes kokonaan purettu.

E. Muut laitteet

Vanha laituri, jota on uusittu. E 1

Kivinen ikonipylväs. Alkuperäinen paikka tuntematon. E 2

Varasto, joka on purettu ja josta on ainoastaan perusta E 3
jäljellä.

Sortunut laituri. E 4

3.3.4. VALLISAARI

(SKANSLANDET, АЛЕКСАНДРОВСКИЙ, СКАНС - ЛАНД)

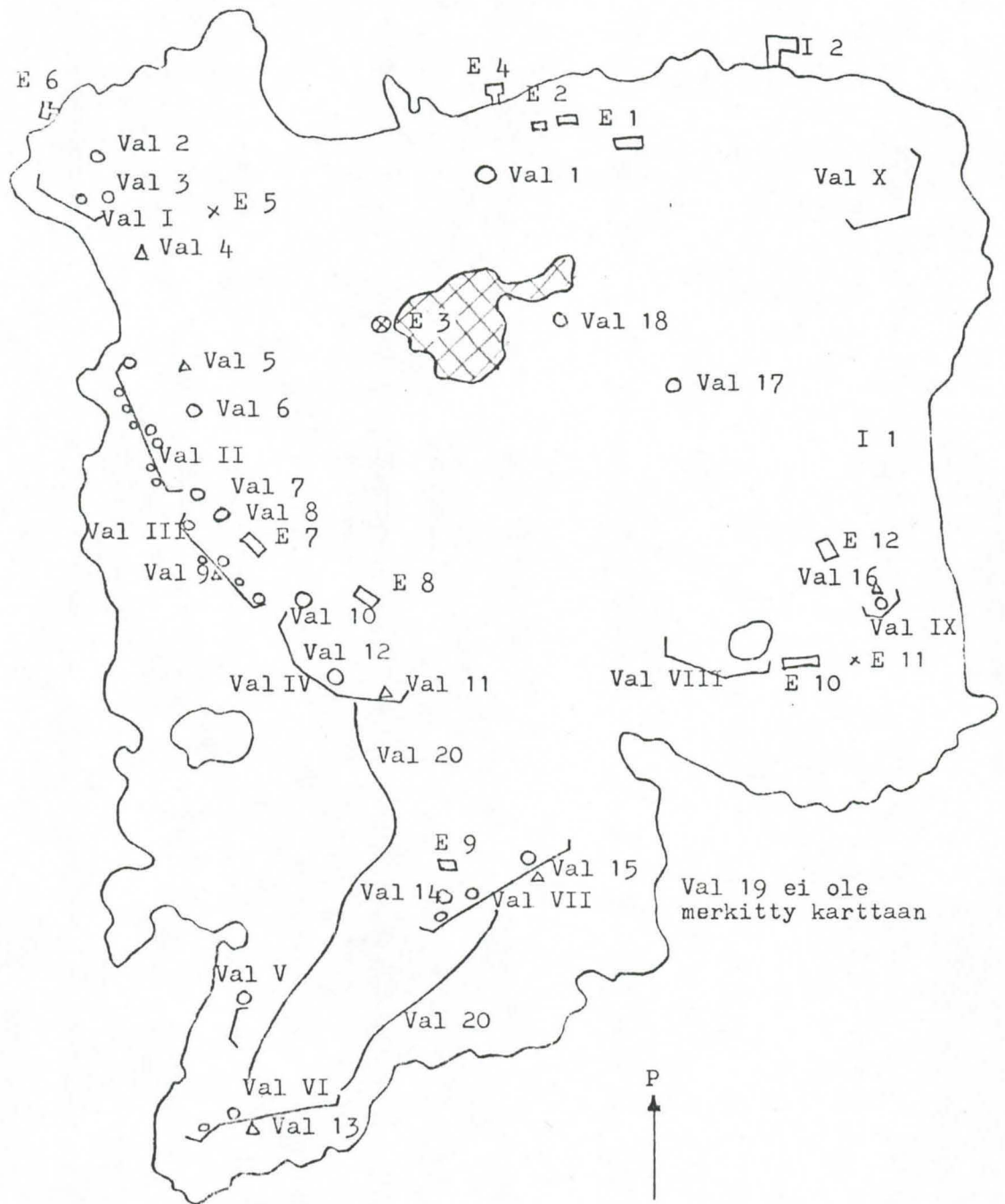
A. Yleistä

Saaren ensimmäiset linnoituslaitteet rakennettiin jo 1500-luvulla, ja 1700-luvulla saari liitettiin Viaporiin.

1700-luvun lopulla saaren luoteisosa ja Kukisalmen ranta oli linnoitettu. V. 1808 venäläiset rakensivat kenttälinnoitettuja pattereita saareen saartaessaan Viaporin.

V. 1854-55 rakennettiin 8 uutta patteria. V. 1899 piirretyissä kartassa saarella on jo kaikki patterit nykyisessä muodossaan.

V. 1914-23 kymmenvuotissuunnitelman mukaan saarelle piti rakentaa 4/280 ja 4/152 patterit, mutta keväällä 1914 suunnitelmat ovat 6/152K/77R (kuvassa 66 patteri Val VI) ja 4/152-C

KUVA 66. Vallisaari (inventoitu 11 ja 31.7.72).

(kuvassa 66 patteri Val VII) ja syksyllä 1914 on jäljellä vain 6/152K/77R patteri. 9.6 1915 päivätyssä asiakirjassa on lopulta 4/280 patteri (luultavasti patterissa Val III) ja valonheitin.

B. Patterit

Rintasuojana on maalla peitetty kivivalli (h= 2 m), joka ete- Val I läänpäin jatkuu takana kulkevan tien suojevallina (h= 3 m) (kohde Val 19).

Rintasuojassa on 5 tiilikattoista ampumatarvikekomeroa ($\approx 1 \text{ m}^3$). Näiden yhteydessä on 5 syvennyttä tykkiä varten. Rintasuojan välittömässä yhteydessä ei ole suurempia varastoja, mutta taaempana on kaksi (kohteet Val 2 ja Val 3). Tykinperustojen alapuolella on miehistösuoja (15 m^2), jossa on tiilinen holvikatto (h= 3 m).

SUOJELUARVO: 2. Hävitetään Kustaanmiekan salmen levityksessä.

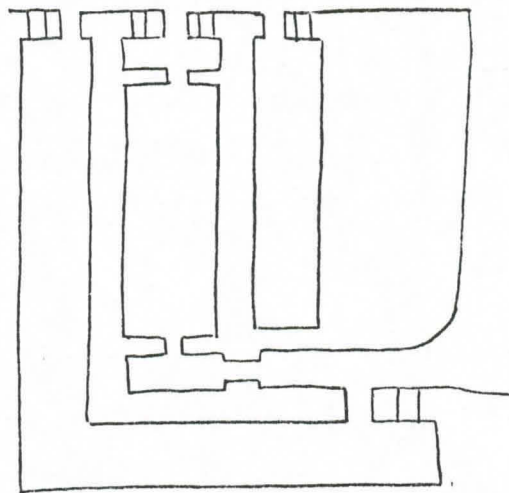
Rintasuoja (h= 3 m), joka on rakennettu muuratuista kulmikkaista kivistä ja joiden päällä on maakerros. Val II

Patterissa on 5 tykinperustaa (2 maasta ja 3 kivistä) ja näiden yhteydessä on rintasuojassa 4 käytävää. Käytävät ovat -muotoisia (10 m^2) ja tykinperusta sijaitsee ovien välissä (kuten mm. Kustaanmiekillä). Pohjoispäässä on -muotoinen (6 m^2) käytävä. Käytävät ovat kivistä ja katto on holvattu (h= 1,8 m). Patterin yhteydessä on 3 tiilistä varastoa, joissa on holvikatto (10 m^2 , h= 2,5 m sekä 35 ja 50 m^2 , h= 3,6 m).

SUOJELUARVO: 5.

Rintasuoja on muuratuista kulmikkaista kivistä, joiden päällä Val III on maakerros.

Patterissa on 5 kivistä tehtyä tykinperustaa. Perustojen yhteydessä on rintasuojassa kahdentyyppisiä ampumatarvikekome- roa (idässä $3 \text{ à } 1,1 \text{ m}^3$ ja lännessä $9 \text{ à } 0,9 \text{ m}^3$). Rintasuojan yhteydessä on 2 pienempää suojahuonetta (30 ja 32 m^2), joissa on holvattu kivikatto ($h = 3 \text{ m}$). Lisäksi on 3 suurempaa tiilistä varastoa, jotka pääpiirteissään ovat samanlaisia (kuva 67).

KUVA 67. Tiilisen varaston periaate.

Läntisessä varastossa on 3 huonetta (yht. 175 m^2), keskim- mäisessä 4 huonetta (yht. 138 m^2) ja itäisessä 3 huonetta (yht. 142 m^2). Varastojen tiiliosan katto on holvattu tiili- katto ($h = 3 \text{ m}$) ja sivuvarastoissa on graniittinen holvattu katto ($h = 3 \text{ m}$).

Keskimmäisen varaston itäpuolella lähellä rintasuojaa on ki- vinen ikonipylys.

SUOJELUARVO: 5.

Nk. Aleksanterin patteri, jonka rintasuoja on maasta ja tii- Val IV
lestä. Patterin alapuolella on kasarmi (kohde Val 12).

Patterin rintasuojassa on 3 matalaa tornia, joista johtavat
kierreportaat kasarmiin. Patterin tykinperustoista on 5 näky-
vissä muiden ollessa sortuneen rintasuojan alla.

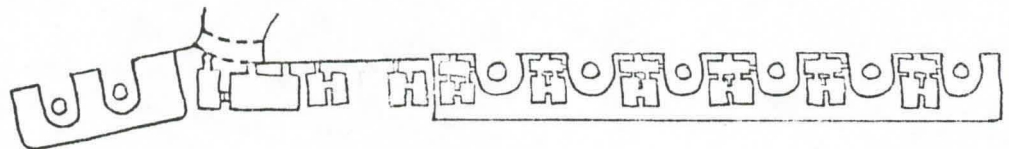
SUOJELUARVO: 1. Sortunut ja maatonut (ei koske kasarmia, koh-
de Val 12).

Patterin tykkien sijainnista ei ole tietoa, mutta voidaan Val V
olettaa niiden sijainneen varaston eteläpuolella olevalla
maavallilla suojatulla tasanteella.

Varasto on rakennettu kivistä ja tiilestä sekä suojattu
maalla. Varaston sisäänkäynnit sijaitsevat 8,5 m syvyisessä
kuilussa, joka muodostuu kivivalleista. Varasto käsittää 6
huonetta (2 x 25 m² ja 4 x 35 m²). Katto on tiilestä ja hol-
vattu (h= 4 m). Huoneiden länsiseinällä on graniittisia sy-
vennyksiä, joiden käytöstä ei ole tietoja.

SUOJELUARVO: 5. Varasto.

Kaksi betonista rakennettua patteria vierekkäin (kuva 68). Val VI

KUVA 68. Vallisaaren patteri Val VI.

(a) Länsiosassa on ollut 2 tykkiä. Rintasuoja on betonista,
joka on peitetty maalla. Tykinperustojen välillä on ol-
lut suojuhuone ja jokaista tykkiä kohden on ollut 2 ampu-

matarvikekomeroa.

SUOJELUARVO: 1. Osaksi hävitetty.

(b) Itäosassa on ollut 6 tykkiä (kuva 4 s. 12). Rintasuoja on maalla peitetystä betonista. Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekomeroa (à 1,5 m³).

Rintasuojaan, tykkien väliin, on rakennettu rautakiskote-
tulla katolla (h= 2,5 m) varustettuja ammuskellareita
(3 huonetta: 15 + 2 x 10 m²).

SUOJELUARVO: 3. Melko hyvässä kunnossa, osa pahasti vau-
rioitunut. Rakennettu 1890-luvulla.

Patterien välissä on maalla peitetty tiilinen varastoraken-
nus, jossa on 6 huonetta (kuvassa 68 vasemmalta: 25 + 50 m²,
25 + 25 m² ja 25 + 25 m²). Katto on holvattu tiilestä (h= 3
m).

SUOJELUARVO: 3.

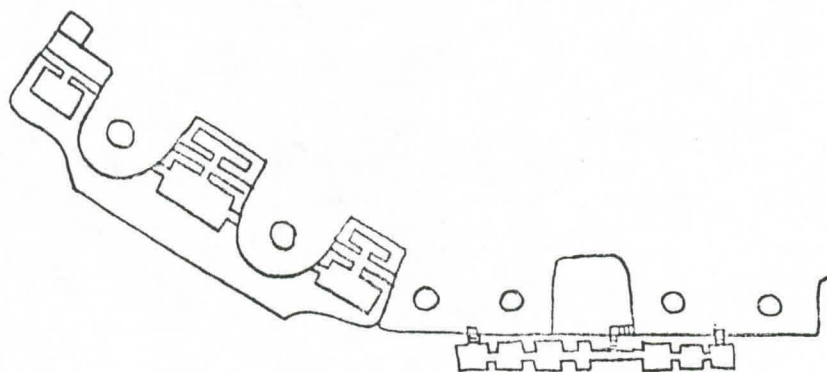
6 tykin patteri, jonka rintasuoja on muuratuista kulmikkais- Val VII
ta kivistä. Länsipuolella on 4 jälkeempään rakennettua beto-
nista tykinperustaa (ehkä 152/45-C tykeille), joiden rinta-
suoja on betonista (idänpuoleisen yhteydessä on ikonipylväs).

Rintasuojan yhteydessä on 3 tiilistä eteisellä varustettua
varastoa. Läntisin varasto on sortunut (pommiosuma), keskim-
mäinen (8 + 20 m²) on patteritason alapuolella ja käsihissi-
yhteydessä tykeille. Itäisin varasto on kaksiosainen (à 10 +
24 + 10 m²) ja osat on yhdistetty keskenään käytävällä
(35 m²). Katto on kaikkialla holvattu (h= 3,5 m). Patterin
länsipuolella on betoninen varasto (kohde Val 14).

SUOJELUARVO: 2. Sekava vaikutelma.

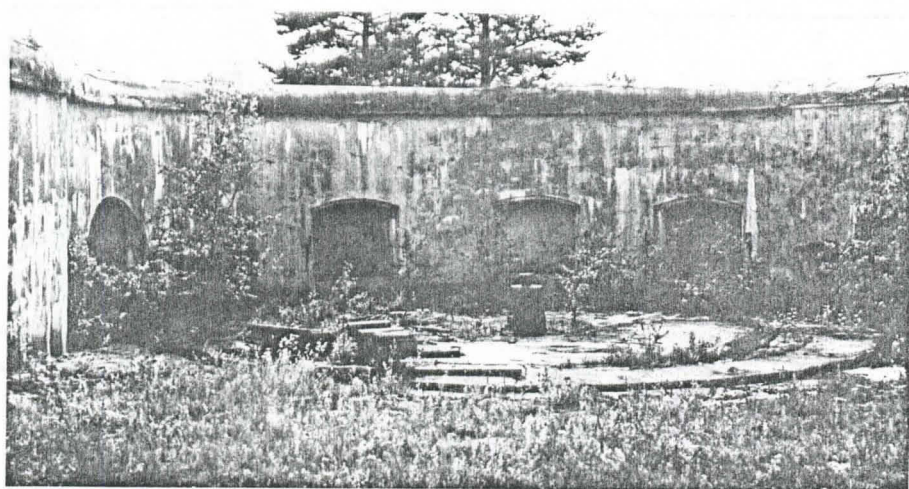
Patteri on kahdelta eri aikakaudelta (kuva 69).

Val VIII

KUVA 69. Vallisaaren patteri Val VIII.

(a) Länsipuolella on 2:n tykin betoninen patteri (kuva 70), jonka rintasuojassa on 3 ampumatarvikekomeroa (à 1 m³) tykkiä kohden.

KUVA 70. Vallisaaren patterin Val VIII länsiosan tykkiasema. (S 7041)

Rintasuojassa on lisäksi maanpinnan tasalla 3 ammuskelaria (2 x 20 m² ja 40 m²) ja 2 miehistösuoja (20 ja 40 m²). Katto on holvattu betonista (h= 2,5 m).

SUOJELUARVO: 3. Rakennettu 1890-luvulla.

(b) Itäosa on 4:n tykin patteri, jonka rintasuojaja on maalla peitetty kivivalli.

Rintasuojassa on 8 ampumatarvikekomeroa (\AA $1,5 \text{ m}^3$). Noin 5 m maanpinnan alapuolelle on rintasuojaan rakennettu 7 huoneen varasto (kuvassa 69 vasemmalta: $6 + 30 + 30 + 10 + 30 + 30 + 6 \text{ m}^2$). Varastoon johtaa 3 porrasta ja huoneiden korkeus on 2,5 m (paitsi keskimmäisen jonka $h = 6 \text{ m}$).
SUOJELUARVO: 5.

Kahden tykin asema ja kallioon louhittu betoninen varasto. Val IX
Rintasuojaja on kivistä ja maalla peitetty. Läntisen tykin rintasuojassa on 6 ampumatarvikekomeroa ja itäisimmän kohdalla 5 (\AA 2 m^3).

Tykkiasemien välissä on varasto n. 4 m syvyydellä. Varastossa on 5 huonetta (yht. 60 m^2), joiden katto on betonista ja holvattu ($h = 3 \text{ m}$). Varastoon pääsee molemmilta tykeiltä.

SUOJELUARVO: 4. Tykinperustat ovat melko hyvässä kunnossa.
Varaston läntinen ovi on muurattu umpeen, muuten alkuperäisessä kunnossa.

Rintasuojaja on maalla peitetty kivivalli, jossa on 3 ampumatarvikekomeroa (\AA 1 m^3). Muita tiloja ei ole. Val X

Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.

SUOJELUARVO: 2. Ilmeisesti Itämaisen sodan aikainen.

C. Muut linnoituslaitteet

Maalla peitetty tiilinen varasto.

Val 1

SUOJELUARVO: ?. Lukittu.

Maalla peitetty tiilinen varasto. 2 huonetta (\AA 80 m^2) ja niitä yhdistävä käytävä (20 m^2). Holvikatto ($h = 4,9 \text{ m}$).

Val 2

SUOJELUARVO: ?. Lukittu.

Maalla peitetty betoninen varasto. Varsinainen varastotila Val 3
(90 m², h= 4 m) on ympäröity tuuletuskäytävällä (h= 2 m, le-
veys 1,5 m), jotta kosteus ei pääsisi varastoon. Sisäänkäyn-
ti on kaareva ja kaksiovinen.

SUOJELUARVO: 3. Rakennettu v. 1897.

Kivinen mittaustorni. Val 4

SUOJELUARVO: 2.

Kivinen portailla varustettu mittaustorni (kuva 6 s. 14). Val 5

SUOJELUARVO: 5.

Maalla peitetty tiilinen varasto (12 m²). Katto on tiilestä Val 6
ja holvattu (h= 2,3 m).

SUOJELUARVO: 2.

Maalla peitetty tiilinen varasto. Periaatteessa samanlainen Val 7
kuin Val 2. Kaksi huonetta (25 m², h= 3,5 m ja 10 m², h=
2,3 m) ja käytävä (20 m², h= 2,9 m). Katto on holvattu.

SUOJELUARVO: 3.

Maalla peitetty betoninen varasto. Periaatteessa samanlainen Val 8
kuin Val 3 (120 m², h= 3 m). Sisääntulon vieressä on sivu-
huone (20 m²) ja toisessa päässä on hissihuone (15 m²), joka
johtaa patterin Val III kohdalle.

SUOJELUARVO: 4. Rappaus karissut hissihuoneen ulkoseinältä.

Kivinen mittaustorni. Val 9

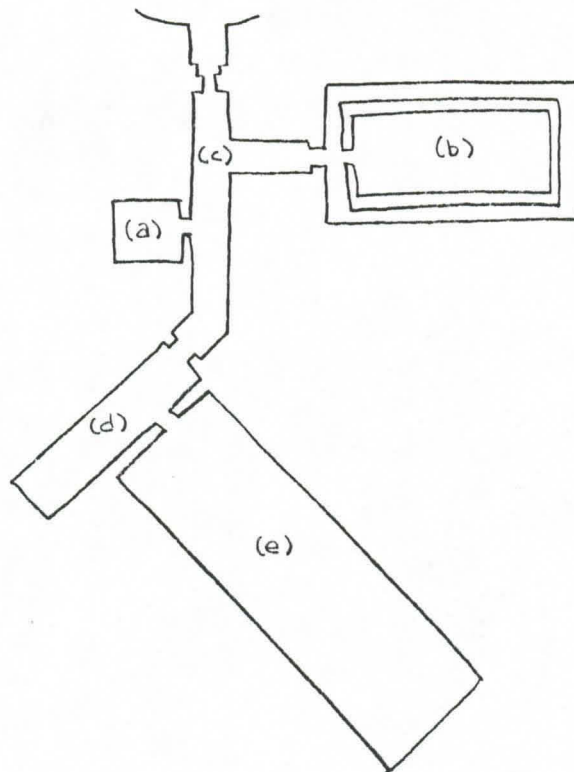
SUOJELUARVO: 0. Sortunut.

Kallioon louhittu kaksihaarainen betoninen varasto (kuva 71), Val 10
holvikattoinen.

SUOJELUARVO: 5.

Mittaustorni. Val 11

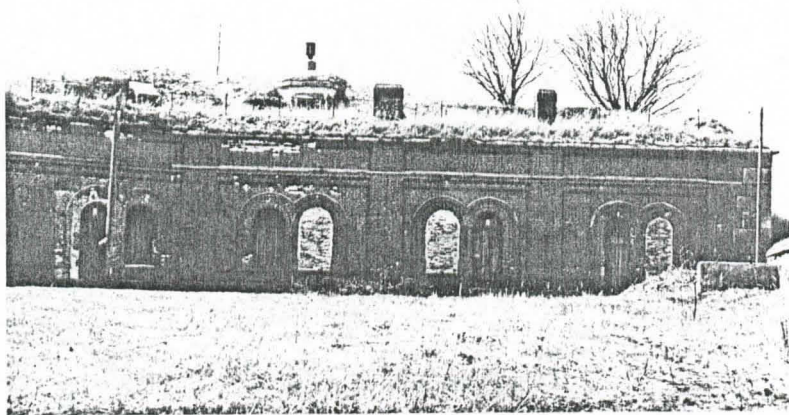
SUOJELUARVO: 0. Sortunut.

KUVA 71. Kalliovarasto:

- (a) 10 m^2 , $h = 2,5 \text{ m}$
- (b) 40 m^2 , $h = 3,6 \text{ m}$
- (c) 24 m^2 , $h = 2,5 \text{ m}$
- (d) 30 m^2 , $h = 2,8 \text{ m}$
- (e) 130 m^2 , $h = 3,7 \text{ m}$.

Tiilinen kasarmi patterin Val IV alapuolella (kuva 72). Kasar- Val 12 missa on 21 huonetta (yht. 953 m^2). Kolmesta huoneesta johtavat teräksiset kierreportaat patterille. Huoneiden korkeus on 3 m.

KUVA 72. Aleksanterin patterin (Val IV) kasarmi. (S 3741)

SUOJELUARVO: 4. Huoneiden ikkunat on muurattu umpeen melkein kaikkialla, muuten hyvässä kunnossa. Rakennettu 1880-luvulla.

Kivinen mittaustorni.

Val 13

SUOJELUARVO: 3.

Kallioon louhittu betoninen varasto (100 m²). Varustettu his-Val 14 sillä, joka johtaa patterin Val VII kohdalle.

SUOJELUARVO: ?. Uusitaan. Rakennettu v. 1896.

Kivinen mittaustorni.

Val 15

SUOJELUARVO: 2.

Kivinen mittaustorni.

Val 16

SUOJELUARVO: 2.

Maalla peitetty tiilinen varasto.

Val 17

SUOJELUARVO: ?. Lukittu.

Maalla peitetty betoninen varasto, jossa on 9 huonetta (8 x 90 m² ja 15 m²). Huoneissa on holvikatto (h= 5 m) ja niitä kiertää tuuletuskäytävä (h= 6 m, leveys 1 m). Käyttö tuntematon.

Val 18

SUOJELUARVO: 5.

Saaren tiet on suojattu maavallilla (h= 3 m).

Val 19

SUOJELUARVO: 5. Ainakin osaksi säilytettävä.

Lähellä rantaa kiertää kivetty tie (patterilta Val IV patterille Val VII). Jyrkkiä portaita ja eräässä kohdassa silta.

Val 20

SUOJELUARVO: 5. Ainakin osaksi säilytettävä.

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

Kallioon louhittu varasto.

I 1

Uusittu venäläisaikainen laituri.

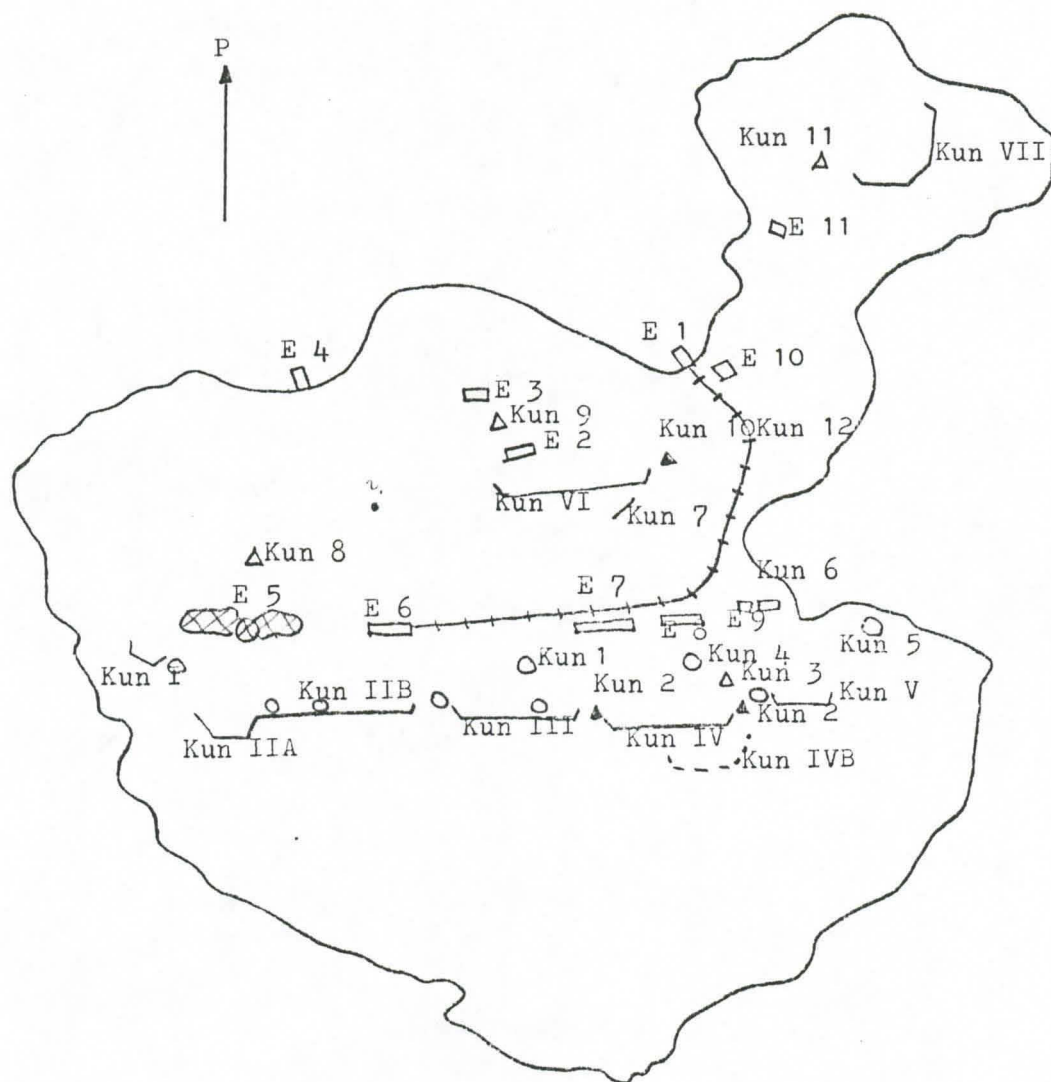
I 2

E. Muut kohteet

- Puinen varasto. E 1
SUOJELUARVO: 0. Purettu. Betoniperusta jäljellä.
- Kaksi puista varastoa. E 2
SUOJELUARVO: 2. Hyväkuntoisia.
Pumppaamo ja makeanvedenallas. E 3
SUOJELUARVO: 0. Pumppaamo purettu.
- Laituri. E 4
SUOJELUARVO: 1. Sortumaisillaan.
- Kivitie ja jonkinlainen perusta kalliolla. Käyttö tuntematon. E 5
SUOJELUARVO: 1.
- Laituri. E 6
SUOJELUARVO: 1. Vanhasta laiturista ei jälkiä. Uusittu.
- Puinen varasto. E 7
SUOJELUARVO: 0. Purettu. Betoniperusta jäljellä.
- Kuten E 7. E 8
Puinen varasto. E 9
SUOJELUARVO: 1. Huonossa kunnossa.
- Tiilinen rakennus patterin Val VIII jatkeena sen itäpuolella. 9 huonetta, joissa on holvikatto (à 30 m², h= 3 m). Ulkokatto ja takasivu on peitetty maalla. Käyttö tuntematon. Rakennuksen pohjoispuolella on useita sortuneita rakennuksia. E 10
SUOJELUARVO: 3.
- Betoninen rakennelma (h= 3 m). Käyttö tuntematon. E 11
SUOJELUARVO: ?.
- Puinen varasto. E 12
SUOJELUARVO: 2. Hyvässä kunnossa.

3.3.5. KUNINKAANSAARI

(KUNINGASSAARI, KUNGSHOLMEN, МИХАЙЛОВСКИЙ, КУНГС - ХОЛМ)

KUVA 73. Kuninkaansaari (inventoitu 12 ja 28.7.72).

A. Yleistä

Itämaisen sodan aikana rakennettiin saareen 4 patteria. Kartassa v. 1910 kaikki patterit ovat nykyisessä muodossaan. Suunnitelmissa v. 1914 on mainittu 4/152K/77R (patterissa Kun II) ja 4/280 mörssäriä (patterissa Kun VI), mutta 9.6.1915 saarta ei mainita aseistettujen saarien joukossa.

B. Patterit

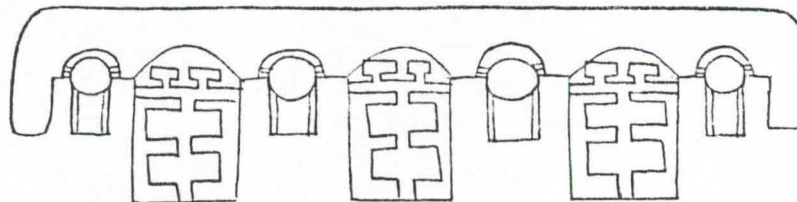
Rintasuojana on maalla peitetty betoni. Rintasuojan ja tykinperustan välillä on 1,5 m syvyinen ja 1 m levyinen hauta, joka johtaa idässä olevaan, kallioon louhittuun varastoon (12 m^2 , $h = 3 \text{ m}$). Muita tiloja ei ole.

Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.

SUOJELUARVO: 3.

Patteri voidaan jakaa vanhaan (idässä) ja uuteen (lännessä) osaan.

(a)

KUVA 74. Kuninkaansaaren patterin Kun II länsiosa.

Länsiosan rintasuojaja on betonista ja maalla peitetty. Rintasuojaan on tykkien väliin maanpinnan tasalle rakennettu 3 holvikattoista ($h = 2,5 \text{ m}$) kellaria ($\text{à } 2 \times 15 \text{ m}^2$ ja $2 \times 20 \text{ m}^2$).

Rintasuojassa ei ole ampumatarvikekomoeroita. Tykkien lukumäärä on ollut 4.

SUOJELUARVO: 3. Ei erikoisia ratkaisuja. Normaali, betonista rakennettu patteri. Rakennettu v. 1893.

(b) Itäosan rintasuojaja on kivistä ja maalla peitetty. Rintasuojassa on 16 ampumatarvikekomeroa ($8 \text{ \AA } 0,7 \text{ m}^3$ ja $8 \text{ \AA } 2 \text{ m}^3$) (kuva 3 s. 12).

Rintasuojaan on maanpinnan alapuolelle rakennettu 2 samantyyppistä betonista holvikattoista varastoa (50 m^2 , $h = 3 \text{ m}$), joita kiertää tuuletuskäytävä ($h = 1,9 \text{ m}$, leveys $1,5 \text{ m}$).

Tämän osan tykkien lukumäärästä ei ole tarkkaa tietoa, mutta varastojen välissä on 3 syvennystä ja 1 tykinperusta, kun taas varastojen itäpuolella ei ole minkäänlaisia jälkiä tykinperustoista.

SUOJELUARVO: 5. Varastojen välinen osuus varastoineen, 2. Itäpuoli, jonka ylitse kulkee uusi tie.

Jatkuu suoraan patterista Kun II rintasuojaan rakennetulla Kun III tiillisellä varastolla (kuva 5 s. 13) (lukittu), joka on peitetty maalla.

Rintasuojaja on kivistä ja maalla peitetty. Rintasuojaan on tykkien väliin rakennettu 2 käytävää ($h = 2 \text{ m}$, leveys 1 m), joiden kulkutaso on 2 m tykkien perustojen alapuolella. Käytävässä on 4 ampumatarvikekomeroa ($\text{\AA } 2 \text{ m}^3$). Lisäksi patterin itäpäässä on maalla peitetty tiilinen varasto (lukittu).

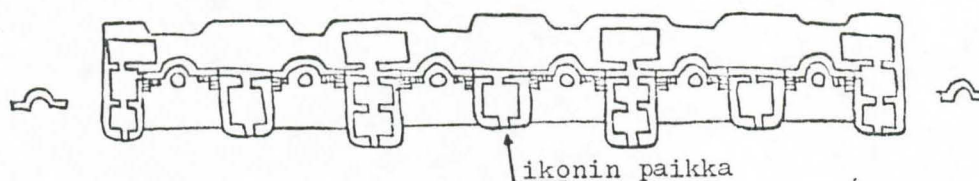
1890-luvulla on tykkien kohdalle rakennettu kalliokellarista (kohde Kun 1) tulevien hissien ylähuoneet.

Tykkejä on ilmeisesti ollut 3 kpl (2 tykinperustaa ja 1 paikka ilman perustaa). Tykinperustat on sijoitettu tasanteelle,

joka on n. 1,8 m ympäristön yläpuolella. Rintasuojan korkeus on n. 1,5 m.

SUOJELUARVO: 2.

Kun IV

KUVA 75. Kuninkaansaaren patteri Kun IV.

Rintasuojana on maalla peitettyä betonia. Rintasuojaan on maanpinnan tasalle rakennettu kahdenmallisia kellareita: 3 yksihuoneista (à 15 m²) ja 4 kolmihuoneista (2 x 9 + 12 m²).

Jokaista tykkiä kohden on ollut 2 käsihissiä. Tykinperusta on 1 m maanpinnan yläpuolella ja rintasuojan ja sen välissä on 1 m leveä hauta. Hauta yhdistää tykkiaseman molemmalla puolella olevat kellarit.

Tykkejä on ollut 6 kpl.

Patterin keskellä on ikonipylväs.

SUOJELUARVO: 5. Hyvässä kunnossa. Työ on loppuunajattelua, mm. ovenkahvoille on syvennykset rintasuojassa. Rakennettu 1890-luvulla.

Edellisen patterin eteläpuolella on paikalla olleen Itämaisen sodan aikaisen patterin maavallit, jotka osaksi ovat patterin Kun IV alla. Kun IVB

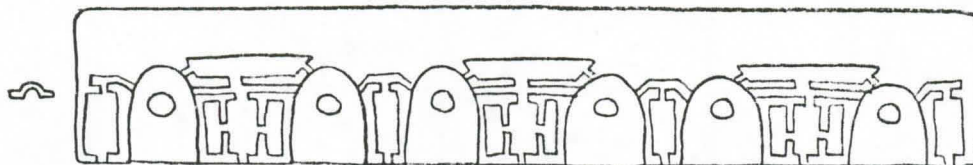
Rintasuoja on kivistä ja maalla peitetty. Tykkejä on ollut Kun V

2 tai 4 kpl.

Itäpäässä on rintasuojassa 3 ampumatarvikekomeroa (à 2 m³).
Länteen johtaa käytävä (h= 2 m, leveys 1 m), jonka molemmissa
päissä on komero (2 m³).

Patterin länsipuolella on maalla peitetty tiilinen holvattu
varasto (2 x 20 + 2 x 50 m², h= 4 m). Varaston takahuoneista
johtaa holvattu kivinen käytävä (h= 2 m, 30 m²) patterille.
Käytävän päässä on patterin puolella komero (2 m³).

SUOJELUARVO: 2.

Kun VI

KUVA 76. Kuninkaansaaren patteri Kun VI.

Betonista rakennettu patteri. Rintasuojaja on peitetty maaker-
roksella. Rintasuojajaan on maanpinnan tasalle rakennettu kah-
denlaisia holvikattoisia (h= 3 m) kellareita: 4 miehistösuo-
jaa (à 40 m²) ja 3 ammuskellaria (à 16 + 8 + 16 m² ja hissi-
huone 30 m²).

Rintasuojassa on jokaista tykkiä kohden 2 ampumatarvikekome-
roa (à 4 m³) (kuva 77).

1890-luvulla aseistuksena oli 6 kpl 280 mm:n mörssäriä.

SUOJELUARVO: 3. Hyvässä kunnossa oleva tavanomainen 1890-
luvun patteri. Käytetty varastona, jolloin
tykkipoterot ovat olleet peitettyinä.

KUVA 77. Kuninkaansaaren patterin Kun VI rintasuoja.
(S 7181)

Rintasuoja (h= 2,5 m) maalla peitetystä kivistä. Suojatiloja Kun VII ei ole. Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.
SUOJELUARVO: 2. Huonossa kunnossa. Itämaisen sodan ajoilta.

C. Muut linnoituslaitteet

Kallioon louhittu betoninen varasto (50 m²). Katto on holvattu (h= 3,5 m). Varastossa on 2 hissiä, jotka johtavat patterin Kun III kohdalle. Patterilta johtaa portaat varaston ovelle.

SUOJELUARVO: 5.

2 avonaista betonista tähytyspaikkaa patterin Kun IV kohdalla. Yksi kummallakin puolella (kuva 75 s. 92). Kun 2

SUOJELUARVO: 3. Liittyy patteriin Kun IV.

Maakumpare (h= 2 m). Ehkä Itämaisen sodan aikainen mittaus- tai tähytyspaikka patteriin Kun IVB liittyen. Kun 3

SUOJELUARVO: 1. Maatunut.

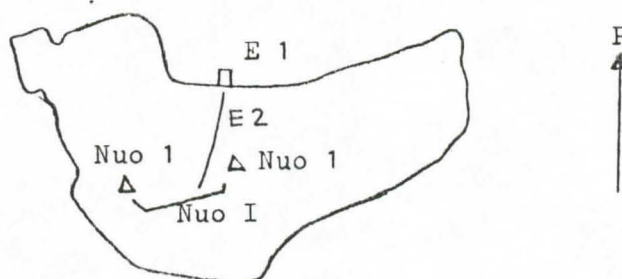
- Kallioon louhittu kaksihaarainen betoninen varasto (120 + 120 m²). Molempiin haaroihin on ollut tarkoitus rakentaa hissi, mutta vain toinen on valmistunut (johtaa patterin Kun V kohdalle). Varaston eteisen suuruus on 30 m² ja katto on holvattu (h= 3 m). Kun 4
- SUOJELUARVO: 3.
- Kallioon rakennettu betoninen kasematti (50 m², h= 6 m). Kun 5
- SUOJELUARVO: 5.
- Kaksikerroksinen betoninen kaarikattoinen kasematti (2 x 50 m²). Kun 6
- SUOJELUARVO: 3.
- Rintasuojan tapainen rakennelma patterin Kun VI eteläpuolella. 4 ampumatarvikekomeroa (à 3 m³). Rakennusaineena on tiili, kivi ja sementti. Kun 7
- SUOJELUARVO: ?. Käyttö tuntematon.
- Kivinen mittaustorni. Kun 8
- SUOJELUARVO: 2.
- Kivinen mittaustorni, joka on varustettu portailla. Kun 9
- SUOJELUARVO: 5.
- Avoin betoninen tähytyspaikka patterin Kun VI itäpuolella. Kun 10
- SUOJELUARVO: 3. Liittyy patteriin Kun VI.
- Maakumpare (h= 3 m), joka ilmeisesti on ollut patterin Kun VII tähytyspaikkana. Kun 11
- SUOJELUARVO: 2. Huonossa kunnossa.
- Kapearaitainen rautatie laiturilta varastoon (kohde E 6) Kun 12
- (n. 500 m).
- SUOJELUARVO: 0. Purettu.

E. Muut kohteet

Laituri, jota on uusittu.	<u>E 1</u>
Puinen varasto.	<u>E 2</u>
SUOJELUARVO: 1. Huonossa kunnossa.	
Kuten E 2.	<u>E 3</u>
Kuten E 1.	<u>E 4</u>
Kaksi makeanvedenallasta ja pumppaamo.	<u>E 5</u>
SUOJELUARVO: 5. Ainoa ehyt.	
Kuten E 2.	<u>E 6</u>
Puinen kasarmi.	<u>E 7</u>
SUOJELUARVO: 1. Huonossa kunnossa.	
Kuten E 7.	<u>E 8</u>
Puinen rakennus. Ilmeisesti asuintalo.	<u>E 9</u>
SUOJELUARVO: 1. Huonossa kunnossa.	
Puinen rakennus, ehkä komentajan asunto.	<u>E 10</u>
SUOJELUARVO: 1.	
Kivinen perusta (20 m ²).	<u>E 11</u>

3.3.6. NUOTTASAARI

(NOTHOLMEN, ПАСТУШИЙ, НОТ - ХОЛЪМ)

KUVA 78. Nuottasaari (inventoitu 12.7.72).

A. Yleistä

Tietoja saaren linnoittamisesta ja patterin aseistuksesta ei ole löydetty. 1.9 1855 päivätyssä kartassa saareen on merkitty patteri, joka esiintyy nykyisessä muodossaan v. 1910 piirrettyssä kartassa.

B. Patteri

Rintasuojana on maavalli, jossa on ampuma-aukkoja tykkejä Nuo I varten. Tykkitasanteiden välillä on kivivallissa 4 ampumatarvikekomeroa (à 2 m³).

Maavallin korkeus on 3 m ja kivivallin 2 m. Tykkejä on ollut 4 kpl.

SUOJELUARVO: 4. Jonkin verran maatunut.

C. Muut linnoituslaitteet

Patterin molemmilla puolilla on 2 - 3 m:n koruinen maakumpu-Nuo 1 re, joka ilmeisesti on ollut tähytyspaikkana.

SUOJELUARVO: 2. Liittyy läheisesti patteriin Nuo I.

E. Muut kohteet

Laituri.

E 1

SUOJELUARVO: 0. Sortunut.

Laiturilta patterille johtaa 2,5 m leveä mukulakivetty tie. E 2

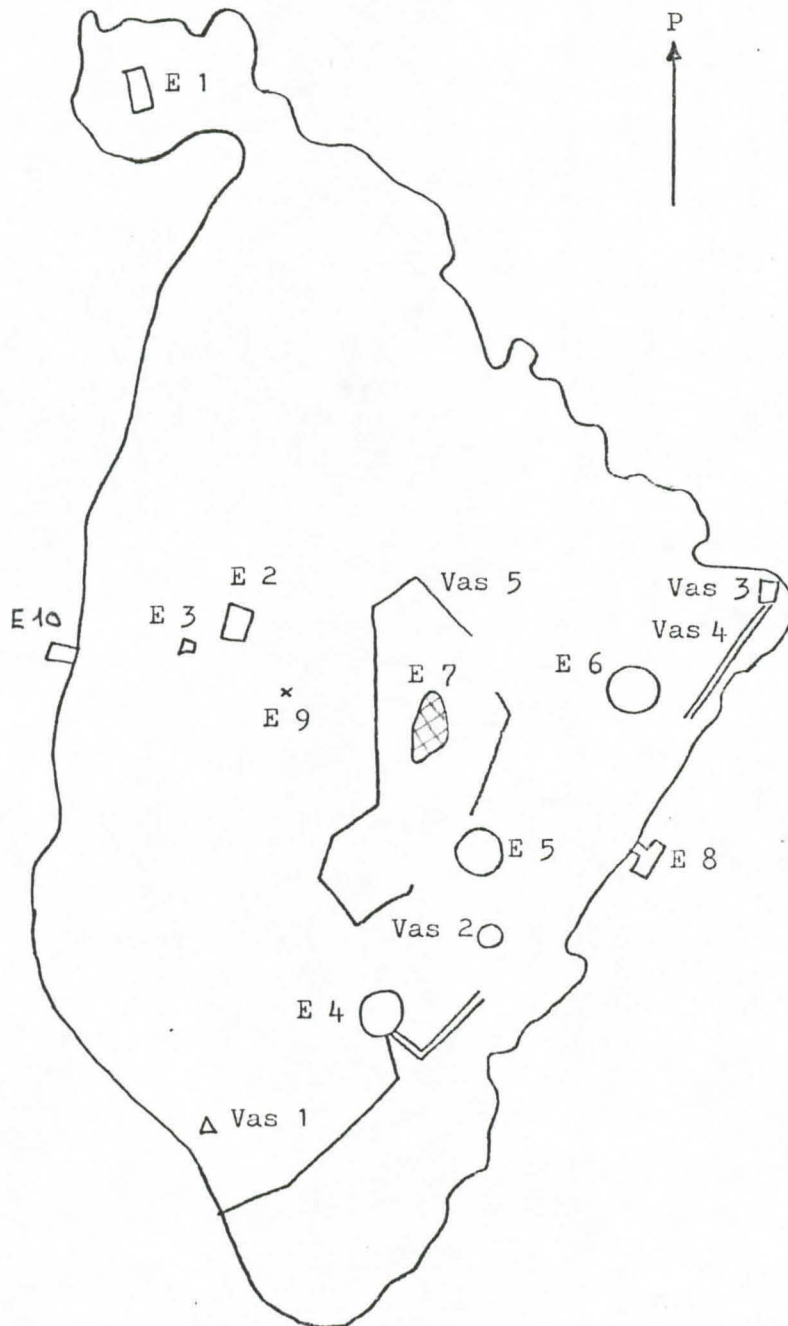
SUOJELUARVO: 3. Liittyy patteriin Nuo I.

3.3.7. VASIKKASAARI

(KALVHOLMEN, ОПАСНЫЙ, КАЛЬВ - ХОЛЪМ)

A. Yleistä

V. 1808 venäläiset rakensivat pattereita saareen saartaessaan Viaporin. Aleksanteri II:n vierailun jälkeen (v. 1863) siirrettiin Korkeasaaren ja Mustikkamaan ruutikellarit Vasikkaasaareen. 9.6 1915 saarella oli 75 mm:n tykkiä ja valonheitin.

KUVA 79. Vasikkasaari (inventoitu 9.9.72).

B. Patterit

Inventointikäynnin yhteydessä pattereiden paikkoja ei löytynyt.

C. Muut linnoituslaitteet

Pyöreä panssarisuojaus (h= 2,3 m)

Vas 1

SUOJELUARVO: 2. Käyttö tuntematon.

Kallioon louhittu betoninen ammuskellari, 10 huonetta (yht. 240 m²), joiden katto (h= 4 m) on suora betonikatto. Äärimmäisten huoneiden uloin seinä on kalteva siten, että lattian leveys on 4 m ja katon leveys 5 m. Varaston keskiosassa on toinen kerros (ei tutkittu).

Vas 2

SUOJELUARVO: 3. Sortumaisillaan.

Rapattu tiilinen rakennus. Käyttö tuntematon.

Vas 3

SUOJELUARVO: 3.

Kohteeseen Vas 3 johtava betoninen polku (kohteesta E 6).

Vas 4

SUOJELUARVO: 2.

Vanhon ruutikellareiden ympärille rakennettu kivinen muuri (h= 0 - 2,5 m, leveys 0,5 m).

Vas 5

SUOJELUARVO: 2.

E. Muut kohteet

Talon kivistä rakennettu perusta (20 m²). Esiintyy kartalla v. 1873.

E 1

Rapattu ja holvattu tiilinen rakennus, ollut sotilasvartiotalon rakennuksena. Rakennettu 29.10 1869 päivätyn piirustuksen mukaan. Esiintyy kartalla v. 1872.

E 2

SUOJELUARVO: 3. Huonossa kunnossa.

Jääkellari kivistä, piirustus v. 1886.

E 3

SUOJELUARVO: 1. Sortunut.

Öljysäiliö putkineen. Rakentaja ei ole tiedossa.

E 4

Öljysäiliön perusta. Säiliö poistettu.

E 5

Kuten E 5.

E 6

Makeanvedenallas.

E 7

SUOJELUARVO: 1.

Laituri.

E 8

SUOJELUARVO: 2. Sortumaisillaan.

254 mm:n tykin ammus murattu kallioon.

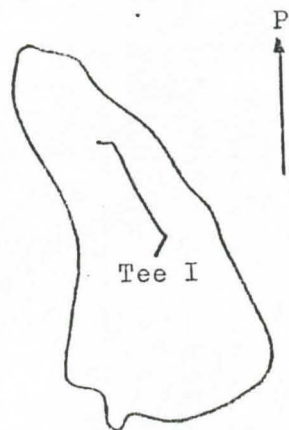
E 9

Sortunut laitur.

E 10

3.3.8. TEERISAARI

(TEIRISAARI, ORRHOLMEN, OPP - 9H)

KUVA 80. Teerisaari (inventoitu 10.7.72).

A. Yleistä

Ainoa tieto saaren linnoittamisesta on vanha piirros (PE kuvakeskus).

B. Patteri

Rintasuojana on 1,5 m korkea ja 2 m leveä maavalli. Tykkien taso on n. 0,5 m maanpinnan yläpuolella. Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.

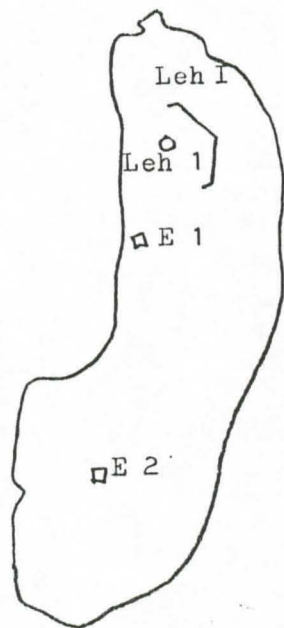
Tee I

SUOJELUARVO: 3. Tyypillinen Itämaisen sodan aikainen patteri.

Maatunut, mutta korjattavissa.

3.3.9. LEHMÄSAARI

(КОНОЛМЕН, КОРОВИЙ, КУ - ХОЛЪМ)

KUVA 81. Lehmäsaari
(inventoitu 10.7.72).

A. Yleistä

Patteri rakennettiin Lehmäsaareen Itämaisen sodan aikana, jolloin Matosaarta ja Santahaminaa linnoitettiin.

B. Patteri

Rintasuojana on 1 m korkea ja 2 m leveä maavalli, jonka ete- Leh I läpäässä on kaksi syvennystä (4 ja 9 m²).

Rintasuojan välittömässä yhteydessä ei ole varastoja, mutta saaren länsirannassa on kallioon louhittu komero (kohde Leh 1).

Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.

SUOJELUARVO: 3. Tyypillinen Itämaisen sodan aikainen patteri, maatunut.

C. Muut linnoituslaitteet

Kallioon louhittu komero (3 m³) (kuva 82). Rakennusajasta ei Leh 1 ole tietoa.

SUOJELUARVO: 3.

KUVA 82. Lehmäsaaren kalliokomero. (S 6981)

E. Muut kohteet

Vesikaivo.

E 1

Betoninen perusta.

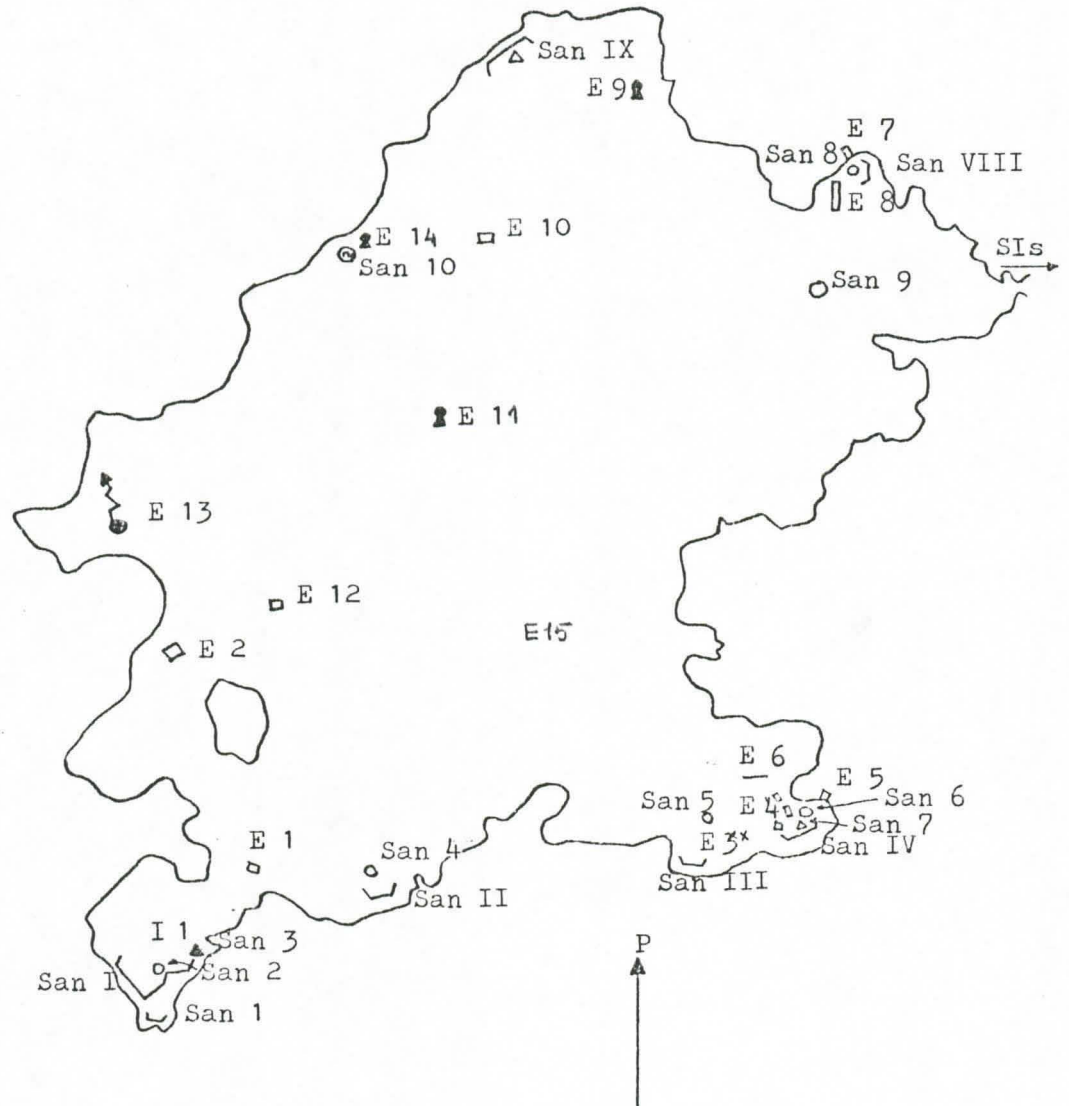
E 2

3.3.10. SANTAHAMINA

(SANDHAMN, ЛАГЕРНЫЙ, САНД - ГАМН)

A. Yleistä

Tässä yleisessä osassa ei ole erotettu Santahaminaa ja Santahaminan Isosaarta, vaan molemmista käytetään nimitystä Santahamina.

KUVA 83. Santahamina (inventoitu 10 ja 25.7.72).

Kesäkuussa 1854 määrättiin rakennettavaksi saareen 2 patteria, joissa 27.7 oli 12 tykkiä. Huhtikuussa 1855 annettiin määräys rakentaa vielä 4 patteria ja 10.8 oli jälleen 2 uutta patteria aseistettu (16 + 8 tykkiä). Saaren tuli yhteensä 8 patteria. Näitten lisäksi saarella oli miinapatteri.

V. 1908 rakennettiin Radioniemelle radioasema Itämeren laivaston tarpeita varten. V. 1910 piirretyissä kartassa Santahaminassa on 5 patteria ja Santahaminan Isosaarella 3 patteria. Kaikki ovat nykyisillä paikoillaan. V. 1855 piirretyissä kartassa on Radioniemen etelärantaan merkitty patteri. Niemellä ei ole käyty.

V. 1914 suunnitelmissa on keväällä Santahaminan kohdalla 2 patteria (2 x 4/152K/77R) kohdissa San I ja San III (katso kuvaa 83) sekä Santahaminan Isosaaren kohdalla 4/152-C patteri (patteri SIs V, kuva 85) ja 3/152K/77R patteri (patteri SIs VI). Syksyllä Santahaminan Isosaaren patterit on poistettu ja patterin San III aseistus on uusittu (4/152-C). Loppujen lopuksi saareen rakennettiin (kuva 47 s. 55) 4/75 ja 4/152-C patterit (patteri San III = SIt 75 ja San IV = SIt 152) Itäniemelle. Näitten lisäksi oli saarella 9.6 1915 4 patterikanuunaa ja 3 valonheitintä. Ensimmäisen maailmansodan linnoituslaitteet on käsitelty kappaleessa 3.2.7 (s. 55) etummaisesta linjan saarten yhteydessä.

B. Patterit

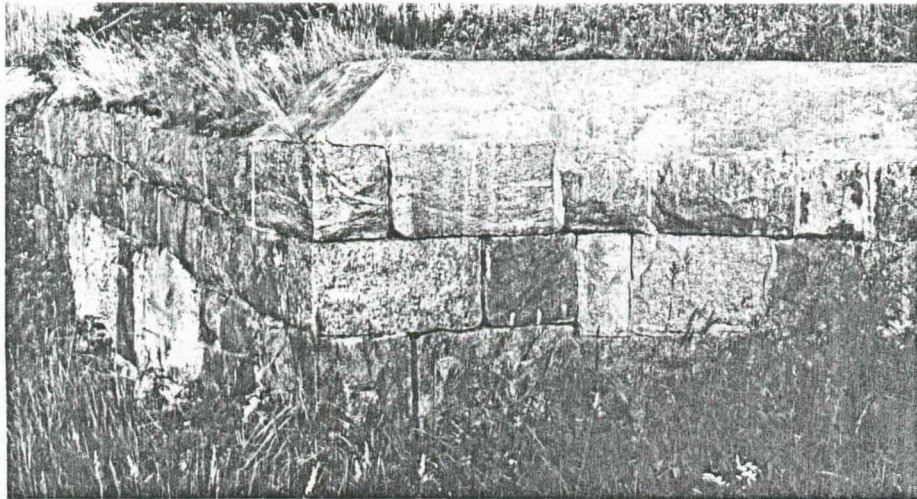
Patteri voidaan jakaa kolmeen osaan rintasuojan rakenteen San I mukaan:

- (a) Vanhimman osan (Itämaisen sodan ajoilta) rintasuojaa on pelkkä maavalli (h= 2 - 3 m), jossa on syvennyksiä tykkejä varten. Patterin yhteydessä ei ole varastoja. Tyk-

kien lukumäärästä ei ole tietoja.

SUOJELUARVO: 1. Pahasti maatunut.

- (b) Rintasuoja (h= 2,5 m) on rakennettu kulmikkaista kivistä, joiden yläreuna on betonoitu ja ulkopuoli on peitetty maalla (kuva 84). (Vrt. patteriin Haa IIIB s. 74).

KUVA 84. Santahaminan patterin San IB rintasuoja. (S 7392)

Rintasuojassa on 4 ampumatarvikekomeroa (à 0,8 m³) ja poteroita 4 tykille.

Patterin pohjoispuolella on kalliovarasto (kohde San 2).

SUOJELUARVO: 5.

- (c) Rintasuoja (h= 2 m) on kivistä ja peitetty maalla. Rintasuojassa on 5 betonista ampumatarvikekomeroa (à 1,5 m³). Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.

SUOJELUARVO: 3.

Rintasuoja (h= 2 m) on kivistä ja peitetty maalla. Rintasuojassa on 6 ampumatarvikekomeroa (à 2 m³). Patterin pohjoispuolella on kalliovarasto (kohde San 4). Tykkien lukumäärästä ei ole tietoja.

San II

SUOJELUARVO: 3.

Jäänyt v. 1914 rakennetun patterin alle (SIt 75 s. 56). San III

Jäänyt v. 1914 rakennetun patterin alle (SIt 152 s. 57). San IV

Santahaminan Isosaari, patteri SIs V (kappaleessa 3.3.11). San V

Santahaminan Isosaari, patteri SIs VI (kappaleessa 3.3.11). San VI

Santahaminan Isosaari, patteri SIs VII (kappaleessa 3.3.11). San VII

Rintasuoja on maalla peitetystä betonista (h= 2 m). Rinta-San VIII
suoja on 7 ampumatarvikekomeroa (à 1,5 m³). Tykkien luku-
määrästä ei ole tietoja. Patterin länsipuolella on betoni-
varasto (kohde San 8).

SUOJELUARVO: 3.

Itämaisen sodan aikaisia maavalleja. Luultavasti 2 tykkiase-San IX
maa ja tähytyspaikka (h= 2 m).

SUOJELUARVO: 1. Täysin maatuneita.

C. Muut linnoituslaitteet

Maalla peitetty kivivalli (h= 2 - 2,5 m). San 1

SUOJELUARVO: 2.

Kallioon louhittu betoninen varasto. San 2

SUOJELUARVO: ?. Lukittu. Uusitaan radioaktiivisten jättei-
den säilytystilaksi.

Avoin betoninen tähytyspaikka. San 3

SUOJELUARVO: 1.

Kallioon louhittu betoninen varasto (220 m²), jossa on hol-San 4
vattu katto (h= 3 m). Varastoon johtaa 2 sisäänkäyntiä, toi-
nen pohjoisesta ja toinen patterin San II puolelta. Patteril-
ta johtavat portaat alas kalliokäytävään (h= 2,5 m, pituus

4 m), jonka keskellä on varaston ovi.

SUOJELUARVO: 5.

Kallioon louhittu betoninen varasto.

San 5

SUOJELUARVO: ?. Täynnä vettä (n. 3 m).

Kallioon louhittu betoninen varasto (20 + 110 m²). Varaston takaosassa on hissi, joka johtaa patterin San IV (= Sit 152 s. 57) kohdalle. Katto on holvattu (h= 3 m).

San 6

SUOJELUARVO: 3.

Kivinen mittaustorni.

San 7

SUOJELUARVO: 2. Tyypillinen vanha kivitorni.

Betoninen varasto (6 m²) patterin San VIII länsipuolella. Katto rautakiskotettu (h= 3 m). Rintamapuoli on suojattu maalla.

San 8

SUOJELUARVO: 3.

Kallioon louhittu varasto.

San 9

SUOJELUARVO: ?. Suuaukko täytetty hiekalla.

Betonista rakennettu voimakoneasema, jonka ulkopuolella on 2 maavallissa olevaa kellaria.

San 10

SUOJELUARVO: ?. Lukittu.

D. Itsenäisyyden ajan laitteet

6 ilmatorjuntatykin asemaa. V. 1944 paikalla oli 102. RsItPtri I 1

E. Muut kohteet

Puinen varasto.

E 1

SUOJELUARVO: 1. Huonossa kunnossa.

Puinen rakennus (rakennettu 1850-luvulla ?).

E 2

SUOJELUARVO: 3.

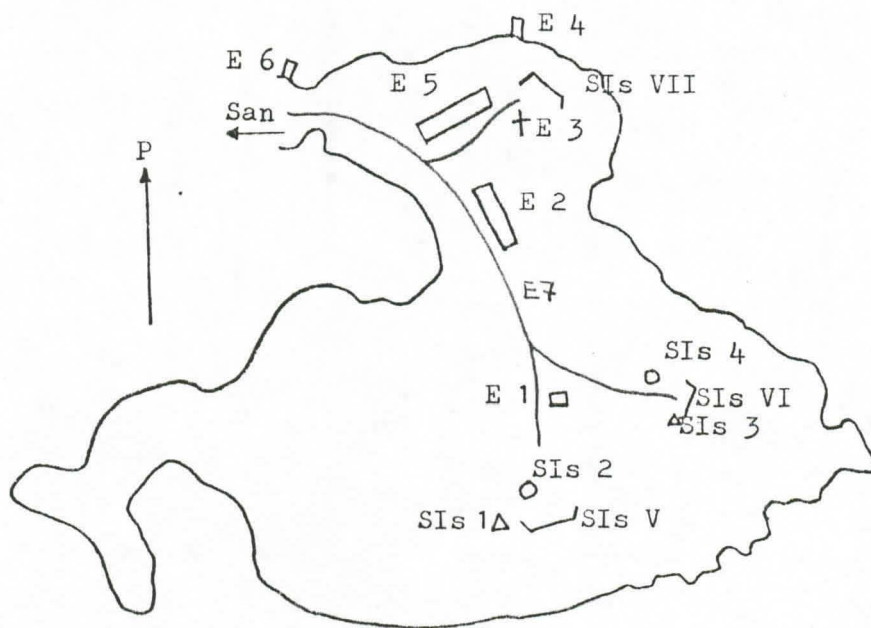
Kallioulouhos.

E 3

Kolme talon perustaa. Talot purettu.

E 4

- Venäläisaikainen laituri. E 5
- SUOJELUARVO: 1. Sortumaisillaan.
- Kolmionmuotoinen betoninen valli (pituus 27 m, h= 5 m). Val- E 6
li on jaettu takapuolelta yhdeksään 3 m pituiseen osaan. Käyt-
tö tuntematon.
- Laituri, jota täysin on uusittu. E 7
- Puinen varasto. E 8
- Suojeluarvo: 1.
- Viaporin pommituksessa kaatuneiden muistomerkki (katso kap- E 9
palletta 3.4).
- Maavallilla (h= 0,5 m) eristetty alue (120 m²). E 10
- V. 1918 muistohauta (katso kappaletta 3.4). E 11
- Kiviperusta. E 12
- Radioasema. (Ei tutkittu). E 13
- V. 1906 muistohauta (katso kappaletta 3.4). E 14
- Mukulakivillä peitetyjä teitä. E 15
- 3.3.11. SANTAHAMINAN ISOSAARI
(STORHOLMEN, ЛАГЕРНЫЙ, САНД - ГАМН)

KUVA 85. Santahaminan Isosaari (inventoitu 18.6 ja 10.7.72).

A. Yleistä

Katso Santahaminan kohdalta (kappale 3.3.10 s. 102).

B. Patterit

Itämaisen sodan aikana rakennettu patteri. Pelkkä maavalli. SIs V
SUOJELUARVO: 0. Maatunut ja osittain kaiveltu.

Rintasuojana on kivivalli, joka on suojattu maalla ja beto- SIs VI
nilla (h= 2 m). Rintasuojoissa ei ole yhtään komeroa. Tykkien
lukumäärästä ei ole tietoja.

Patterin länsipuolella on kalliovarasto (kohde SIs 4).

SUOJELUARVO: 2. Suurimmaksi osaksi hyvässä kunnossa. Osaksi
turmeltu.

Rintasuoja betonista (h= 2 m), joka on suojattu maalla. Rin- SIs VII
tasuojoissa on 8 ampumatarvikekomeroa (à 2 m³). Tykkien luku-
määrästä ei ole tietoja.

Rintasuojan pohjoispäässä on betoninen ruutivarasto (lukittu).

SUOJELUARVO: 5.

C. Muut linnoituslaitteet

Hiekkakumpare, luultavasti tähytyspaikka. SIs 1

SUOJELUARVO: 1.

Kallioon louhittu betoninen varasto. SIs 2

SUOJELUARVO: ?. Täynnä vettä (n. 0,6 m).

Kivinen mittaustorni patterin SIs VI eteläosan rintasuojalla. SIs 3

SUOJELUARVO: 2.

Kallioon louhittu betoninen holvattu varasto (10 + 50 m²). SIs 4

Eteisen katon korkeus on 2 m ja varasto-osan 3 m.

SUOJELUARVO: 3.

E. Muut kohteet

Puinen varasto..Purettu, ainoastaan kiviperusta jäljellä. E 1

Puinen rakennus. E 2

SUOJELUARVO: 1.

Muinaishauta. E 3

SUOJELUARVO: ?

Laituri, joka on sortunut. E 4

Kuten E 2. E 5

Laituri, joka on täysin uusittu. E 6

Mukulakivillä peitetty tie. E 7

3.4. Muistomerkit ja haudat

SUOJELUARVO: Kaikissa 5.

3.4.1. RUOTSINVALLAN AIKAISET

Suomenlinnan sarilla

1748 - 53

Ehrensvärdin laatimia erilaisilla teksteillä
varustettuja muistokilpiä.

Suomenlinna: Susisaari

1783

Ehrensvärdin hauta (suunnittelija Kustaa III,
veistokset Tobias Sergel, kivityöt Nils Sten-
stam), jonka metalliveistokset on valettu Rout-
sinsalmen taistelussa v. 1790 vallattujen tyk-
kien metallista. Haudassa on tekstit:

Här hvilar

Grefve Augustin Ehrensvärd

Fält Marskalk Riddare och Commendeur

af K:gl M:gts Orden

Omgifven af Sina Werk

Sveaborgs Fästning Armeens Flotta

Efter Gustaf III:s befallning och Egit utkast

Uprest MDCCLXXXVIII

At

I Fältherrens och Medborgarens Spår

Lifva

Snillen at kunna hjertan at vilja gagna Fäderneslandet.

Suomenlinna: Susisaari

1790

Ruotsinsalmen meritaistelun muistomerkki. Pysty-

tetty 1933. Teksti:

Ruotsinsalmi

17 9/7 90

Svensksund

Subsidiis

legati Tallbergiani

Pro Helsingfors

momentum erexit

societas Ehrensvärd

ad MCMXXXIII

Suomenlinna: Susisaari

1721

Chapmanin muistokilvet. Paljastettu 1921, Teksti:

Fr. H af Chapman

rakensii Suomenlinnassa voittoisan

Saaristolaivaston

Kaksisataa vuotta jälkeen hänen

Syntymänsä

kunnioittaa hänen muistoansa

Syyskuun 9 p:nä 1921

Vapaa Suomi.

Fr. H af Chapman
byggde i Sveaborg den segrande
Skärgårdsflottan
Tvåhundra år efter hans
Födelse
hedras hans minne
den 9 september 1921
av Det Fria Finland.

3.4.2. VENÄLÄISAJAN MUISTOMERKIT

Isosaari

22.6 1855

Itämaisen sodan aikana englantilaiset jättivät jälkeensä kaksi tuoretta hautaa (8). Ainoastaan yksi on löytynyt (kuva 86).

KUVA 86. George Quinnett'in hauta Isosaarella. (S 6825)

Lauttasaari

9.8 1855

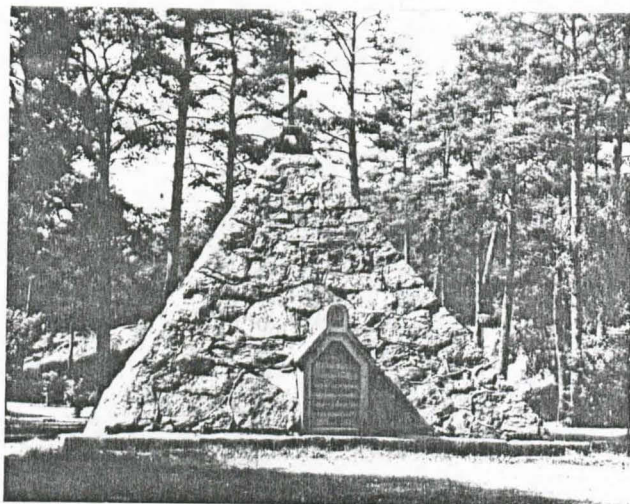
Joseph Back'in hauta. Tykinammuksessa on teksti:
Stupad
vid
försvaret af denna ö
å Mörtnäs udde, den 9 augusti 1855.
Frid med hans stoft!

Santahamina

9 - 10.8 1855

Viaporin pommituksessa kaatuneiden 63 puolustajan yhteishauta. Haudalle on pystytetty professori, paroni von Klodt'in piirtämä muistomerkki (kuva 87), jonka teksti kuuluu:

Въ память
убіеннымъ 63 мѣ матро-
самъ и солдатамъ, во
время бомбардированія
Свеаборга, англо - фран-
цузскимъ флотомъ, 28 го
и 29 го іюля 1855 г.

KUVA 87. Santahaminan Viaporin pommituksessa kaatuneiden muistomerkki. (S 6977)

Melkki

1892 - 93

Kohteen Mel 3 (s. 67) seinässä olevat muistokilvet (kuva 60 s. 68):

Устроено въ 1892 - 1893 гг.

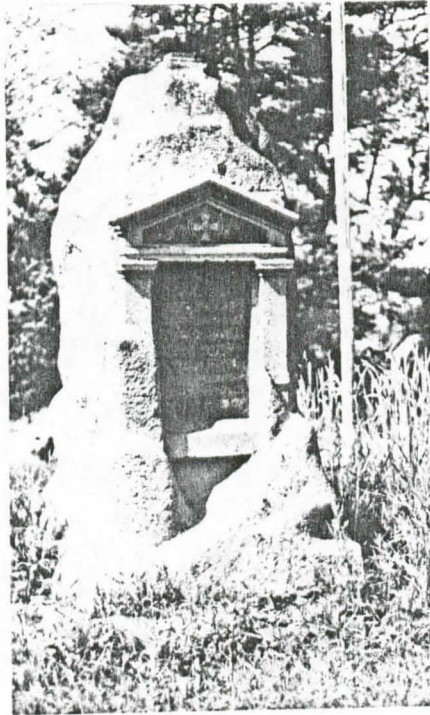
По проекту начальника инженеровъ
Финл. воен. округа генераль лейтенанта
К. Э. СЕДЕРГОЛЬМА
при
Свеаборгскихъ комендантахъ
генераль лейтенантахъ
С. О. ГОНЧАРОВЪ
и
К. Ф. АРГАМАКОВЪ.

Начальникомъ Свеаб. крѣп. инж. управленія
военнымъ инженеромъ полковникомъ
С. И. АЛЕКСАНДРОВЫМЪ
военнымъ инженеромъ штабсъ капитаномъ
В. Э. КИРСАНОВЫМЪ
подрывныя работы исполнены
финляндскимъ уроженцомъ
ГЕНР. КИВЕКЕСОМЪ
остальныя - ремонтнымъ комитетомъ.

Santahamina

30.7 - 2.8 1906

Viaporin kapinassa kuolleitten (hallituksen puo-
lella taistelleiden) muistomerkki (kuva 88)
tekstillä: (nykyvenäjän oikeinkirjoitus)

KUVA 88. Santahaminan
v. 1906 muistomerkki.
(S 7377)

Братская могила
нижних чинов
Свеаборгского
крепостного пехотного полка
СТЕФАНА АМАКИНА
АНТОНИЯ ВИКТОРА и
СТЕФАНА НОРОВА
убитых при усмирении
мятежав крепости Све-
аборг с 17 - 20 июля 1906 г.

Itä Villinki

1915

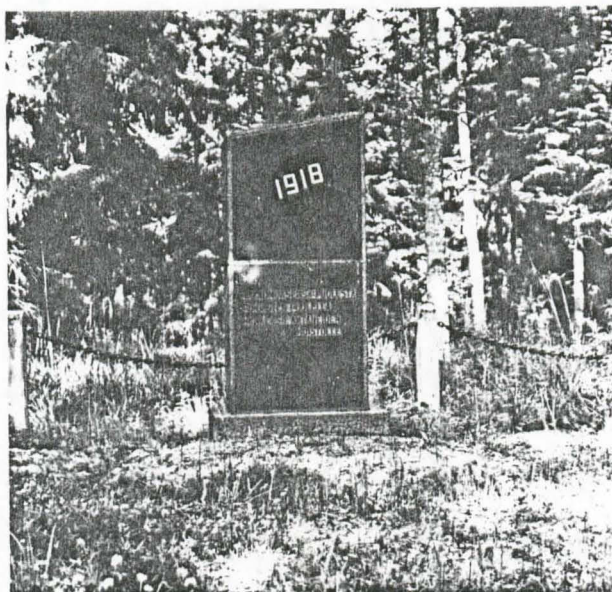
Saaren 254 mm:n patterin (s. 61) itäisin kel-
larin sisäänkäynnin yläpuolella on punagraniit-
tinen kilpi. Tekstistä ei saa selvää.

3.4.3. ITSENÄISYYDEN AJAN MUISTOMERKIT

Isosaari

1918

Aidattu alue, jossa on v. 1918 muistomerkki (kuva 89). Pystytysajasta ei ole tietoa.

KUVA 89. Isosaaren v. 1918 muistomerkki. (S 6851)

Suomenlinna: Susisaari

9.7 1937

Vallisaaren ammuskellarin räjähdyksessä surmansa saaneiden yhteinen hauta. Teksti:
Vallisaaren onnettomuudessa surmansa saaneet v. 1937
sekä 12 nimeä.

Santahamina

1918

Hautausmaa, jonka keskellä on muistomerkki seuraavalla tekstillä:

Tuhansien puna-
kaartilaisten
henki haastaa
tässä kalmistos-
sa meille val-
koisten harjoit-
tamasta julmuu-
desta ja verivir-
roista. Se kehoit-
taa meitä valp-
paasti varjele-
maan ja pelkää-
mättä taistele-
maan kansanval-
lan puolesta.

Luokkasodassa
kansanvallan
puolesta taistel-
leiden valkoisen
voittajan kos-
ton uhriksi jou-
tuneiden teloitet-
tujen ja nälkään
näännytettyjen
muistoksi pystyt-
ti entiset puna-
kaartilaiset r.y.
toisten myötä-
mielisten työläis-
ten avulla tämän
patsaan v. 1949.

Suomenlinna: Iso Itämustasaari

1939 - 44

Kirkon itäseinällä on 3 sankaritaulua.

Isosaari

24.7 1954

Eversti Rikaman (ent. Rikman) muistokivi tekstillä:

Rannikkotykkikoston ansioitunut kehittäjä, eversti

Johan Lambert Rikama

*19.11 1895 † 24.7 1954

halusi levätä ympäristössä, jossa elämäntyönsä suoritti.

Hänen tuhkanensa on laskettu mereen tämän paikan edustalle.

Rannikkotykkikoston upseeriyhdistys

pystytti tämän muistomerkin v. 1955.

Isosaari

19.11 1955

Edellisen muistomerkin sivussa:

Meripuolustuksen tarkastajan, kenraaliluutnantti

E. I. Järvisen

ansiokas päivätyö päättyi

tämän muistomerkin

paljastustilaisuudessa 19.11.55.

Rannikkotykkikoston upseeriyhdistys

kiinnitti tämän muistolaatan 12.5.58.

Suomenlinna: Länsi Mustasaari

1939 - 44

Helsingin ilmatorjunnan muistoksi.

Yllä mainittujen lisäksi on Susisaarella Viaporin ja Suomenlinnan linnoituksessa menehtyneiden muistomerkki. Teksti:

Mortvis

1808 1855 1906

1917/1918

1937

4. Y H T E E N V E T O

Tässä yhteenvedossa inventointikertomuksen kohteet on ryhmitetty laitekohtaisiin ryhmiin, käyttönsä ja rakenteensa perusteella. Kohteet esitetään ryhmän sisällä paremmuusjärjestyksessä. Inventointikertomuksessa ei ole otettu huomioon yksityisten osien suojeluarvoa, vaan tarkastettu laitetta kokonaisuutena. Tässä kappaleessa jokaiselle osalle on annettu sille kuuluva suojeluarvo ottamatta kokonaisuutta huomioon.

4.1. Patterit

4.1.1. ITÄMAISEN SODAN AIKAISET

5: -

4: Nuo I

3: Tee I Haa V Leh I

2: Val I Haa IIIA Kun VII Val X

1: San IA Haa II San IX Haa IV

0: SIS V

?: Kun IVB

4.1.2. 1860 - 1880 LUVUILLA RAKENNETUT

5: Haa I Val III Val II SIS VII Kun IIB
 Val VIIIB San IB

4: -

3: Kun I San VIII San IC San II

2: Val VII Kun III SIS VI Kun V Haa IIIB

1: Val IV Kun IIB Val V

0: San III San IV

4.1.3. 1890 LUVULLA RAKENNETUT

5: Kun IV

4: Val IX

3: Kun VI Val VIIIA Kun IIA Val VIB

2: Val VII

1: Val VIA

4.1.4. 1914 - 1917 RAKENNETUT

254 mm	5:	Vil 254	Kat 254			
	4:	Rys 254	Iso 254A	Iso 254B		
	3:	-				
	2:	-				
	1:	Kui 254				
152 mm	5:	-				
	4:	Mie 152	Har 152	Vuo 152	Iso 152C	
	3:	SIIt 152				
	2:	-				
	1:	-				
muut	5:	Pih I				
	4:	SIIt 75				
	3:	Vil 57				
	2:	Mel E7				
	1:	(Vil 57)	Kat 2			

4.2. Mittaus- ym. asemat

4.2.1. HIEKKAKUMPAREELLE RAKENNETUT

5:	-		
4:	-		
3:	-		
2:	Nuo 1	Kun 11	
1:	Kun 3	SIIs 1	

4.2.2. KIVESTÄ RAKENNETUT

5:	Val 5	Kun 9	
4:	-		
3:	Mel 2	Val 13	

2: Mie 1

1: -

4.3.2. RATAKISKOILLA VARUSTETUT

5: Vil 2

4: Kui 1

3: -

2: -

1: -

4.3.3. RATAKISKOILLA JA HISSILLÄ VARUSTETUT

5: Rys 3

4: -

3: -

2: -

1: -

4.4. Miehistösuojaajat, ammusvarastot ja koneasemat

4.4.1. PUUSTA RAKENNETUT

5: -

4: -

3: -

2: Val E12 Val E2

1: Val E9 Kun E2 Kun E3 Kun E6 San E1

San E8

0: Val E1 Val E7 Val E8

4.4.2. TIILESTÄ JA KIVESTÄ RAKENNETUT

5: Val V Val VIIIB Val III

4: Val 12

3: Haa 4 Haa 6 Haa 3 Val VI Vas 3

Haa 1 Val 7 Pih 3 Val II Val E10

2: Haa 5 Val VII Kun V Kun III Val 6

Val I

1: Vas E3
0: -
?: Val 1 Val 2 Val 17

4.4.3. BETONISTA RAKENNETUT

5: Kat 4 Kun IIB Val 18 Mie 152 Kat 254
 Kat 5
4: Iso 254A Iso 254B Iso 152C Val 4 Rys 254
3: Vil 8 Val 3 Kun 6 Vil 254 Kun IV
 SIt 75 Val VIIIA Kun IIA Kun VI San 8
 Mel 1 Leh 1
2: Iso 1 Iso 6 Vil 57 Vuo 152
1: Kui 254
0: Kui 4 Vil 6
?: Iso 5 Iso 7 San 10 Val 14

4.4.4. KALLIOON LOUHITUT

5: Kun 1 Val 10 Mel 3 Har 152 San 4
 Kun 5
4: Val IX Vil 9
3: Vas 2 Kun 4 Pih 1 Mie 2 San 6
 Mel 4 SIs 4 Vil 3 Vil 5 Kun I
2: Mie 3
1: -
0: Kui 5
?: Kui 6 San 2 San 5 San 9 SIs 2

4.5. Muut kohteet

4.5.1. KAAPELIKAIVOT

5: -
4: -
3: -

2: -

1: Mie 4 Pih 2 Vil 4

4.5.2. RAUTATIET

5: Iso E1

4: -

3: -

2: -

1: Mel 6 Haa 10

0: Iso 10 Kat 6 Kui 7 Kun 12 Mie 5

Rys 4

4.5.3. SUOJAVALLIT JA TIET

5: Val 19 Val 20

4: -

3: Nuo E2

2: Vas 4

1: Haa 7

4.5.4. LAITURIT

5: -

4: -

3: -

2: Vas E8

1: San E5 Rys E2 Val E6 Val E4

0: Kat E1 Nuo E1

4.5.5. MAKEANVEDENALTAAT JA PUMPPAAMOT

5: Kun E5

4: -

3: -

2: -

1: Vas E7

0: Val E3

4.5.6. RAKENNUKSET

5: -

4: -

3:	San E2	Rys E1	Kui E1	Vas E2
2:	Kat E4	Kui E2	Kat E2	
1:	Iso 3	Kun E10	Kun E9	Kun E7 Kun E8
0:	Iso E6			

4.5.7. IKONIEN PAIKAT

(ei luokiteltu)

Haa E2	Iso 254A	Iso 254B	Kui 254	Kun IV
Rys 254	San 152	Val III	Val VII	Vil 254

4.5.8. RYHMITTÄMÄTTÖMÄT

Haa 2	Haa 8	Haa 9	Kun 7	San 1
Vas 1	Vas 5			

4.6. SAARET KOKONAISUUTENA

Tässä on huomioitu eri tyyppisten linnoituslaitteiden esiintyminen samassa saarella ja kuinka hyvän kuvan saa saaren sodan aikaisesta toiminnasta. Tämä luokittelu ei anna viitteitä yksityisten kohteiden suojeluarvosta.

5: Rysäkari, Katajaluoto

4: Nuottasaari, Harmaja, Vuosaaren Skatanniemi

3: Itäinen Pihlajasaari

2: Miessaari, Isosaari

1: Santahaminan Itäniemi, Kuivasaari, Melkki, Vasikkasaari, Santahamina, Santahaminan Isosaari, Harakka, Teerisaari, Lehmäsaari, Vallisaari, Kuninkaansaari, Itä Villinki

5. V I I T T E I T Ä

5.1. Lähteet

1. Museovirasto

- Rakennushistorian osasto: karttakokoelmat
- Suomenlinnan museo: arkisto

2. Rannikkotykkistön upseeriyhdistys r.y.: kuvakokoelmat

3. SlRtR (Suomenlinnan rannikkotykkistörykmentti): piirroskoelmat

4. Sotahistoriallinen tutkimuslaitos

- Sota-arkisto: karttakokoelmat
- Sotamuseo: Pohjanheimon karttakokoelma ja kuvakokoelmat

5. Haastatteluja

5.2. Kirjallisuus

1. Rekola, K.: Lauttasaaren sotahistorialliset varustukset, 1957 (julkaistu Helsingin Sanomissa 6.3 1962)

2. E.P.: Det finländska inslaget i Sveaborgs försvar 1854-55, Hufvudstadsbladet 18.8 1935

3. Lehonkoski, A.: Viron rannikon linnoitukset ja Viron saarten valtaus maailmansodan aikana, Rannikkotykkis- tön vuosikirja 1938, Helsinki 1938, s. 97

4. Oksala, A.: Venäläisten linnoitustyöt Ahvenanmaalla ja Turun saaristossa, Rannikkotykkistön vuosikirja 1935, Helsinki 1935, s. 11

5. Suomen rannikkotykkistö 1918 - 1958, Helsinki 1959

6. Rauanheimo, U.: Suomen puolustus venäläisin joukoin maailman- sodassa 1914-18, Sotahistoriallisen tutkimus- laitoksen arkistossa

7. 6-tuumainen rannikko-pikatykki Cannet, Helsinki 1919 ja 10-tuum. 45 kaliberin pituinen rannikkotykki, Helsinki 1920

8. Borodkin, M.: Kriget vid Finlands kuster 1854 - 1855, Helsingfors 1905

LIITE 1

S U O J E L U A R V O T

0	hävitetty tai hävitettävä	kohteesta ei ole mitään näkyvissä tai kohde on vaarallinen
1	ei suojeluarvoa	ei ole alkuperäisessä kunnossa, eikä voida entistää; tai huonossa kunnossa oleva yleinen laite
2	säilytettävä mikäli mahdollista	kohde on verrattain hyvässä kunnossa, mutta ei ole ainoa tai ainoa laatuaan; ei entistettävissä
3	säilytettävä	kohde on hyvä esimerkki lajistaan, mutta ei alkuperäisessä kunnossa; entistettävissä
4	ehdottomasti säilytettävä	kohde on ainoa laatuaan; huonossa kunnossa, mutta entistettävissä
5	ehdottomasti säilytettävä	kohde on ainoa laatuaan; hyvässä kunnossa tai hyvä esimerkki lajistaan; hyväkuntoinen

/i

LIITE 2

K Ä Y T E T Y T L Y H E N T E E T J A M E R K I T

A. Käytetyt lyhenteet saarien nimistä

Haa	Harakka
Har	Harmaja
Iso	Isosaari
Kat	Katajaluoto
Kui	Kuivasaari
Kun	Kuninkaansaari
Leh	Lehmäsaari
Mel	Melkki
Mie	Miessaari
Nuo	Nuottasaari
Pih	Pihlajasaaret
Rys	Rysäkari
San	Santahamina
SIs	Santahaminan Isosaari
SIt	Santahaminan Itäniemi
SuA	Suomenlinna, Kustaanmiekka
SuB	Suomenlinna, Susisaari
SuC	Suomenlinna, Iso Itämustasaari
SuD	Suomenlinna, Pieni Itämustasaari
SuE	Suomenlinna, Länsi Mustasaari
Tee	Teerisaari
Val	Vallisaari
Vas	Vasikkasaari
Vil	Itä Villinki
Vuo	Vuosaaren Skatanniemi

B. Käytetyt tykkien lyhenteet

8/305	lukumäärä/kaliiperi, esim. 8 kpl 305 mm tykkiä
57	57 mm tykki
75	75 mm tykki
152-C	} 152 mm 45 kaliiperin pituinen canet-tykki
152/45-C	
152K/77R	152 mm kanuuna, malli 1877 (190 pud)
254-D	} 254 mm 45 kaliiperin pituinen durlacher-tykki
254/45-D	

C. Kartoissa ja tekstissä käytetyt merkit

h	korkeus
 Rys 254	tykkipatteri, suorassa asemassa, saarikohtaisella numerolla
 Haa I	vanha patteri saarikohtaisella numerolla
	hajasijoitettu tykki
	ilmatorjunta-asema
	havaintotekopaikka
	avoin havaintotekopaikka
	periskooppitähtäin
	valonheittinasema
	valonheittimen rataiskot
	koneasema
	varasto tai suoja
	kaapelikaivo
	rautatie
	yhdystie
	laituri
	pumppaamo
	makeanvedenallas
	rakennus
	muistomerkki

+	hauta
⊙	öljysäiliö
↖	radioasema
*	erikoiskohde
/, W, A	epämääräinen kohde

LIITE 3

S A A R T E N V E N Ä J Ä N K I E L I S E T N I M E T

<u>А</u> лександровский	Vallisaari, Skanslandet
Артиллерийский	Kustaanmiekka, Gustavssvärd
<u>В</u> арг - э	Susisaari, Vargön
Вестер - сварт - э	Länsi Mustasaari, Västersvartö
<u>Г</u> оспитальный	Pieni Itämustasaari, Lilla Östersvartö
Графский	Lauttasaari, Drumsö
Грохара	Harmaja, Gråhara
Густавс - Свезд	Kustaanmiekka, Gustavssvärd
<u>Д</u> оговорный	Lonna, Lonnan
Друмс - э	Lauttasaari, Drumsö
<u>И</u> нженерный	Susisaari, Vargön
<u>К</u> альв - холм	Vasikkasaari, Kalvholmen
Ключевой	Särkkä, Långören
Комендантский	Iso Itämustasaari, Stora Östersvartö
Коровий	Lehmäsaari, Koholmen
Кунгс - холм	Kuninkaansaari, Kungsholmen
Ку - холм	Lehmäsaari, Koholmen
<u>Л</u> агерный	Santahamina, Sandhamn
Лонгерн	Särkkä, Långören
Лоннан	Lonna, Lonnan
<u>М</u> аленький Виллинге	Itä Villinki, Östra Villinge
Михайловский	Kuninkaansaari, Kungsholmen
Можжевёловый	Katajaluoto, Stora Enskär
Мэльк - э	Melkki, Melkö
<u>Н</u> иколаевский	Harakka, Stora Rantan
Норд - шьё Скатаудд	Vuosaaren Skatanniemi, Nordsjö Skataudd
Нот - холм	Nuottasaari, Notholmen

<u>О</u> пасный	Vasikkasaari, Kalvholmen
Орр - эн	Teerisaari, Orrholmen
<u>П</u> астуший	Nuottasaari, Notholmen
Передовой	Melkki, Melkö
<u>Р</u> енн - шэр	Pihlajasaari, Rönnskär
Рентан	Harakka, Stora Räntan
Рюсс - шэр	Rysäkari, Rysskär
Рябиновый	Pihlajasaari, Rönnskär
<u>С</u> анд - гамн	Santahamina, Sandhamn
Сканс - ланд	Vallisaari, Skanslandet
Стрелковый	Länsi Mustasaari, Västersvartö
Стур - Карл - э	Miessaari, Karlö
Стур - Мьель - э	Isosaari, Mjölö
Стура - эн - шэр	Katajaluoto, Stora Enskär
Стура - эстер - сварт - э	Iso Itämustasaari, Stora Östersvartö
<u>Т</u> орр - Мьель - э	Kuivasaari, Torra Mjölö
<u>Х</u> аракка	Harakka, Stora Räntan

LIITE 4

K U V A L U E T T E L O

Tässä luettelossa mainitut kuvat ovat kaikki Pääesikunnan hyväksymiä. Kuvat on ryhmitetty saarittain ja kohteittain. Kohteen numeron jälkeen annetaan kuvan arkistonumero, missä

S tarkoittaa negatiivista musta-valkokuva

F tarkoittaa negatiivista värikuva

D tarkoittaa positiivista värikuva.

Haa I	S6749 - 53, 6755 D 7541 - 43	<u>HARAKKA</u>
Haa III	S6740, 6743 - 44 D7555 - 56, 7546 - 47	
Haa V	S6739 D7549, 7552	
Haa 1	S6747	
Haa 3	S6748	
Haa 4	S6745 - 46, 6754 D7544 - 45	
Haa 6	S6741 - 42 D7557 - 59	
Haa 7	D7560	
Haa 9	S6738 D7550	
Haa E1	D7563	
Har 152	S6778 - 88, 6791 - 92, 6794 D6855 - 59, 6861 - 62, 6866, 6869 - 70	<u>HARMAJA</u>
Har 1	S6781, 6789 - 90 D6856, 6858	
Har I2	S6793, 6795	
Har I3	D6860, 6866, 6868 - 69	
Har I4	D6869	
Har I5	S6796	
Har I7	S6781, 6789 - 90 D6856, 6858	

Har E1	D6856, 6863, 6870	
Iso 254A	S6837 - 43 D 6881	<u>ISOSAARI</u>
Iso 254B	S6829 - 32	
Iso 152C	S6826 - 28, 6833 D6880	
Iso 1	S6844 D6882	
Iso 2	S6845 - 47 D6883 - 84	
Iso 3	S6848 D6885 - 86	
Iso 7	S6819	
Iso 8	S6820 - 21	
Iso 9	S6823 - 24 D6878, 7375	
Iso I4	S6822	
Iso E1	S6816 - 18 D6876, 7376	
Iso E2	S6825 D6879	
Iso E3	S6835 - 36	
Iso E4	S6851 D6888	
Iso E6	S6852 - 54 D6889 - 91	
Iso E7	S6834, 6849-50	D6877, 6827
Kat 254	S7225, 7229 - 30, 7233 - 35, 7237 - 38, 7240 - 48, 7250 - 57, 7607, 7610 - 34, 7636 - 43, 7647 F7205 - 09, 7212, 7215 - 22 D7594 - 96, 7598 - 7604, 7663 - 67	<u>KATAJALUOTO</u>
Kat 1	S7606, 7608 - 09, 7644 F7223 D7597, 7602	
Kat 2	S7259, 7646	
Kat 3	S7649, 7651 D7674 - 75	
Kat 4	S7605, 7650 - 55, 7660 D7668 - 71	

Kat 5	S7261, 7635, 7656 - 58 D7672 - 73, 7675	
Kat I2	S7231 - 32	
Kat E2	S7260, 7645, 7659	
Kat E4	S7648, 7651, 7661 D7668	
Kui 254	S6804 - 09 D6872 - 74	<u>KUIVASAARI</u>
Kui 1	S6797 - 6801 D6871	
Kui 2	S6802	
Kui 3	S6803	
Kui I3	S6810	
Kui E1	S6813	
Kui E2	S6812	
Kun I	S7056 - 58	<u>KUNINKAANSAARI</u>
Kun II	S7059 - 65, 7105 - 12 D7093 - 96	
Kun III	S7114 - 16, 7119 - 20 D7097	
Kun IV	S7121, 7124 - 30, 7132 - 34 D7100 - 02	
Kun V	S7135 - 39 D7104, 7146	
Kun VI	S7171 - 75, 7179 - 89 D7148 - 49, 7153 - 55	
Kun VII	S7167 - 70 D7147	
Kun 1	S7117 - 18, 7122 - 23 D7098 - 99	
Kun 2	S7131	
Kun 4	S7140 - 41	
Kun 5	S7142 - 43	
Kun 6	S7144 - 45 D7150	
Kun 7	S7176 - 78	
Kun 8	S7193	

Kun 9	S7191 - 92	
Kun E3	S7190	
Kun E6	S7113	
Leh I	S6980	<u>LEHMÄSAARI</u>
Leh 1	S6981 D7465	
Leh E2	S6982	
Mel 1	S7492	<u>MELKKI</u>
Mel 2	S7493 - 94 D7526	
Mel 3	S7499 - 7506, 7509 - 11 D7527 - 30	
Mel 4	S7507 - 09	
Mel 5	S7511 D7531	
Mel 6	S7497, 7518 - 19 D7532, 7535 - 37, 7540	
Mel I1	S7512	
Mel I2	D7534	
Mel I3	S7513 - 14	
Mel E1	S7520 - 23 D7536, 7540	
Mel E3	S7487 - 88	
Mel E4	S7489 - 90	
Mel E8	S7495 - 96	
Mel E9	S7515	
Mel E11	S7498	
Mie 152	S7274 - 83, 7700 - 06 D7340 - 44	<u>MIESSAARI</u>
Mie 1	S7284, 7707 - 08	
Mie 2	S7285 - 89, 7710 - 14 D7345 - 48, 7750 - 52	
Mie 3	S7269 - 73, 7696 - 98 D7338, 7749	
Mie 4	S7692 - 93	
Mie I2	S7262 - 67, 7690 - 91, 7694 - 95	

Mie I3	S7699	
Nuo I	S7194 - 7204 D7156 - 58, 7162 - 66	<u>NUOTTASAARI</u>
Pih I	S7800 - 11, 7815, 7822 - 24, 7912 - 21 D7858 - 59, 7862, 7966, 7969	<u>PIHLAJASAARET</u>
Pih 1	S7798 - 99, 7812 - 14, 7907 - 11 D7860, 7863, 7964 - 65	
Pih 2	S7792 - 93	
Pih 3	S7787 - 88	
Pih I1	S7825 - 26	
Pih I2	S7790 - 91, 7794 - 97	
Rys 254	S6895 - 6909, 7678 - 86 D6914 - 18, 7677, 7716 - 24	<u>RYSÄKARI</u>
Rys 1	S6929, 6934 - 35, 6937, 7680, 7687 D6925, 7725, 7727 - 28, 7731, 7743 - 44	
Rys 2	S6927 - 28, 6930, 6932, 6934, 7680 D6925, 7725, 7730, 7732 - 34, 7736 - 38, 7743 - 44	
Rys 3	S6911 - 13, 6928, 6931, 6933 - 34, 6936, 7680, 7688 - 89 D6920 - 23, 6926, 7726, 7729, 7735, 7738 - 45	
Rys I1	S6939	
Rys I2	S6938	
Rys I3	S6942	
Rys I4	S6910 D6919	
Rys E1	S6943, 7662 D7676, 7747	
Rys E2	D7746	
San I	S7383, 7385 - 88, 7390 - 93, 7395 - 98 D7473 - 75, 7585 - 88	<u>SANTAHAMINA</u>
San II	S6944 - 45, 6947 - 49 D7449 - 51	
San IV	S7435	
San VIII	S6969 - 70 D7462, 7569 - 70, 7572	
San 1	S7394	
San 2	S7388 - 89	

San 3	S7384	
San 4	S6946, 6950 - 52	
San 5	S7401 - 02, 7404	
San 6	S7423	
San 8	S6971 - 74 D7463	
San 9	S6975 - 76	
San 10	S7380 - 82 D7589 - 90	
San E5	S7424	
San E6	S7445 D7484	
San E9	S6977 - 79 D7464, 7566 - 68, 7959 - 62	
San E11	S7446 - 48 D7485, 7582 - 84, 7950 - 52, 7959	
San E14	S7377 - 79 D7466 - 67, 7591 - 93, 7949, 7958	
San E15	S7399 - 7400 D7476	
SIs VI	S6953 - 55 D7452, 7455	<u>SANTAHAMINAN</u> <u>ISOSAARI</u>
SIs VII	S6962 - 67 D7457 - 59, 7574, 7576 - 78	
SIs 2	S6961 D7456, 7581	
SIs 3	S6956 - 58	
SIs 4	S6959 - 60 D7453, 7580	
SIs E3	S6968 D7461, 7573, 7579	
SJs E7	D7454	
SIt 75	S7405 - 22 D7477 - 78, 7953 - 54, 7956 - 57	<u>SANTAHAMINAN</u> <u>ITÄNIEMI</u>
SIt 152	S7425 - 34, 7436 - 44 D7479 - 83	
Ei kuvia		<u>TEERISAARI</u>
Val I	S6985 D7067	<u>VALLISAARI</u>
Val II	S6986 - 87, 6989 - 91, 6999 D7068, 7072	

Val III S3740, 3743, 3746, 3759, 6986, 6995 - 97,
7000 - 04, 7010
D7068, 7071, 7078

Val IV S3748, 3759, 7012, 7014

Val V S7017 - 21
D7080 - 81

Val VI S3747, 3750 - 59, 3762, 3764, 3767,
7022 - 32
D7082

Val VII S3769, 3771 - 72, 3774 - 81, 7033 - 37
D7085 - 87

Val VIII S7039 - 44
D7089 - 90

Val IX S7048, 7050 - 51

Val X S7053 - 54
D7092

Val 1 S6983

Val 2 D7066

Val 3 S6984

Val 5 S6988
D7072

Val 7 S6992
D7069

Val 8 S6994, 6998, 7010, 6993

Val 10 S3740, 3745, 7004 - 05, 7009

Val 12 S3741, 7005 - 07, 7011, 7013 - 14
D7073 - 75, 7077

Val 13 S3761
D7083

Val 14 S3768, 3770

Val 18 S7008

Val 20 S3748 - 49, 3763, 3765 - 66, 7016, 7038
D7084, 7088

Val I1 S7055

Val E10 S7045 - 46
D7091

Val E11 S7047

Val E12 S7052

Vas 1	S7937 D7973	<u>VASIKKASAARI</u>
Vas 2	S7941 - 43 D7975	
Vas 3	S7924	
Vas 4	S7923 - 26	
Vas 5	S7944 - 46	
Vas E2	S7928, 7930 - 31 D7971 - 72	
Vas E3	S7932 - 33	
Vas E4	S7938 - 40 D7974	
Vas E6	S7922, 7927	
Vas E8	S7947 D7976	
Vas E9	S7931	
Vil 57	S7297 - 7302 D7351 - 53	<u>ITÄ VILLINKI</u>
Vil 254	S7311 - 26 D7356 - 62	
Vil 1	S7329	
Vil 2	S7327 - 28, 7331 - 33 D7363 - 65	
Vil 3	S7335 - 37 D7370 - 73	
Vil 5	S7334 D7367 - 68	
Vil 7	S7293 - 94, 7309 - 10 D7350, 7355	
Vil 8	S7295 - 96	
Vil 9	S7303 - 08 D7354	
Vil 15	S7330	
Vil E2	D7362	
Vil E3	D7369	
Vuo 152	S7754 - 63, 7765 - 76, 7778 - 86 D6720 - 26	<u>VUOSAAREN</u> <u>SKATANNIEMI</u>